

Abkhazia. Georgiak txikitua, Errusiak bereganatua

ARGIA

ARGIA

2007ko urtarilaren 7a | LXX. urtea | 2.070 zenbakia | 3,50 euro

www.argia.com Euskal Herriko astekaria

Bake prozesua ere lehertu ote da?

Iraganaren beldurra

kirolaz badaikit

Azpeitiarra, 2004an egin zuen debuta, atzelaria da. Zein da?

- Mikel Labaka
- Mikel Aranburu
- Ronaldinho

**Kirolzale
amorratua zarela
erakusteko prest?**

Hemen dituzu
1.500 galdera txartel
eta CD-ROMean.

**7 urtetik
gorakoentzat**

PREZIOA

20€

**ARGIAren
harpidedunek
-0%15**

ESKAERAK
943 37 15 45
www.argia.com
denda@argia.com

Gaiak

- 16 Mugaz gaindiko harremanak, hurbiltasun lankidetzak.** Unai Brea.
- 19 Argentinako demokraziaren lehen desagerrarazia; non dago López?** Alvaro Hilario Perez de San Roman.

Capeau

Iritziak

- 21 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
- 22 Itxaro Borda.** Ttakun (h)errenka.
- 23 Ismael Manterola.** AEBetako unibertsitateak.
- 24 Xabier Aierdi.** Eskerrona? Juan Ramon Makuso. Kafka.
- 25 Gotzon Garate.** Independentziarekin euskara salbaturik ote? Joxe Mari Ostolaza. Opariak.
- 26 Jexux Mari Irazu.** Bertso berriak arazo zaharrari jarriak.

Erdiko kaiera

- 27 Zuberoako dantzak.** Unai Brea.
- 31 Brandoren txokoa.** Saioa Labaka.
- 33 Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
- 36 Ezpalak.** Jon Torner.
- 38 Denbora-pasak.** Ana Zambrano.
- 40 Ihesi: Igartza, gaurko industriaren lehen katebegia.** Juantxo Agirre.
- 44 Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 50 Gure arbasoak irratsaioa: Kontatzeko dutena, gordetzeko daukaguna.** Onintza Irueta.
- 56 Net Hurbil. Korea eta Kuba: petroliorik gabeko etorkizun eredu bi.** Pello Zubiria.

4 | Abkhazia

Nazioartean oihartzunik izan ez zuen gudaren hondarrak

Munduaren arreta Sarajevoko gerran jarria zegoen bitartean, Georgiako tropek mugan duten Abkhazia suntsitu zuten. Errusiak erasoarekin bukatzea lortu zuen, baina orain, Putinen Estatu boteretsuarekiko independentzia da abkhaziar herriaren erronka berria.

10 | Jose Enrike Urrutia Capeau

Miel A. Elustondo

52 | Madrilgo atentatua 58 | Azkena

Xabier Letona

Inma Errea

47 | Julen Arzuaga

Txikitan kezkatu zen presoen egoeraz. Sentimentu hori eta errepresaliatuen aldeko kontzientzia garatu zituen gaztaroan. Zuzenbidea EHUn ikasi eta hautu politiko zein pertsonaltzat jotzen du bere lan esparrua. Giza Eskubideen Euskal Herriko Behatokiako koordinatzailea da egun.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Jon Artano, Mikel Asurmendi, Mikel Garcia eta Onintza Irueta. Argazkilaria: Dani Blanco. Produzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irueta eta Gorka Bereziartua.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxa: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 130 euro. Ipar Euskal Herria: 160 euro. Espainia: 130 euro. Beste atzerriak: 165 euro. Airez: 260 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Karlos Zurutuza.

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

Gipuzkoako Foru Aldundia

Abkhazia

Paradisu suntsitua

Abkhaziarrek diote Jainkoak lurra gizakien artean banatu zuenean berandu iritsi zirela: “Etxean bisitariak geneuzkan eta zaindu behar genituen”, argudiatu zuten. Jainkoak, kaukasiar abegi onak hunkiturik, beretzat gordeta zuen lur zati bera eman omen zien: Paradisua. Baina paradisu hau Georgiaren kontrako independentzia gerrak suntsitu du eta egun dauden bisitariak, errusiarrak, etxeko jaun bilakatu dira.

Argazkiak eta testua:

KARLOS ZURUTUZA

ERRUSIAR PANPINAK aski ezagunak dira mundu zabalean. Handienak gainontzeko guztiak ezkutatzen ditu bere barne hutsean: bat altxa, eta gero beste bat, txikiena –hutsik ez dagoen bakarra– azaldu arte. 1991n, sobietar inperioaren porrotarekin batera, hamaika herrialde berri sortu ziren Eurasiako mapan, Asia erdialdeko Tadjikistanetik hiru baltiar errepubliketara. Era berean, Georgiak Kaukasoko mapan agertzeko eskubidea bereganatu zuen.

“Georgia georgiarrontzat!”, zioen Zviad Gamsajurdiak, lehenengo presidentea izan zenak. Baina Kaukasoko errepublika berria sortu bezain laster, bere lurraldeko beste hiru eskualdek eskatu zuten independentzia: Abkhaziak, Hego Osetiak eta Adjariak. Lehenengo biek etnia desberdinekoak zirela aldarrikatu zuten; adjariarrek, ordea, kristau ortodoxoak ez, musulmanak zirela zioten. Eta herri gehiago zeuden oraindik: iparraldeko svaniarrak, mendebaldeko mingreliarrak, turkiar mugako laziarrak, baita txetxeniarrek, armeniarrek edota kurduak ere... Denak Portugal baino txikiagoa zen herrialde batean.

Andrei Sajarov arma atomikoen aitzindari eta Bakearen Nobel saridunak Georgia “inperio txiki bat” zela esan zuen behin. Abkhaziarrek uste berekoak ziren eta 1993an georgiar tropak kanporatu zituzten errusiarren laguntzaz. Gerra motza eta basatia izan zen baina garaiko nazioarteko arreta Sarajevok bereganatu zuen eta apenas iritsi zitzaigun horren berri. Bi bandoetako hildakoez gain, gerrak errefuxiatu

ugari sortu zuen: georgiar eta mingreliar jatorriko biztanleria osoa –Abkhaziako populazioaren erdia– Georgiara kanporatua izan zen.

Abkhaziarrek diote mingreliarrak Georgiatik etorri zirela errusiar tsarren garaian, eta neurri handiagoan, XX. mendeko Stalinen deportazioetan. Mingreliarren ustez, eurak dira Abkhaziako kostaldeko jatorriko biztanleak, eta ez abkhaziar menditarrak. Hamaika dira “ni lehenago nengoen” moduko teoriak baina Fazil Iskanderrek, Abkhaziako idazle ezagunetak, honela dio *Sandro Chegemtarra* liburuan: “Mingreliarrak espontaneoki sortu ziren Georgia eta Abkhaziaren arteko basoen goroldiotik. Gero tribu bilakatu eta abkhaziarrek nahi baino askoz azkarrago hazi ziren”.

Nolanahi, mingreliarrek ez dute inoiz herrialde propioa eskatu; bai, ordea, abkhaziarrek. Jada 13 urte pasa dira gerra bukatu zenetik,

baina Nafarroaren tamaina duen errepublika honek ez du oraindik nazioarte mailako onespena lortu. Hala ere, estatu orok behar dituen sinbolo nahiz erakunde guztiak sortu dira Abkhazian urte hauetan. Euren bandera, esaterako, nonahi dago, autoen matrikuletatik, errepublikako hamaika ministerio berrien sarreretaraino. Atzerri Ministerioak bideratzen du Abkhazian sartzeko baimena. Ez du lan handirik, ordea: errusiarrek ez dute halakorik behar; georgiarrek, aldiz, debekatuta dute Itsas Beltzeko errepublika honetan sartzea.

Egun, Inguri ibaia da Georgia eta Abkhaziaren arteko muga naturala, baita Kaukasoko

Tiroz jositako etxaurreak, angelu
okerrean zintzilik dauden
balkoiak, erraustutako
landetxeak... Denak gerraren
danbadaren lekuko mutu

ФОТО 50 Р.
С ПАЛАРОИДА 100Р

Kontrastea handia da Novy Afongo opor lekua (lehenengo argazkia ezkerretik) eta gerrak utzitako hondarren artean. Bigarren argazkian, Presidentearen Jauregia; hurrengo orrialdean, hegazkin baten hondarrak Gagan, eta hondamendia eta aisia uztartuta Sokhumi hiriburuan.

puntu beroenetako bat ere: AEBek lagundutako Georgia, ibaiaren bazter batean, eta Putinen Errusiaren babesa duen Abkhazia bes-tean. Oker zeuden Gerra Hotza bukatutzat ematen zutenak.

Errefuxiatuak baino ez dira igarotzen errusiar tropek kontrolatutako zubi honetatik. Mugatik hurbil dagoen Gali herrikoek baino ez dute eskuratu Abkhaziara bueltatzeko baime-na, betiere “gerra kriminalak ez badira”. Egia esan, beltzez jantzitako alargunek ez dute horren itxurarik. Euren hildako sendien irudiak daramatzate zintzilik medailoietan, bertako dolu ohiturei eutsiz. Georgiar taxi gidari batek zioen alargunetako bat maiz igarotzen zela bere senarra hil zuen soldaduaren aurretik, abkhaziar *checkpoint* edo kontrol postutik hain justu. Emakumeak ez omen zion inoiz ezer esan, errepresalien beldur, baina ez zuen bere senarraren irudia ezkutatu ere.

Ryszard Kapuscinski kazetariaren aburuz, hutsak eta isiltasunak “mugen guneetako misterioa” areagotzen dute. Abkhaziako muga hondamendiak biderkatzen du isiltasun hori: tiroz jositako etxaurreak, angelu okerrean zintzilik dau-den balkoiak, erraustutako landetxeak, zerurantz doazen eskailera bakartiak... Denak gerraren danbadaren lekuko mutu. Behi batzuk lasai ari dira bazkan hondakinen

artean, inguruko txikizioari entzungor. Beste batzuk, aldiz, errepide erdian daude, geldirik, alboetako minaz jositako zelaia baino toki seguruagoa dela jakingo balute bezala.

Halo Trust Gobernu Kanpoko Erakunde britainiarra arduratzen da hemengo minak bilatzeaz. Lursailetan ez ezik, lan handia egiten dute eskoletan ere, bertako umeek futboleko edozein tokitan jolas ez dezaten.

– Minen arriskuarekin bizitzen ikastea lehenengo ikasgaia da eskolan –dio Galiko eskolan Lehen Hezkuntzako irakasle Valeri Konjariak. Ez omen da nahikoa hiruki horiko burezurra –minen ikur unibertsala– ezagutzea. Fruituz beteriko sagarrondo batek arrisku beraz ohartaraz dezake, inor ez baita sagarrak hartzen ausartu.

Galitik ordu erdi pasatxo, errepidea Itsas Beltzera iristen da, Ilori izeneko herri txikira. Bertako apaiza, aita Sergei, bakarrik ari da hondatutako eliza txikia konpontzen. Izan ere, herri honetako errefuxiatuei ez zaie bueltatzen utzi.

– Buelatu? Nora baina? Dena errautsetan dago-eta! –kexu da abadea.

Ilori herri fantasmatik Ochamchira hiri fantasmara apenas daude kilometro batzuk. Dagoeneko paisaiak ez gaitu ustekabeen harra-patzen. Bertako hondakinen artean, Ajaldabako futbol estadioa dugu azpimarragarriena, baina ez kirol jarduerengatik: ehunka mingreliar exekutatu zituz-

ten hemen gerra garaian, adin guztietakoak, nazioarteko hainbat erakunderen arabera.

Sarajevo txikia

Kostaldetik iparrerantz, errepidea Sokhumi-ra iristen da, herdoildutako seinaleren batek “Sujumi” antzinako georgiar izena oraindik aldarrikatzen badu ere. Portu-hiri askok bezala, izen asko izan ditu Abkhaziako hiriburuak. Jatorrizko izen abkhaziarra “Aqwa” zen, eta Greziako marinelak Itsas Beltzeko bazter honen jaun zirenean, “Dioskurias” zuen izena. Antzinako merkataritza hiriaren hondakinak ur azpian daude egun; “Sokhumi berria”renak, azalean. Sastraka eta igokariak hainbat hondakin ezkutatu dituzte, baina nekez estaliko dute antzinako Presidentearen Jauregia. Porlanezko muntro erraldoi erreka, georgiarren porrotaren oroigarri gisa gelditu da Sujum erdian.

Errusiako turistek ez dituzte ezagutzen hondartzara joateko aurri arteko bidexkak. Tamalez, atzean gelditu dira “Sobietar Riviera”ren garaia, Abkhazia inperio osoko turismo gune nagusia zenekoa. Mendi eta itsasoaren arteko eskualde honek eguraldi pribilegiatua eskaintzen du ia urte osoan. Ulertzekoa da Kremlingo agintari guztiek euren *dachak* (oporretako etxeak) hemen izatea, iparreko izotzetatik urrun.

Opor leketan ohikoa den legez, turistek postalak erosten dituzte hemen ere. Luxuzko hotelak, hondartzak eta itsasontziak, zuriak denak, agertzen dira hauean. Postaletan Abkhazia alfabeto zirilikoa idatzita ez balego, Mediterraneoko Cannes edo Nizako irudiak direla pentsa genezake erraz. Gerraren aurretiko postalak dira, noski, egun ez baitago itsasontzirik Sokhumiko portuan, Georgiak ezarritako

Ochamchira hiri fantasman
ehunka mingreliar exekutatu
zituzten gerra garaian,
adin guztietakoak

lur eta itsas blokeoagatik. Bestalde, Abkhazia hotel ospetsuaren etxaurre tirokatua baino ez da gelditzen eta, hiriak, itsasertzeko “Sarajevo txiki” bat ematen du.

“Riviera Gorria”ren oroitzapena kartoizko argazkietan gordeta dago. Gerra heroien argazkiak edo georgiarren erasoetan hildako zibilenak ugariak dira kaleetako paretetan. Erdiguneko parke bati Martirien Parkea deitzen zaio, bertan lurperatuta baitaude gerra basati hartan bizia galdutako hainbat lagun.

Hilobietatik gertu, Vladislav Ardzinbaren omenezko mural bat dago, Abkhazia askearen lehenengo presidentea. *Antzinako Hititen Gizarte Antolamendua* izenburuko tesia argitaratu zuen antropologo hau kamuflajeaz ageri da orain. Tamalez, azken hamarkada luzea ez da kultura eta pentsamendurako oso emankorra izan. 1992ko neguan, Abkhaziako Artxibo Nazionalari su eman zion georgiar erreserbista talde batek.

Hezkuntza Saileko espedienteak ez ezik, Abkhaziaren historia jasotzen zuen antzinako eskuizkribu eta dokumentu oro betiko galdu ziren.

Antzera desagertu ziren Museo Nazionaleko txanpon, jantzi, kaukasiar daga eta herri honen identitate eta historiaren lekuko ziren gainontzeko gauza guztiak, georgiar soldaduek lapurturik oraingoan. Gauza jakina da Abkhaziako historiaren galera ez zela gerraren zeharkako kaltea izan, helburu militarra baizik.

Leninen mosaiko batek ongi etorria ematen die, palmondo artean, atsedeen gune bateko bisitariei. Zentroa Errusiako ofizialentzat eta euren familientzat eraiki zen sobietar garaian eta inguruko eraikinak ez bezala, ez zuen inongo kalterik jaso. Ez da harritzekoa, errusiar hegazkinek bonbardatu baitzuten hiria, geor-

Maxim Gunja, Abkhaziako Atzerri ministro ordea "Europar Batasunean sartzea dugu helburu"

Maxim Gunja elkarriketatu dugun egunean bertan, Georgiako tropek eraso jo dute Abkhaziako ipar-ekialdean. Ministerioan urduritasuna nagusi den arren, 30 urteko gazteak unetxo bat eskaini digu bere bulegoan.

Nola bizirauten du Abkhaziak blokeo-pean?

Turkiatik kargaontziak datoz baina baliabide gehienak Errusiako mugatik sartzen dira. Abkhazia turismo eta nekazaritza produktuak Errusiara esportatzeaz bizi da.

Errusia lagun izan duzue beti. Batzuk diote Errusian sartu nahi duzuela.

Abkhaziako Gobernuak erabateko independentzia nahi duela adierazi du behin eta berriz. Gerra nahiz gerraostean asko lagundu digu Moskuk baina horrek ez du esan nahi errusiar izan nahi dugunik.

Georgiako errefuxiatuek bueltatzeko aukera izango dute inoiz?

Georgiak ez du nahi errefuxiatuak pixkanaka bueltatzea, denak batera baizik. Errefuxiatuek Georgian integratu

behar dute. Batzuk gerra kriminalak dira eta hemen ez dago haientzako tokirik.

Abkhaziar diaspora oso handia da. Zer dela-eta?

Errusiar tsarrek Kaukasoa XIX. mendean menderatu zutenean, abkhaziar musulman orok alde egin zuen. Egun, Turkian soilik 500.000 abkhaziar daudela kalkulatzen da eta horietatik, 5.000 inguru bueltatu dira 1993tik aurrera.

Georgiarrek alde egin dute baina abkhaziarrek gutxiengo bat dira oraindik ere. Herri honen kultura eta hizkuntza bermaturik al daude?

Abkhazian hiru eskola mota daude: errusiarra, armeniarra eta abkhaziarra. Zoritxarrez, oso gutxi argitaratu da abkhazieraz. Eskola liburuak oso urriak dira eta errusierazkoak erabiltzea nahitaezkoa dugu.

Noiz lortuko du Abkhaziaren independentziak nazioarteko onespina?

Jakin badakigu horrek luze joko duela, agian 20 urte baino gehiago. Dena den, independentzia lortu eta gero, Europar Batasunean sartzea dugu helburu.

giar tropak kanporatzeko. Bakearen Hiribideak lehendabiziko bonba jasotzea kasualitatea zen ezin jakin.

Putinen horma-irudiak ez dira Leninen mosaikoa bezain ikusgarriak ezta Ardzinbarenak bezain ugariak, baina erraz aurki daitezke Sokhumiko kale nahiz denda barruetan. Azken finean, errusiar errubloa legezko moneta da eta abkhaziar orok errusiar pasaporte du, mugaren beste aldean nekazal produktuak saltzeko, unibertsitatean ikasteko edo, besterik gabe, emigratzeko. Abkhaziar pasaporte joan den irailean banatu zen lehendabiziko aldiz. Alabaina, errepublika txikiak bere herrialdetasuna lortu arte ez du ezertarako balio.

Lur-azpitik Kaukasoko gailurretara

Sortu berria den Abkhaziar Eliza Ortodoxoaren egoitza nagusia, Sokhumitik kilometro eskasera dago. Novy Afon (Athos Berria) monasterioa XIX. mendean eraiki zuten Greziatik etorritako monjeek. Gero, sobietarrek udako oporretako egoitza bihurtu eta larriki hondatu zuten. Aski ezaguna da Novy Afongo herria espeleologoen artean, hementxe bertan baitago Kruvera Voronya izeneko leizea, munduko kobazulo

sakonena. 2005ean espeleologo talde batek historiako lehenengo 2.000koa egin zuen hemen. Agian, sakonera errekorra bezain txalogarria da *National Geographic* eta AEBek lagundutako espedizio honek Abkhazian sartzeko oztopoak gainditu izana.

1.000 metrora –lur gainetik oraingoan–, Ritsa lakua dago, Abkhaziako beste natur harribitxietako bat. Stalin maitemindu egin zen toki honen edertasunaz eta *dacha* bat eraikiarazi zuen laku ertzean atsedean hartzeko. Halakoe-tan, dinamita erabiltzen zuen arrantzatzeko agintari georgiarrak, agian harrapaketak bost urteko plan batekin berdindu nahian.

Lakura doan errepideak gora-go jarraitzen du, Errusia barruan dagoen Karatxai-Txerkesia errepublikaraino. Hemendik etorri ziren Kaukasoko beste eskualde-tako hainbat boluntario gerra garaian, abkhaziar armadari laguntzeko. Antza, Itsas Beltzetik Kaspiar Itsasoraino iristen zen Ipar Kaukasoko konfederazio bat egiteko ametsa zuten gerlariok. Txetxeniatik, esaterako, 250 lagun etorri ziren Shamil Basayev beraren gidaritzapean. Abkhaziar Batailoia deitu zitzaion bere taldeari, den-denak txetxeniarrek baziren ere.

Gauza jakina da Abkhaziako historiaren galera ez zela gerraren zeharkako kaltea izan, helburu militarra baizik

Abkhaziako errefuxiatuek askotan zeharkatzen dute Georgiarekin muga egiten duen zubia, erosketak egiteko.

Gerra dunbotsaren erdian, txetxeniak komandanteak laugarren emaztea aurkitu zuen hemen, Malina izeneko abkhaziarra. Basaiev iazko uztai-lean hil zen, garraiatzen ari zen lehergailuek eztanda egin zutenean, eta Malina Turkian errefuxiatuta dago egun. Honen ahizpa, aldiz, Abkhazian gelditu da eta Ritsan dagoen tabernetako batean mahaia zerbitzatzen ditu.

– Hona igotzen diren errusiarrek Basaieven koinata naizela jakingo balute, tu egingo lidakete –dio Larissak, irribarre samin batez.

Abkhaziar Batailoiko kide izan zen Aljasurrek eraman nau Larissarengana. Groz nitik etorri zen 92an, “abkhaziarrei laguntzeko”. Belaun azpiko protesi bati esker dabil, Sokhumin eskuineko hanka galdu ondoren. Ordainetan, Abkhaziako Defentsa ministroak aginte kargu bat eskaini zion ejertzitotuan, baina Aljasurrek errefusatu eta Groznira jo zuen, Abkhazian gerra kide izandako errusiarren kontra borrokatzera oraingo honetan.

– Lehendabiziko txetxeniak gerra (1994-1996) irabazi genuen. Gero Putinek 99an boterea hartu eta Grozni errautsetan utzi zuen, nire etxea barne. Hemen lagunak neuzkan eta bueltatu nintzen azkenean. Nire herria txikitu eta beste hau irentsi, horixe egin dute! Putinek ez du inoiz Abkhaziaren herrialdetasuna onartuko, Txexeniarekin gauza bera gerta baitaiteke –dio Aljasurrek.

Turisten arreta erakartzen du gizon herren eta beltzaren honek, batez ere *Txetxenia* leloa

Abkhaziako pasaportea joan den irailean banatu zen lehendabiziko aldiz, baina herrialdetasuna lortu arte ez du ezertarako balio

duen elastikoa janzten duenean. Aljasur Gagra hirian bizi da egun, Errusiako mugatik oso gertu. Garai bateko “Itsas Beltzeko perla” gerra eskenatoki erabakigarria izan zen 93an, abkhaziarren garaipenerako inflexio-puntua, adituen esanetan. Katastrofearen arrastoak oraindik nonahi badira ere, errusiar turistak Gagrako hondartza zurieta bueltatu dira azken urteotan. Hauexek omen dira Itsas Beltzeko beroenak. Bidaia-agentzi inprobisatuek Ritsa eta Novy Afonera

egun bateko bidaia eskaintzen dituzte eta hainbat taberna eta kafetegi ireki dira berriki. Denek menuak errusieraz eskaintzen dituzte, baita *Nostalgia* izeneko vodka ezaguna ere. Emakume eder batek iragartzen du edaria telebistan nahiz kaleko karteletan. Larruzko txanoa buruan ageri da beti, igitaia eta mailua

izar gorri batean duen horietakoa.

Gagra itsasertzean zehar zabaltzen da, Kaukasoko mendikate aldatsiak apenas uzten baitu eraikitze leku egokirik. Palmondo, azalea eta bestelako landare exotikoen artean, ugariak dira ere te landareak edota laranjondoak. Mendi magaleko jatetxe batek paisaia liluragarri honetaz gozatzeko aukera ezin hobea eskaintzen du. 50 errubloren truke, turistek erretratu bitxia ateratzen dute hemen: Gagra hiria eta Itsas Beltzaren gaineko bista ederra atzean, Kaukasoko arrano bat eskuan dutela; Errusiak bere eskuetan duen Abkhaziaren irudi. ■

Jose Enrike Urrutia Capeau

«Barkoxen ikasi nuen badaudela gauzak esateko beste bide batzuk»

Jose Enrike Urrutia Capeau. Idazle eta pintorea. Gizakion ergelkeria abiapuntu hartu eta *Ergelen nombrea* narrazio liburu berria aurkeztu zuen Durango baino lehen. Idazkera kultu eta klasikozaleari leial jardun du, liburua adiskide eta lagunen marrazkiz horniturik, aurreko lanen arrasto zuhurrean. Iurretarra, Bilbon eta Barkoxen bizi izandakoa, Habanan da gaur egun. Capeaurengan Orhiko xoria Orhin ez ezik, mendi kasko askotan ere da laket, ergelez inguraturik betiere. Ergelen nombrea fingabea baita, *Eklesiastikoa* liburuan idatzita dagoenez eta Capeauk berritu duenez.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Dani Blanco

Ergelen nombrea liburu berriaren barne azalean, idazleari dagokion tartean, aipatzen da *Zeruko Argia*, aipatzen da *Anaitasuna*, aipatzen da *Pott...* Horietan eta bestetan idatzi zenuen. Liburuko ipuinetako bat, berriz, “Kadrila alegera elhestan da” dugu, sasoi bateko *Kadrila alegera festan da* liburu egunera ekarri diguna. Bestalde, Jose Julian Bakedano eta Joseba Sarrionandia oso dira zureak, edo beharbada, zeu zara haiena... Nor da Jose Enrike Urrutia Capeau?

Bada, literaturarekin dudak lotura euskararen alde nuen zaletasunetik dator. Eskolara joatearekin batean, bost urterekin-edo, galdu egin nuen euskara. Iurretan bizi izanagatik, zortzi urterekin ia ez nekien “gabon” eta “bihar arte” baino esaten. Gero, ikasten hasi nintzenean, dena ikasi nahi nuen. Iruditzen zitzaidan erronkaria ere ikasi behar nuela. Idazteko zaletasuna hizkuntzatik etorri zait, ez neurri berean literaturatik beretik. “Neuk ere nahi dut Borgesek bezala egin...”, ez. Nire kasuan hizkuntza izan da. Han eta hemen ikasitako moldeak nahastea-eta. Jolas hori.

Liburuaren barne azal horretan ez da esaten pintore ere bazarela.

Hori ipuin liburu da. Ez da zertan aipaturik, esaterako, *puenting* egiten dudala. Kar, kar, kar.

Baina ez duzu egiten.

Ez, baina gutienik marrazkiak badaude liburuan, neuk eginak, ez?

Sarrionandiari emango diot berba, beraz. Garai bateko giroaz ari, eta dio: “Durangon Jose Julian Bakedanok zinea egiten zuen, edo egin nahi zuen, behintzat; egin ezin zuen zinearen John Huston zen. Jose Enrike Urrutiak pintura egiten zuen, surrealismoa erreferentzia literarioekin, elefantea milimetroaz maiteminduta zebilela esaten zuen Hans Arp-ekin”. Pintura, alegia.

Arrazoia! Ni berandu hasi nintzen idazten, bada, iruditzen zitzaidan, idazten hasteko ez nekela euskara behar bezain ongi. Gero, artikulua eta itzulpenak egitearekin batean istorioak ere idazten hasi nintzen, eta horrela. Horrexegatik, Josebak zuzen dio. Sasoi hartan, irakurri eta pintatu.

Irakurri, asko eta on.

Hori ere, hein batean Bakedanori zor diot. Oraindik gogoratzen naiz André Bretónen manifestua ekarri zidan egunaz, Argentinako edizioa zen, pintore surrealisten eginiko marrazkiekin. Halaber, behin liburu eta idazle zerrenda batekin etorri zitzaidan, haiek guztiak ezinbestez irakurri behar nituela! Beste arazo bat liburuak lortzea zen, baina “Bake”k lagun asko zituen, bidaia asko egiten zituztenak, eta handik...

Pintura

“Hamabost urterekin edo finkatu zitzaidan pintatzeko zaletasuna. Horretan zerikusirik izan zuen arte irakasle batek, irakurri edo testuak irakurrarazi orde, filminak erakusten zizkigunak. Koadroak eta koadroak ikusten genituen. Gogoratzen naiz Miróren koadro batzuez, baita El Boscorenak ziren beste batzuez ere. Beste alde batetik, Durangoko bibliotekan bazeuden arte liburu onak, batzuk handi-handiak, argazki askorekin. Bereziki liburu batez gogoratzen naiz, hartan pintore modernoak zetozen banan-banan: Braque, esaterako, eta haren koadro bat, eta ondoan, haren erretratua. Sasoi hartan bereziki Miró eta Léger nituen gustuko. Halatan, neu ere hasi nintzen neure zirriborroak egiten. Ikusi eta, Bakedanok esan zidan: ‘Zu surrealista zara, jakin gabe ere’. Orduan ekarri zidan Bretonen izkribua. Orain, Habanan barrena nabilenean, beti neure argazki-kamerarekin joaten naiz. Argazkiak egin, inprimatu eta txintxeta batez hormari eratzeki. Haren egitura edo nahi ditudan formak kopia eta, argazkia kentzen dut, handik aurrera koadroak autonomia behar duelako, badakizu, marrazkia konpondu behar delako, bada, Delacroixek esan zuen bezala, ‘natura oso gutitan ageri da modu plastikoan’”.

79koa duzu lehenengo liburua, *Kadrila alegera festan da*. Aurrekoak, aldiz, *Alkohol poemak* itzulpen lana eta aldizkari haietako artikulua.

Bai, Bakek eta Sarrik orduko *Zeruko Argian* zineari buruz idazten zuten, uste dut “Joseba Basarte” sinatzen zutela. Haien eskutik hasi nintzen neu ere idazten. *Anaitasunan*, aldiz, hango zuzendaria ezagun nuelako, Joseba Llerandi lekeitiarra. Hura oso eskola ona izan zen niretzat, Llerandik zuzendu egiten zizkidan artikulua. Berak beti jakin izan du euskara oso ondo. Eskola ona.

Iurretatik Durangora, Durangotik Bilbora, Bilbotik Barkoxera, orain Barkoxetik Habanara... Nongo xoria da Capeau?

Habanan nagoela, berdin banabil kalean “Barkoxeko apezak...” kantari. Beste aldetik, Iurretakoa kontu sakona da. Esaterako, Iurretako hilerrian daukagu panteoia, eta ni urtero etorri behar naiz bertara Domu Santu egunean, badakizu. Barkoxe, berriz, Pirinioetako edertasuna eta “izigarriko jende una”, bereziki lagun batzuk. Baina hura guztia ez ezik, niretzat euskara kontua ere bada. Han ikasi nuen euskara beste molde bat, badaudela gauzak esateko beste bide batzuk. Horixe Barkoxe. Kuba, badakizu, kristolako argitasuna, Karibe, tropikoa... zer nahi duzu?! Gainera, euskaldun zenbait bildu gara, batzuk besteekin harremanetan egoten garenak eta elkarri laguntzen diogunak. Esaterako, arin batean izaten dut Athletic-en berri, baten batek deituta.

Noizkoak dira zure lehenengo pausoak Barkoxen?

Nortasun agiria

Jose Enrike Urrutia Capeau (Iurreta, 1954). Pott taldeko partaide. Huraxe izan zuen literatura eskola bikaina. Irakurle eta idazle kultua da Capeau, nahiz eta pintura izan zuen lehenengo artea. 1979an argitaratu zuen lehenengo liburua, *Kadrila alegera festan da*, eta 2000n, berriz, hurrena, *Izar beltzaren urtea*, oraingo *Ergelen nombrea* honen aurrekoa. Idazle partikularra da Capeau. Haren idazkera du seinale. Gaztetan Barkoxe jo zuen begiz eta han ikasitako euskara dario haren idatzietatik. Horrekin batera, pintura du langai. Surrealistatzat definitu zuen Jose Julian Bakedanok. Kuban bizi da gaur egun.

Ez dakit... Uste dut 76koak edo.

Han egin zenituzten lehenengo ibilerak kontatu zenizkigun duela urte batzuk. Maskarada tarte-ko, han zineten Joseba Sarrionandia, Bakedano eta zu zeu, festa grabatzen.

Bakedano ez zen egon. Filmatzeko aparailua eta zinta batzuk eman zizkigun eta han ibili ginen, maskarada grabatzen. Baina guti grabatu genuen ze, Joseba, dantzariak heldu baino lehen, burdinazko hesiak, kanposantua eta halako gauzak grabatzen hasten zen. Super 8n grabatu genuen.

Handik goiti, erroak egin zenituen Barkoxen.

Bai, sarritan joaten nintzen. Opor guztietan. Gero, lanean hasi nintzela, hiru hilabeteko oporrak hartzeko aukera izaten nuen, eta Barkoxera joaten nintzen. Etxeren bat alokatu eta hantxe egoten nintzen.

Patrick Queheillerekin mintzatu ginen ARGIAN bertan joan den irailean. Badu zure gomuta: zu, koaderno ttipia hartuta, ohar idazten.

Horrek lagunduko zidan hitzak eta hango moldeak ikasten. Oraindik gogoratzen naiz esaldi batzuez. Maggi Larrasketek esandakoa eta: "Zer

Pott

"Astean behin biltzen ginen. Pentsa, euskara ikasten ari den batentzat, bada, Atxaga ezagutzea, Jimu Iturralde, Andolin Eguzkitza... Bernardok *Etiopia* argitaratuta edukiko zuen ordurako. Liburu polita, Susperregik egin zituen argazkiekin... Bakedano ere etortzen hasi zenean "iraultza" tipia gertatu zen, zeren ezagutzen ez genituen gauzak ekartzen zituen. Gogoratzen naiz Marcel Schwoben *Alegiazko bizitzak* liburua ekarri zuela, eta izan zuen harreraz. Hara joatea literatura eskolara joatea zen".

Jose Enrike Urrutia Capeau

egin liro, aitetamak hil balitez?". Edo "Holibu" izengoitia zuen lagunaren amak esana: "... telefonatu behar deioat, lurraren itzularaztera jin dakidan".

Hitz eta esamoldeak bilduz beste ere egiten zenuen zuk...

Hara joaten nintzenean, esan bezala irakurri, idatzi eta pintatu. Baina ez beti berdin. Esaterako, urte batzuetan pintatu egin dut beste deusen gainetik, ze Barkoxen bizi da Gonzalo Etxeberria, bera ere pintorea, eta harekin joaten nintzen ia egunero pintatzera. Azkeneko urteetan, ordea, gehiago idatzi nuen. Azken aldia 99an egin nuen. Orduantxe bururatu zitzaidan *Ergelen nombrea*rena. Ze, aurreko liburua plazaratu zenean, lagunek -Josebak berak eta-, kritika egin zidaten, euskara aldetik eta gaien aldetik korapilatsua zela.

Izar beltzaren urteaz ari zara?

Bai, kritika hori egin zidaten eta konturatu nintzen arrazoi zutela. Oraingo libururako, beraz, bideren bat topatu behar nuela pentsatu nuen, loturaren bat.

Nire ustez, lehenengo ipuinetan zaharragoa da euskara, ipuin luzeetan baino. Eta ez dakit zuzen ari naizen ere.

Batzuetan aipamen batekin hasten naiz; hark kutsu zaharra du eta haren arabera segitzen dut. Edo Temistokles-en denborako ipuinean, esaterako, greziar zaharren ponperiaz idazten saiatzen naiz, badakizu. Dena dela, orain gauzak kentzen saiatzen naiz. Konturatu naiz arrazoi zuela Txema Larreak "Garlopatu, garlopatu" esaten zidanean. Horretan saiatzen naiz.

"Garlopatu", zurginek egurrean egiten dutena.

Bai, egurra lisatu, soildu.

Aizu, eta zer dela eta jo behar du iurretarrak ekialdeko euskara kultu batera?

Beharbada, exotismoagatik izango da. Kar, kar, kar... Kontua da ni euskara ikasten hasia nin-

aldizkariak euskaraz

guztion neurria

ARGIA

GAZTETXULO

IPURBELTZ

Luma

ELHUYAR

tzela, eta Oñatibiaren metodoko hizkuntza eta Lafitteren gramatikakoa... Bada, badago alde! Nik beste maila bateko hizkuntza nahi nuen, landuagoa. Euskara batua egiterako orduan oinarria hor egon behar zela uste nuen.

Gauza segurua da Xuxen eta gainerako zuzentzaileek erabat gorrituko zutela zure testua. Gaurko euskara estandarra bestelakoa da.

Nik ez dut hausten Euskaltzaindiaren araurik. Adibidez “erhi” idatziko dut, eri (gaixo) eta erhi (atzamar) desberdintzeko, baina areago, ekialdean ez dutelako “eri” esaten, baina bai “erhi”. Berdin “ele” izkribatu orde, “elhe” jarriko dut, “h” hori gogor egiten dutelako. Puntutxo horretaz aparte, ez dut uste arauen kontra ezer topa daitekeenik. Beste aldetik, oraingo euskara estandarra eta... Hori ez da nire kontua. Adibidez, oraingo gazteek telefonoz mezuak elkarri bidaltzean “... ke te klles” idazten dute. Seguru asko horixe nagusituko da.

Capeau

“Jose Maria Capeau Argudo zen gure aitaita. Benissakoa (Alacant) zen eta Blasco Ibañezen laguna. Errepublikazalea zen eta Blasco Ibañezekin hegazkin bat alokatu eta panfletoak jaurtitzen ibili omen ziren Valentzia-Alacant aldean. Marokoko gerlaren kontra idatzi zuen, bai eta Primo de Riveraren kontra ere. *Las Juntas Militares de Defensa* liburua idatzi eta ihes egin behar izan zuen. Amamak kontatzen zuen aitaita Kataluniako mugatik iragan zela Frantziara, pelikuletan bezala, gurdi bateko lasto-zaman ezkutaturik. Handik New Yorkera joan zen. Gure amama aldi berean Bilbotik AEBetara joan zen, umezurtza izan eta han senideak zituelako. Bada, itsasontzian elkar ezagutu, maitemindu eta ezkondu egin ziren. Orain dela gutxi jaso nuen amaren bataio-agiria Habanako auzoa den Casablancako elizan. Ohartzekoa: bataiatzailea Ajuria izeneko frantziskotarra izan zen, iduriz arratiarra. Gure aitaitak Habanako *Diario de la Marina* egunkarian idazten zuen, baina pilo bat liburu ere bai. Nik, Habanako lagun bati esker, zazpi lortu ditut: Juarezen biografia politikoa, Martíren beste biografia bat..., baina batez ere, *Tres dictadores negros* aipatuko nuke. Hartan, Haitiko iraultza kontatzen du, oso prosa arin baina dotorean. Kuban esan zidaten Alejo Carpentierrek, berea idatzi aurretik, aitonaarena irakurrita zuela, hark kilikatu zuela berea idaztera”.

Liburuaren kontrazalean idatzi duzunak ere badu munta: “Liburu honen lehen zatia irakurtzeko aski pazientzia dukeen hainak...”. *Explicatio non petita* bat dugu hori.

Pazientzia eduki behar da-eta hori irakurtzeko.

Zergatik eduki behar da pazientzia, ipuin laburrak izaki?

Laburrak... ez dira hain laburrak! Kar, kar, kar... Oraingo liburu honetan aurrean ipini ditut laburrak.

“Pazientzia”. Uste nuen hizkuntzaren korapilogatik ariko zinela, irakurleak izango dituen ajeen jakinaren gainean.

Nik ez dut horretan pentsatzen. Idazten ari zarenean ez zara horretan pentsatzen ari. Ahalik hoberen egiten saiatzen zara.

“Ergelen nombrea fingabea da”.

Eklesiastikoak dio.

Zuk bat egiten duzu horrekin.

Jakina. Ergel horietatik naiz neu ere, liburuko azalean ageri den moduan. Hainbat lagunen buruak dira horkoak, eta bertan nago neu ere: Txema Larrea, Luigi Anselmi, Jose Angel Irigarai... Eta denok daukagu zerbait buruan, eromenaren seinale. Bakedano da zoratuta ez dagoen bakarra, osorik den bakarra.

Lagunei eskaintzak

Eskaintza bana dute *Ergelen nombrea* liburuko ipuinek. Hona eskaintza jaso duten lagunei buruz Capeauk esana.

Federico Krutwig.

Euskara klasikoa aurkitu dudalako poztasunean, are pozago aurkitzen dudanean hori guztia teorizatuta! Pentsa!

Luigi Anselmi.

Euskal Ezra Pound.

Mikel Agirreazkuenaga.

Oso liburuzalea, oso kultua. Halako enpatia nuen berarekin. Aspaldian ez dut ikusi.

Txema Larrea.

Neure buruaren erdia zor diot; beste erdia, Bakedanori.

Jesus Etxezarraga.

Bera ere "kadrilakoa", idazlea. Oso liburu polita idatzi zuen: *Sugearen negarra*.

Txema Aranaz.

Iruñeko jefea. Lanean jartzen gaituena. Zer litzateke Euskal Herria Pamiela gabe?

Asisko Urmeneta.

Artista handia. Bizia, alaia. Axularren liburua buruz dakiena. Ezinago laket harekin baltsan.

Kotxemari Garmendia.

Historian jakitun. Aspaldiko laguna.

Rene Mitxelot eta Henri Epheregaina.

Barkoxeko lagunak. Nire irakasleak; esan nahi dut, festa eta tabernetan. Lagunek barre egiten zuten, Rene eta

biok beti elkarrekin ibiltzen ginelako. Biak donado direnez gero, "Johanes de Sarü" ipuina idatzi nuenean beraiei eskaini nien, fin gaitza duen amodiozko istorioa da-eta.

Javier Agirre Gandarias.

"Kadrilako" beste poeta bat. Bera ere Pott sasotik ezagutzen dut, hain zuzen Fidel Azkoagak liburuxka baterako azala egin zionetik. Sasoi hartan La Concordian biltzen ginen.

Mixel Larrasket.

Harengatik berarengatik agertu ginen Barkoxen, edo zuzenago esanda, haren emazte Jasonek erakarriak. Mixelen ama Barkoxeko "Etxe Tipia"n bizi da, abegi ezin hobea eskaintzen zigun joaten ginen bakoitzean. Haren etxean aurkitu nuen Tartasen liburua, seguruenik Jasonek eramana, oso euskaltzalea den aldetik.

Jose Mª Sanchez Carrión.

Sasoi batean, hizkuntzei buruzko teoriak zirela-eta, interesgarria iruditzen zitzaidan, ideia berriekin heldu zen-eta. Harengandik zer edo zer ikasi nuela uste dut.

Karmelo.

Anaitasunako zuzendari Llerandiren lagun mina. Bera ikus-tearren joan nintzen Kubara, eta bertan geratu!

Ebrotarrak.

Neure haurtzaro guztia Ebron igaro nuen, lurretan, zortzi urte izan arte. Ebro etxea, Elkorre, Txonpolo, Amatza, horixe da txikitako nire mundua.

Ergelkeria dugu liburuaren izenburuan, testuak biltzen duen hari ezkutua. Hainbat ergelkeria istorio kontatzen dituzu aitzin-solasean. Halako batean diozu: "... ardurenean honakoa gertatzen baita: aldi batez, osatu gabeko egiak balioa ukaiten du. Ondotik, egia zuzenagorantz egin orde, bat-batean errakuntza liluragarriren bat sortzen da. Munduak aski baitu harekin, engainuak mendeetan gaindi dirau indarrean". Hori ez duzu *Eklesiastikoa* liburutik hartuta, horratik! Zeure hitzak dituzu.

Bai, oraingo Big Bang delakoan bezala. Denak aa! eta ooo! Badirudi badakigula dena. Betirako egia aurkitu dutela. Finean, horretarako bagenuen Bibliako Genesia! Beste bat kontatuko dizut: Einstein-en formula ospetsuan denborarik ez denez ageri, handik tiratzen omen da denborarik ez dagoela. Gogoratzen naiz *Scientific American* aldizkarian horretaz irakurri nuenaz: hemendik urte batzuetara, denboramakina bat egingo dute; bertan sartu, eta den-

boran atzera joan ahal izango da. Halatan, norberak bere aitona hil ahal izango du. "Halako paradoxa", zioen artikulua. Arestian berriz irakurri dut beste artikulua batean: etorkizunera joatea errazagoa izango dela.

Iraganera joatea baino, esan nahi duzu.

Bai atzera joatea zailagoa dela. Zer deritzozu? Azkenean ezin izango dugu geure aitona akabatu! Horregatik diot, momentu batean aldatu egiten da "egia". Baina, sarritan, aldaketa oker bidetik joan da, seguru asko erakargarria delako, edo errazki lotzen zaielako jendearen gurari eta nahikundeei: Katapun! Big Bang! Ez dakit non irakurri nuen "mirari laiko" bat dela.

Hala diozu: "Genesi deitatu liburuan izkribatua den ortzearen sorkuntza: 'Egin bedi argia!' izkribatu orde, engoitik 'Egin bedi Big-Bang' izkribatuko da".

Horixe. ■

Hurbiltasun lankidetza

Mugek eragindako arazoak gainditzen

Maastrichteko Itunak Europar Batasuneko barne-mugak ezabatu omen zituen. Eta bai, poliziaz betetako aduanak desagertu egin dira, baina badaude bestelako muga batzuk herrialdeen artean. Funtsean, estatu arteko muga inguruetan bizi direnek lehengo arazo berak dauzkate. Orain, Ipar eta Hego Euskal Herriko zenbait erakundek akordioa erdietsi dute arazooi elkarlanean aurre egiteko, hil honetan zehar jakinaraziko denez.

UNAI BREA

“**ESTATUEN ARTEAN** ez dago muga fisikorik, baina bai legedia aldetik”, dio Silbia Sarasola Mondragon Unibertsitateko Zuzenbide Doktoreak. Berak koordinatu zituen, iragan abenduan, Irunen egindako Mugaz Haraindiko Zuzenbideari buruzko III. Jardunaldiak. “Lehenengo bi jardunaldietan, adituek baino ez zuten parte hartu, baina konturatu ginen jende askok, jende arruntak, jakin mina agertzen zuela gaiaz”. Horregatik, hirugarrenean ateak zabaldu zituzten. “Hitzaldiak edonork ulertzeko modukoak izan ziren, lau arlo jorratuz: zergak, merkataritza edo enpresa-jarduera, zuzenbide zibila –etxebizi-

tzen inguruko gaiak gehienbat– eta lan-zuzenbidea”. Askok deitu zuten parte hartzeko, eta asko geratu ziren kanpoan, leku nahikorik ez eta. “Jardunaldietan ikusi dugunez –laburbildu du Silbia Sarasolak– ezjakintasun handia dago, baita oinarritzko gauzei buruz ere”.

Gaiak badu, beraz, herritarren arreta. Izan ere, muga inguruetan bizi direnek hainbat arazo izaten dute muga inguruan bizitzeagatik. Eta ez lukete izan behar, Rafael Huesoren iritziz. Hueso Eusko Jaurlaritzako langilea da, eta gaur egun Pirinioetako Lan Elkarteko (PLE) idazkari nagusia, EAEri baitagokio orain haren presidentzia.

“Zeintzuk dira mugako biztanleen ohiko arazoak? Esaterako, nik telefonoz deitzen badut Irundik Hendaia, dei horrek Cadizetik Lillera egindakoak beste balio behar du? Eskutitz bat bidaltzen badut, zein bide egingo du eskutitz horrek Hendaia-raino? Ohiko bide guztietatik igaro behar da? Zenbat ordaindu beharko dut?”, galdetu du Huesok. Adibide xumeak, eta inolaz ez bakarrik.

Irun eta Hendaia, Tuter eta Bordele

PLEren zereginetako bat, hortaz, muga ondoan bizi diren biztanleen berriazko arazoak konpontzea litzateke. Baina PLEk oso lurralde eremu zabala hartzen du: Pirinioak ukitzen dituzten Frantziako Estatuko eskualde guztiak eta Espainiako Estatuko autonomia erkidego guztiak. Irun eta Hendaia PLEn daude, baina baita Tuter eta Bordele ere, konparazio baterako. Horregatik, Eusko Jaurlaritzako Jose Maria Muñoak –lehendakariaren ordezkaria Kanpo Harremanetarako eta Euskadiren ordezkaria PLEn– nahiago du hurbiltasun lankidetza berba egin. “Hori ez PLEren gaia. PLE Pirinio osorako da, eta proiektu handiak garatzen ditu; hurbiltasun lankidetza, aldiz, aldebiko harremana da, eta herritarren eguneroko arazoak konpontzea du helburu”.

Aldebiko harremanaz mintzatzean, Bidasoako alde biez ari da Muñoa. “Ni orain dela hamar urte hasi nintzen gai hau lantzen. Eta egin nuen lehenbiziko gauza zera izan zen: alde batean zein

Hendaia bizileku, Hegoaldea lantoki

“Ez dakigu zehazki zenbat jenderi eragiten dion mugaren alde bateko eta besteko legedia desberdina izateak”, adierazi du Silbia Sarasolak. Frantziako Estatuan ez dago udal eroldarik, “eta horrela ezin daiteke kopururik zehaztu”. Nolanahi ere, Mondragon Unibertsitatea harremanean jarri da Hendaia-ko Udalarekin, eta datu interesgarria jaso du harengandik: Hegoaldekoek erositako 4.000 etxebizitza inguru dago herrian. “Horrek ez du esan nahi urte osoa han ematen dutenik, noski”, nabarmendu du Sarasolak.

Mondragon Unibertsitatearen arabera, Irunen mugaz haraindiko zuzenbideari buruz abenduan eginiko jardunaldietan, hitzaldiak eman zituztenek ea zein egoeratan zeuden galdetu zieten bertara joandakoei. Gehienak Hegoaldekoak ziren, Hendaian bizi zirenak eta Hegoaldean lan egiten zutenak. Jende askok dauka soslai hori; alderantzizkoa, berriz, inork ez, edo oso gutxik behintzat.

bestean eskumenak dauzkagunok mahai baten inguruan esertzeko eskatu. Hegoaldetik, batez ere Eusko Jaurlaritzaren eta foru aldundiak, Gipuzkoakoa behintzat. Horien artean baditugu eskumen guztien %95 gutxi gorabehera”.

Iparraldetik, nor egon beharko litzateke Muñoaren iritziz? “Bada, Akitaniako Eskualde Kontseilua, Pirinio Atlantikoetako Kontseilu Orokorra eta, eskumenik ez izan arren, guk nahi genuke Iparraldeko Hautetsien Kontseilua ere egotea. Zein da arazoa? Eskualde eta departamenduetako erakundeek eskumen gutxi daukate, zer edo zer proposatuz gero beti erantzuten dutela: guk ezin dugu hori egin, hori Parisi dago-kio”. Horregatik, Eusko Jaurlaritzak nahi du benetako eskumenak dauzkana ere, alegia, Frantziako Estatua, mahai horretan egon dadila. “Pauko prefeta izan daiteke, edo Bordelekoa, hori beraiek erabaki dezatela”, jarri du aukeran Muñoa.

“Nik telefonoz deitzen badut Irundik Hendaia, dei horrek Cadizetik Lillera egindakoak beste balio behar du?”

Rafael Hueso, PLE

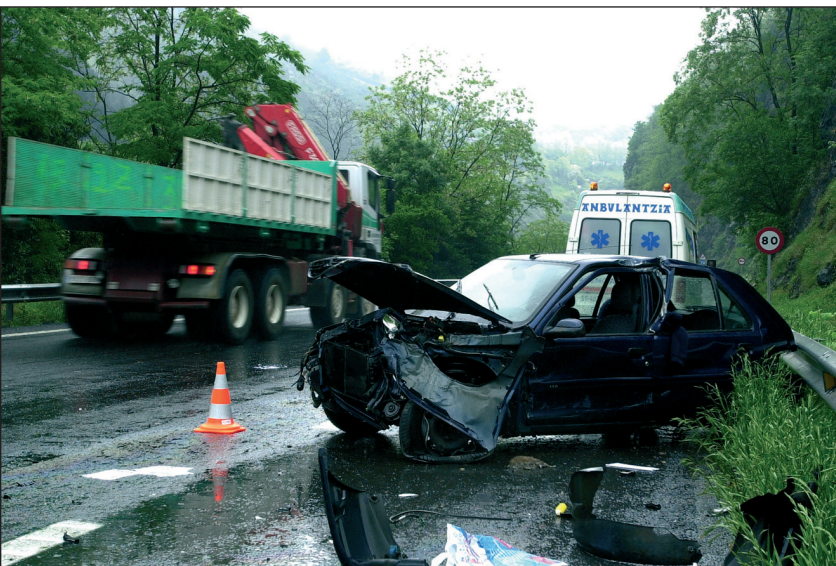
Akordioa, ia gauzatuta

Eusko Jaurlaritzaren ahaleginak orain dela hamar urte baziren, eta oraindik orain lortu dute helburua. “Denbora luzez –dio Muñoak– beste aldekoak uzkur agertu dira. Madrilek nahi ez zuela argudiatzen zuten, besteak beste. Eta ez dakit benetan hala zelako esaten zuten, edo aitzakia hutsa zen”. Azkenean, bilera antolatu ahal izan zuen Jaurlaritzak, orain urte eta erdi inguru: “Kanpoko jendea ekarri genuen, haien ereduak aztertze-ko. Irlanda eta Ipar Irlanda, Alsazia eta Alemaniako Baden-Württemberg eskualdea... Gu baino askoz aurreratuago zeudela ikusi genuen, eta haien bidetik jo behar genuela”. Alde guztiak ados beraz, baita Madril eta Paris ere.

Bilera haren ondorio gisa, Muñoak berak proposatutako lankidetza eredu onartu zuten partehartzaile guztiek. Behin xehetasunen inguruan erabateko adostasuna erdietsita, akordioa jende

IMANOL OTEGI

ALBERTO ELOSEGI

Biriatun auto ilarak sortuz gero (goiko argazkian), Hegoaldean ardura Gipuzkoako Foru Aldundiarena da, Iparraldean berriz, Autoroutes du Sud de la France enpresa pribatuarena. Istripuak gertatzen direnean zaurituak zein erietxera eramanez arazo bihurtzen da mugan.

aurrean aurkeztea besterik ez dago egiteke, eta hori urtarrila honetan bertan egiteko asmoa dute. Hurrengo urratsa eguneroko jardunaz arduratuko den bulego teknikoa sortzea izango da.

Metro bateko gorabeherak

Hurbiltasun lankidetzak mugatik hurbil bizi direnen eguneroko arazoak konpontzea dauka xede. Zer arazo, baina? Muñoaren esanetan, oso gauza xumeak dira batzuetan. Dagoeneko eduki dugu horietako hainbaten berri, Rafael Huesoren ahotik. Bada besterik. “Osasun kontuak, esaterako –dio Muñoak–. Nik auto-istripua daukat Behobian. Mugatik metro bat hegoaldera gertatzen bada, Irungo erietxera eramango naute, edo Donostiakora. Istripua metro bat iparralderago badaukat, Donibane Lohitzuneko edo Baionako ospitalera eramango naute. Baina hori erabakitzeke irizpidea ezin da izan istripua mugatik metro bat gorago edo metro bat beherago gertatu izana. Istripuan egin ditudan zaurien arabera, koka izan beharko da, esaterako”. Horrez gain, Baionako eta Donostiako erietxeak –demagun– akordioa egin dezakete inbertsio batzuk parteka-

Gipuzkoa-Nafarroa, muga zaila

Estatuen arteko mugetan ez ezik, estatu bereko eskualdeen artekoetan ere izaten dira arazoak. Bai behintzat Espainiako Estatuko autonomia erkidegoetan. Galde diezaietela trebiñotarrei. Nafarroa iparraldean ere bada Donostia edota Irun bertatik bertara dituen hamaika herri; Iruñea, aldiz, lekutan. “Orain dela hamar urte edo gehiago –diosku Pirinioetako Lan Elkartean Euskadiren ordezkari Jose Maria Muñoak–, akordioa lortu genuen Eusko Jaurlaritzak eta Nafarroako Gobernuak, Ardanza eta Otano buru zirela. Hala sortu zen EAE-Nafarroa Lankidetzaren Organoa famatua”. Baina organo hura, gogoratu dezagun, jaio aurretik hil zen ia, UPNren erruz batik bat.

“Gure asmoa, akordio haren bidez alde bietako biztanleen eguneroko bizimodua erraztea zen, gauzak normalizatzea”, aldarrikatu du Muñoak. UPNren gobernuak, ordea, EAETik datorren proposamen oro uxatzen du, “Nafarroa Euskadin txertatzeko ahalegina delakoan. Ez dute gutaz ezer ere jakin nahi, eta oraingo presidentea hor dagoen bitartean nekez aldatuko da hori”, kexu da Muñoa; “beraz, zaila izango da haiekin mugaz gaindiko inolako egitasmorik abiatzea oraingoz”.

ANDONI CANELLADA

Arizkun, Baztango herria (Nafarroa).

tzeko, Muñoaren aburuz: “Agian ez da beharrezkoa tresna garesti bat edukitzea Baionan, eta berdina Donostian. Batean egonda, nahikoa. Horretarako, noski, erietxe arteko koordinazio organoak sortu beharko lirakeke”.

Oro har, esan daiteke administrazio publikoari dagokion edozein arlo jorra daitekeela hurbiltasun lankidetzan (osasungintza, irakas-kuntza, euskara...), eta baita pribatu batzuk ere. Esaterako, trafiko arazoak egon ohi dira Biriatun. Hegoaldean publikoa da arazoa, Gipuzkoako Foru Aldundiak duelako eskumena, baina Iparraldean Autoroutes du Sud de la France arduratzen da, enpresa pribatua beraz. “Hala ere, interes publikoa dago hor, eta erakunde publikoek badute zer esanik”, bukatu du Muñoak. ■

Argentinako demokraziaren lehen desagerrarazia

Joan den irailaren 19an, Argentinako azken diktaduran (1976-1983) Buenos Aireseko Poliziaren Ikerketa zuzendari eta hainbat bahiketa eta tortura gune klandestinoren arduradun izan zen Miguel Osvaldo Etchecolatzen kontrako epaiketa bukatu zen La Plata hirian. Epaia historikoa izan zen: errepresore batek jaso duen hil arteko lehenengo kartzela zigorra ezarri zioten, genozidioaz akusatuta. Baina gertaera batek epaiak eragindako poza ilundu zuen: Etchecolatzen zigortzeko berebiziko garrantzia izan zuen lekukoa, Jorge Julio López 77 urteko igeltseroa, desagertu egin zen aurreko egunean. Lópezek diktaduran jasan zuen istorioa errepikatu egin da, 30 urte geroago.

ALVARO PEREZ DE SAN ROMAN

GAUEKO 21:00AK ziren Buenos Aires hiriburutik 60 kilometrora dagoen La Platako Udaletxe-ko Urrezko aretoan Etchecolatzen kontrako epaia irakurri zutenean: hil arteko espetxe zigorra, Diana Teruggi, Patricia dell Orto, Ambrosio de Marco, Nora Formiga, Elena Arce eta Margarita Delgado bahitzeaz, torturatzeaz eta hiltzeaz akusatuta, eta baita Nilda Eloy eta Jorge López bahitzeaz eta torturatzeaz ere. Jaia, ordea, ez zen erabatekoa: Jorge López, akusazioaren

lekuko garrantzitsuenetakoa, aurreko egunetik zegoen desagertuta. Gizona agertu ez izana epaiketak eragindako osasun arazoekin lotuta egon zitekeela pentsatu bazen ere, orduak pasa ahala susmo txarra hartu zioten. Askok izan ziren desagertuta Etchecolatzen gertukoan mendekutat jo zutenak. Hiru hilabeteko epaiketa luzean Etchecolatzen isiltasunari eutsi zion bitartean, etengabekoak izan ziren lekukoak eta beraien familiek jasotako mehatxuak. Izan ere,

Desagerrarazitzakoen seme-alabak elkartzen dituen HIJOS elkartekoek gogor salatu dute Etchecolatzen diktadura.

epaia entzun zuenean gora begiratu eta arrosarioa musukatu zuen polizi buru ohia ez da, berak esan zuen lez, “dirurik eta botererik gabeko agure gizajo bat”: Etchecolatx zapalkuntzaren ideologo nagusienetakoa izan zen. La Platako desagerrarazien seme-alabak elkartzen dituen HIJOS elkarteko Camilo Cagnik adierazi digunez, desagertpena “Etchecolatzen atzean daudenek epaiari emandako erantzuna izan daiteke; egileak Buenos Aireseko polizia eta polizia ohiak izan daitezke. Diktadura bukatu zenetik polizien %70 aldatu dituzte. Egun, non ote daude horiek guztiak? Eta zergatik mantendu zen isilik Etchecolatx? Berak badaki bahitutako hainbat ume non dauden, txostenak non dauden”. Ildo beretik dator elkarte horretako Lucía García: “Diktaduran militarrek ez ziren baka-rrak izan; asko izan ziren sostengua eman zietenak, konplizeak, Eliza eta alderdi politiko klasi-koak barne. Guztiek eraiki zuten orain arte inork ukitu ez duen sarea. Non dago lapurtutako guztia? Epaiaketa egin arren, ostu zutenaz ez da berbarik egiten. Beraz, militarrek ez ezik, asko dira egia jakitea nahi ez dutenak”. Esaterako, diktaduran zehar, alderdi guztietako ia 1.700 alkatek jarraitu zuten karguan.

Bere burua ikertzaile militante bezala definitzen duen Buenos Aireseko Situaciones taldearen ustez, “Lópezen desagertpena ez da gertaera isolatua. Oraingo honetan auzipetuta daudenak errepresioaren bitartekariak dira, politika genozida gauzatzen zutenak, tortura guneak kudeatzen zituztenak: aurpegi anonimoak dira eta, horrexegatik, egun diktaduraren goi agintariak baino eraginkorragoak. Segurtasun aparatuetan –pribatuetan zein publikoetan– sartuta egoteak ahalbidetzen die eraginkor izatea. Eskuina berpizten ari da eta genoziden kontrako epaiaketa direla-eta, politikan aurrera jotzeko aukera aurkitu dute”. Bost egun igaro ziren arte, Gobernuak ez zuen tutik ere esan, ziurrenik, desagertpenaren errudun poliziak izan zitezkeelakoan. Egun hartan, Argentinako eta Buenos Aireseko gobernuetako barne ministroek, Aníbal Fernándezek eta León Arslanianek esan zuten “López aurkitzeko ahalegin guztiak” egiten ari zirela. Bestalde, Felipe Solá gobernadoreak Lópezen inguruko

edozein informazioaren truke 50.000 euroko diru saria eskaini zuen. Arratsaldean, euripean, milaka pertsonak Lópezen berragertpena eskatu zuten, La Platako kaleetan. Harrezkero, ehunka protesta egin dira Argentina osoan azkeneko bi hilabeteotan, baina Lópezen berririk ez dago. Askotan gertatzen den lez, poliki-poliki, gaia hedabideen agendatik kanpo geratu da kasik; La Platako giza eskubideen taldeak biltzen dituen Multisectorial elkarteak ez balego, gaia ahaztuta egongo litzateke agian.

Kirchner eta giza eskubideak

Jendearen poza iluntzea eta diktaduraren sare ezkutuak babestea izan litezke bahitzaileen helburuetako bi, baina ezin dugu ahaztu gertaera honek datozen epaiaketa izan dezakeen eragina. Izango al da epaiaketa gehiago? Aníbal Fernándezek genoziden kontrako epaiaketa jarraituko dutela ziurtatu zuen eta Camilo Cagnik baietz uste du, “politikan indarrak metatzeko baliagarria zaielako”, are gehiago datorren urteko hauteskundeetara begira. Gogora dezagun giza eskubideen aldeko politika izan dela Néstor Carlos Kirchner Argentinako presidentearen agintaldiko bizkarrezurra, estatuari zilegitasuna bueltatzeko ezinbesteko osagaia.

Lucía García egungo egoera laburbildu digu: “Hasierako hipotesiak baztertuta daude; argi dago

bahiketa politikoa izan dela, baina ematen du ondorio politikoak bahitzaileek pentsatzen zutena baino harantzago heldu direla eta, egoerak behartuta, dena ahaztea espero dute. Gobernuak, bestalde, zer egin ez du jakin, ez hasieran ezta orain ere”. Desagertpenetik hilabete ugari igaro dira eta Buenos Aires probintziako Giza Eskubideen idazkariak, Edgar Binstockek, esateko askorik ez dagoela dio. Egoera larria da Situacionesekoentzat: “Duela hogeita hamar urteko gertaera dirudi”; eta arriskua orduko polarizazioan erortzea dela dio. Inork esan ez badu ere, Lópezen desagertpena militarren mehatxutzat hartuz gero, gobernuak bere politika aldatu eta epaiaketa gehiago ez egotea erabaki dezake. Azaroan, manifestazio erraldoiak gogoratu zuen Jorge Julio López, hogeita hamar urte geroago berriro desagertuta. ■

Auzipetuta daudenak politika
genozida gauzatzen zuten aurpegi
anonimoak dira, egun diktaduraren
goi agintariak baino eraginkorragoak

TXETKENIA 2007

GORA
GURE
GORDEZKARIAK !!!

Hala ere

Poesiaz eta kantuaz galdatzen dit Inazio Ttakun-kideak eta ez dakit zer erantzun. Ni baino poeta hobeak badirelako euskal literaturan. Eta kantari onak. *Eine kleine dichterin* —olerkari txiki— bat naiz, eguneroko bizitzaz asetzen dena, zentzu guztietara. Balio gabeko gauzak ditut hizpide baina suerte handia dut kantari askok ene testuak musikatzan dituztelako. Gehienetan, egia erran, poemak idazten ditut musika bat daukadala buruan, noizbait norbaitek abestekotan eta mirakulua gertatzen da denborarekin, edozein euskalkitan.

Asko gustatu zitzaidan plazaratu zenean, Jacques Brelen *Orly* blues hura. Uste dut Parisen nengoela Porte d'Ivry metro-geltokiko kaian, andere erromantiko baten esku-zakutik eroritako orrialde plegatu batean atzeman nituela *Orly*ren hitzak. Inaziok oroitza inarrosi dit. Poesia hori ere baita: minbizia zuelako ezer galtzekorik ez zuen Brelen diskoa, lurretik biltzen den paper purtzilikatu bat eta ahazmenak arras ezabatzen ez duen memoria bat.

Frantses artista frankoren xuxurlak kasko zokoan sartzen zaizkigula aitor dezakegu orain, tregoa dela eta *gabatzokeria* leporatuko ez diguzuelako. Jean Jacques Goldmanen *Graver l'écorce jusqu'à saigner*, Francis Cabrelen *Samedi soir sur la terre*, maitale eme batek helarazi zidan Barbararen *La joie de vivre* deituriko zatiek bihotzak amoltsutasunez betetzen dizkigute. Halaber, Luz Casalek hunkigarri eskaini eta Almodovarren film bateko soinu bandan agertzen den *Pienso en ti* melodia erranguratsu hark. Kantua eta poesia bizitzari egokitzen direnean, mintzairak argiki muntarik ez du, edo ez luke izan behar.

Poesia hasieran kantua da eta *Iliadaren* lehen lerroan Homerok musak Akileoren hira abestera gonbidatzen ditu: *Iliada* eta *Odissea* biak salmokatzen zituzten eta salmotzaileak oro Chio uharte-

Itxaro Borda

Errro

Mujika

koak ziren. Nago funtsean poesia ez denez Homo sapiens merkantilista honek Neandertalengandik jaso eta inkontzienteki zaintzen duen ahalmen bakarra. Neandertalek hilak chorzten zituen eta ametsak interpretatzen. Poesia idazten dudanean, beti beraz, ez baita neretzat gaztaroko bekakua, Neandertalengandik hurbil sentitzen naiz, primiti-

boa, harpekoia, ezjakina, erreferentzia gabea, holtz hegian jauziaren egiteko, ausartzeko, nitarik iradokitze, hausteko eta izkiriatzeko ene aldia bailitzan.

Poesia, edonoren baitan garatzen den barne-gerla batez kometitu ipuina izan daiteke, kanpo-gerlak garrantzirik ez duela kasu horretan. Adibidez, maite nukeen bati —eskerak euskarazko potentzialari!— olerki bozkariotsu bat zuzentzen diot eta amodioa erabat hustiatzean, poesia geratzen da, izan zenaren lekuko. Denboraren joanean zizelkatzen dugun hatz imaterial bat da eta hatzak musikari edo kantari baten imaterialtasuna gurutzatzen duenean, kanta bilakatzen da. Gero, kritikoei eta olerkari ikasiek teoriak moldatzen dituzte, haragiaren imaterialitate horri etekinak ateratzeko. Poesiak kide anitz ase-tzen du, zentzu guztietara (bis).

Segur naiz ene Ttakun-kideak Durangon izan direla. Inaziok bederen mende laurdeneko punpea egin du atzera, liburu saltzen zegoela. Entzuten al zen Lourdes Iriondo izugarriaren ahotsa? (Gure herrian ez baita dekaldeko apartheidik eragin nahi, emakumeak ez dira ez aditzen, ez eta gizonetarik bereiz agertzen, emazteak ere anaiak direlako oroz bat: dulert!). Dena dela hauteman al duzue, gitarrak lauzkatutako eta eternala dirudien *Hala ere* eder hura? Behatzen dudalarik buklean, mamuak jabaltzeko, ez dezaket asma olerkiak ala musikak zeinek nauen gehien gatibatzen.

Hala ere... Hauxe da gaia. ■

Segur naiz ene Ttakun-kideak

Durangon izan direla.

Inaziok bederen

mende laurdeneko punpea egin du atzera,

liburu saltzen zegoela.

Entzuten al zen

Lourdes Iriondo

izugarriaren ahotsa?

Ismael Manterola Ipizua
EHUKO IRAKASLEA

AEBetako unibertsitateak

A

meriketako Estatu Batuetara (AEB) bidaiatzea ona da konturatzeko herrialde horri buruz ditugun topikoak benetakoak direla eta aldi berean, topikoetatik haratago gauza asko ezezagunak direla.

Film estatubatuarretan ikustera ohituta gauden gauza asko eta asko benetakoak dira, fikzioak errealtatean oinarri finkoa du, horregatik egiten zaizkigu hainbeste gauza ezagun bertara bidaiatzen dugunean, hasi New York hiriko paisaiatik, unibertsitate bizi-tzan bukatu arte.

Azken esperientzia hau da, unibertsitatearena alegia, orain dela egun batzuk egindako bidaiaren pixka bat ezagututakoa. Arte Ederren unibertsitate publiko eta pribatu batzuk bisitatu ditugu, Chicago inguruan, Michigan Estatuan, Boston eta New York hirietan.

Harrituta ikusi ditugu hezkuntzan aritzeko dituzten baliabideak eta harrituta konturatu gara estatu batuar aberats batzuen diru donazioak unibertsitateen azpiegiturak hobetzeko direla. Europan ez gaude ohituta aberatsek horrelako diru pila kulturara bideratzera, nahiz eta AEBen kasuan, interes berekoiak ere izan. Adibidez, mezenazgo legeak askoz ere malguagoak iruditzen zaizkit jendeak unibertsitatetara eta museotara hainbeste diru bideratzen badu. Espainiara begiratzea besterik ez dago ikusteko zer egiten duten Marbellako aberatsek diruarekin: etxe itsusiak eraiki, animalia exotikoak edo itsasontzi izugarriak erosi edo dirua Suitzara eraman. Horrek ez du esan nahi AEBetan horrelakorik egiten ez dutenik, baina prestigio sozial handia du kulturara zerbait desbideratzeak. Aberatsek egon behar dutela onartuta, sistema honek onartzen duen bezala, nahiago nuke eredu estatubatuarra espainiarra baino. Gustura hartuko genuke Arte Ederren Fakultatean norbaitek Bilbon erakusketa areto ederra ordainduko baliezaguke.

Bestalde, AEBetan unibertsitateak ikasle irakasle kopuru harremana gurea baino askoz ere baxuagoa du eta horrek inbidia handia pasarazi digu egin ditugun bisitaldi guztietan, batez ere gurea

INIGO AZKONA

Europako estatuek Bolognako itunaren bidez aukeratu duten bidea AEBetako eredua da. Unibertsitatea eta enpresa mundua lotzea eta unibertsitate pribatuei hezkuntzaren liberalizazioaren atea zabaltzea

bezalako ikasketa praktikoetan. Han 15eko taldeak dituzten bitartean, gurean 35ekoak dira aipatutako irakasgai praktikoetan. Irakaskuntzarako zeharo ezberdina da, azpiegiturak horrelako taldetarako pentsatuta badaude behintzat.

Azpiegitura ikusgarriak eta ikasle gutxi, ez al litzateke gure unibertsitateen helburua? Bai eta ez. AEBetan dagoen sistema berezia da, ikasleak diru asko ordaindu behar duelako unibertsitatean ikasi nahi badu. Diru laguntzak eta lanean hasitakoan ordaintzeko mailegu sistemak dituzte, baina orokorrean zaila da diru gehiegi ez duen jendearentzat unibertsitatera iristea.

Gurea berriz sistema demokratikoagoa dela iruditzen zait. Europako unibertsitatea masifikatuta egon arren, ez da hain elitista eta ez du ikasle lanera behartzen karrera bukatu ondoren mailegua bueltatzeko.

Hauek dira bi ereduen alde onak eta txarrak, nik Europako sistema aukeratzen badut ere. Berehalako galdere ea bien arteko orekaren bat posible ote zitekeen da. Estatuek unibertsitatean gehiago inbertitzea hezkuntzak duen masifikazio hori arintzeko posible ote litzatekeen galdetu behar diogu geure buruei.

Horren ordez Europako estatuek Bolognako itunaren bidez aukeratu duten bidea AEBetako eredua da. Unibertsitatea eta enpresa mundua lotzea eta unibertsitate pribatuei hezkuntzaren liberalizazioaren atea zabaltzea. Guztiok nahiko genuke unibertsitate sistema bakarra egotea Europako estatu guztietan, ikasleak eta irakasleak erraztasun handiz unibertsitate batetik bestera mugitzeko, baina egia izango den errealtate horren azpian beste zerbait ezkutatzen ari dira eta hezkuntza publikoaren bukaera da. Agian guk ez dugu ezagutuko Europan unibertsitate publikoak indar handia duelako, baina aldaketa baten hasiera dela iruditzen zait. Hezkuntza eta osasuna pribatizatzeak lehendabiziko saioak ikusiko ditugu gure belaunaldian eta zerbait egiten ez dugun bitartean AEBetako sistema kopiatzeko urratsetan jarriko gara, nahiz eta jende guztiak jakin hura ez dela ona. Orduan zergatik tematzten gara imitatzen? ■

Xabier Aiardi

EHUKO SOZIOLOGIA IRAKASLEA

Eskerrona?

J oan den asteazkenean, Frantziako Nazio Asanbladak –zein da garrantzizkoagoa: Frantziako, Nazio ala Asanblada?–, beste hizkuntza batzuen artean, euskara ofizialki errekonozitzeko konstituzioa aldatzeko parlamentu-ekimen bat atzera bota du. Arrazoiak bi: frantziar herriaren batasuna erasotzea eta arrisku komunitarista.

Kaledonia Berriko hautesle zentzuaz ari omen zirelarik, diputatu batzuek Frantziako Konstituzioko 2. artikuluan hizkuntza erregionalen existentzia ere gehitu nahi izan zuten, baina hara non, Gobernuaren izenean, eta nork, Itsas Gaingiko ministroak, François Baroinek, ezetza eskatu eta lortu. Erreforma-ren bidez, ekimenaren sustatzaileen asmoa Frantziak Europako Hizkuntz Gutxituen Gutuna sinatzea zen. Turkiarekin batera Frantzia da Gutuna sinatu ez duen estatu bakarra. Zenbat paradoxa gertakari hain xumean. Alde batetik, Kaledonia Berriko erreferenduma irabazteko duela hogeit bat urte Kaledonia birpopulatu egin zuten frantziarrek, orain ere erroldan makina bat tranpa egingo dute eta, besteak beste, seguruenik, bertako hizkuntzak ere ez dituzte ofizial bihurtuko. Bestetik, Frantzia eta Turkia, hain ezberdin eta hain berdin. Frantziak Turkiari Europako Batasunean sartzen utzi ez bere musulmantasunak Europako oinarritzko kristautasuna erasotzen duelako. Biek bat egiten dute ordea,

INIGO AZKONA

estatuan dagozkien gainontzeko hizkuntzak ukatzean.

Herriaren batasuna eta lege berdintasuna dira, antza, frantziarrek babestu gura dituzten printzipioak. Eta gauza guztien gainetik arrisku komunitaristak saihestu. Logika honen arabera, badirudi, arriskuak, ez direla gizakion jokabidearen ondorioak hizkuntzenak baino, baina ez hizkuntza guztienak, estatua ez dutenena baino ez. Sekula ez dut uste izan hizkuntza bakoitzak mundu ikuskera propioa duenik, baina ez nekiena zen hizkuntza gutxituak, existitzeagatik bakarrik, arriskutsuak direnik eta gainera komunitaristak.

Frantziako Gobernuak teoria hau landu ondoren, jakitera eman beharko liguke, hizkuntza gutxituen kontraindikazioak ezagutu barik, birus komunitarista inokulatuz, geure burua auto-kaltetzen ari garelako. Euskara abandonatuz, frantsesa mintzatzer pasatuko bagina, ordea, osasuna berehala errekuiperatuko genuke, bat-batean askeak eta berdintzaileak bilakatuz. Zelako aukera galtzen ari garen frantziar ez izateagatik. Gure eskerro-nik beroena eman beharko genieke frantziar gobernuak kideei gure kontzientzia okerra argitzeagatik. Prozesu batzuk aurrera egin ezinik eta beste batzuk betiko moduan. Nazio okerra aukeratzeak zelako zoritxarrak dakartzan! Hau bizitza, beti okertuta bizi behar! ■

Nazio okerra aukeratzeak
zelako zoritxarrak dakartzan!

Hau bizitza, beti okertuta
bizi behar!

TXANDAN

Juan Ramon Makuso

Kafka

Bai Franz. Gaurkoan zure txanda da. Txanda baino gehiago, zure oroimena, gurean egunero barreiatu da. Ez nuen uste irakurtzen hasi nintzenean liburuxka hura –esan dezadan ez dakidala zergatik hasi nintzen irakurtzen– hainbat urtera hain aipatua izango zenik. Ez dut aipatuko zein liburu den, Franz. Negu honen atarian –ene hezurrek hotza dute– hotza dario gizaki euskaldunen artean. Hotza, eta arriskua dago, izoztuta ez ote gauden. Baina Franz, lasai, denek dute zure liburua besapean, hitzetik hortzera, eragina ikaragarria duzu nire herrikideengan. Alde batetik, pozik

nago. Badirudi, behingoz, letren alorrean murgiltzen ari garela. Zure liburutik ez dakit zenbat ale saldu diren azken azokan, baina saldu baino gehiago, asko zara ugalduta, eta hau, idazle batentzat, ez da gutxi. Badakizu, idazten duenak oihartzuna nahi du. Eta zuk lortu duzu. Baina zure belarriek ez dute entzuten. Agian zure ezpainek irribarre bat dute margotua zure musuan. Hau guztia ibilbide luze baten emaitza da. Zuk esango didazu luzeegia agian. Baina bazenekien ibiltzen hasi zinenen bideak hasten ditugula, eta ahazten zaigu noiz diren bukatzen. Amaiera asmatu zenuen. Prozesua. Eta gurean lilura. ■

Gotzon Garate

DEUSTU UNIBERTSITATEKO KATEDRADUNA

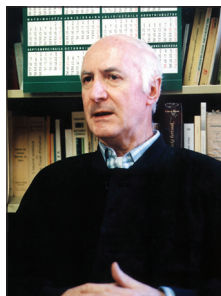
Independentziarekin euskara salbaturik ote?

Badakigu independentziarik gabe euskara luzaroan galdu egingo dela. Beharrezko izango ez delako. Gu euskaldunok gutxi gara, eta bi hizkuntza erraldoien artean gaude. Eta bi hizkuntzoi bi Estatu handik erabat laguntzen diete. Eta gure hizkuntza txikiari ahal dituzten trabarik gehienak ezarri. Euskara heriotara emana dago, Leizarragaren moldea erabiliz. Eta jakina. Hor dago galdera zintzilika. Independentziarekin euskara salbaturik al dago?

Kezkatzeko kontua da. Hor dugu Irlanda. Independentzia lortu zuen eta bere hizkuntza, gaelikoa, galzorian dago. Euskal Herriak independentzia lortzen badu, bi indar nolakoak diren kontutan eduki beharko da. Herriarena eta Gobernuarena.

Egungo eguneko giroa ezaguturik, Euskal Herrian jendea guztira euskararen alde dagoela esan liteke. Irlandan gertatzen ez dena, hemen herritarrak euskararen alde daude. Beste indar garrantzitsua independentziaren ondoan ze Gobernu sortzen den izango da. Nork zuzenduko du Euskal Herria? Badago hemen kezkatzeko motiborik.

Gaur daukagun Gobernuan badira benetan euskaltzale zintzoak. Guztiok ezagutzen ditugu eta maitatzen. Ez dira ordea guztiak horrelakoak. Hasteko,

zenbat dira egungo egunean Gobernuan dauden artean independentziaren alde daudenak? Zenbat euskararen alde?

Guztiok ditugu burutan Alderdi nagusian kargu handia ukan zuenaren hitzak: “*¿Para qué queremos la independencia si es para comer berzas?*”. Horrek berak idatzi zuen: “*Estoy obsesionado por la economía*”. Ze etorkizun dago horrelakoekin?

Lauaxeta eta Ariztimuño piztuko balira, negar egingo lukete gaurko gorabehera batzuk ikusita. Hor dugu, adibidez, Ertzaintza. Lautik batek bakarrik daki euskaraz. Gobernuaren eskuetan izan da erakunde horretan sartzeko euskara eskatzea. Ez du egin. Aldatuko al litzateke Gobernuaren jokabidea independentzia lortuz gero?

Negargarria izan zen Osasun sailburuak esan zuena. Osakidetzan aski zela bost medikutarik batek euskaraz jakitea. Arrazoi handiz eraso zion Aralarrek eta harekin batera euskaltzale askok. Aldatuko al da Bilbon dagoen unibertsitate bat, oraindik ere ikasgaietan euskaraz guztira % 10 gai baino gutxiago erakusten duena? Hauek adibidetxo batzuk bakarrik

dira. Beste kontu asko aldatu beharko lirateke.

Badira itxaropena ematen duten pertsonak. Hor dugu, adibidez, Ibarretxe. Independentziaren ondoko Gobernuan bera bezalako asko balira, euskara salbaturik legoke. ■

« Hor dugu, adibidez, Ibarretxe.

Independentziaren ondoko

Gobernuan bera bezalako

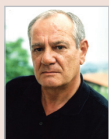
asko balira, euskara

salbaturik legoke

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Olentzero beranduegi ezagutu genuenontzat, erregeek ekartzen zizkigutenetan etxekoan

eskua ikusten genuen errazki, eta adintsuek lanak izaten zituzten haien ilusioa mantentzen. Ez zen kabalगतारिक faltako hiriko erdialdean, baina biharamunean amonak egin alkandora koadroduna zapataren gainean ikustean, susmoak pizten ziren eta erregeena ziriztat hartzea zen normalena. Auzora egin eta beti zegoen norbait gu baino haziagoa, hanketako bixarrak belzten hasia adarra jotzen hasteko prest. “*Cristianos venid, cristianos llegad...*” hura etxez etxe kantari ibiliko ginen, auzoko helduagoek “Birgina maite, lotan dago zure seme lazta-

Opariak

na...” kalean kantatzen zuten bitartean, Jaiotza-naximtoa gurdiaren gainean zeramatera idi pareta uztarrian motore.

Ez genuen ikasi data zehatzetan erregealiak trukatzeko, nahiz eta behar zenean ingurua laguntzen doktoretzak egin. Behar zena garaiz. Eta ama zena-rengandik ikasi genuen ematea hartzea bezain pozgarria zela, edozein zela ere eguna. Urtea luzea izaki eta beharra motz. Urtean behin, denak batera eta erregaliak kotxeka egiten ez dugu ikasi, zer nori oparitu artea bilakatu zaigun honetan. Fundamentoz kantatzea ere urritu zaigu, hori ez baita eurotan erosi litekeena. Eta aurren har nezakeen erregali beroena ez dut izango, presoek ez baitituzte bere etxeetako mahaiak edertuko. ■

Arazo zaharrari jarriak

I

Urte zaharra itzali eta
urte berria argitu
mahats aleek eta kanpaiek
ez dute dena berritu.
Urte handia behar zuena
erdi bidean gelditu
ta Olentzerok, beste behin ere,
gutunak ekarri ditu.

KARLOS CORBELLA

IV

Urtea joan da eta mahairik ez,
goseak gutxi ajola.
Lehendik ohituak jatera joaten
mahaia jarrita dagola.
Adostasunik lortu ezinda,
garai berriak ta hola...
Geu beraiekin asko fio ez,
haiek elkarrekin nola?

II

Udaberrian sartzearekin
iritsi zen argi printza.
Zer gertatu den gutxiak dakite
baina hormatu da ihintza.
Zenbat denboran sinets liteke
gizartea dela giltza?
Ta sinestuta nork esaten du
herriak duela hitza?

V

Zenbait bihotzek irentsi behar
herio ta zauri mina
beste zenbaitek hori ta amets
osoa bete ezina.
Ez irabazi eta galtzea
ez dira gauza berdina
zer irabazi izatea da
gaur garaipenik handina.

III

Kartzelak, berriz, leher zorian,
ez da zabaltzen atea.
Noiztikan dira elkarren lagun
mendekua ta pakea?
Ausardi bikoitz batek bestek zerk
aska lezake katea:
Orain daudenak etxera etorri
ta berririk ez joatea.

VI

Gure eskurik iristen ez den
erabakien mirabe...
Geure eskutan dagoenaren
balioaz oharkabe.
Bakoitzak egin berea ondo
burua hitzaren jabe,
horrela ere egiten da lan
Euskal Herriaren alde.

Antzerkia
Brandoren txoko
alternatiboa

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Denboraren makina
Txina: Urrundik ikusten
den inperioa

ARGIA

erdiko kaira

kultura eta aisia

Zuberoako dantzak

Oraintxe hasi eta apiril-maiatzera arte egingo diren maskaradak izan zituen gai Eusko Ikaskuntzak antolatutako jardunaldiak. Hainbat belaunaldi batu ziren, eta honako analisiak egin zituzten azaroaren 11n.

UNAI BREA

Argazkiak: Marcel Bedaxagar

Goi mailako dantza belaunaldien arteko jauzietan

GOIZEKO 9:30AK, Barkoxeko Denen Etxean, neskenegüna. Edo larunbata, edo zapatua. Euskalki desberdinetako euskaldunak elkartu baitziren Eusko Ikaskuntzaren deiari men eginez, zuberotar dantzez —eta dantzan, ikusiko denez— jarduteko. Landauteko lau atalen berri emango dizuegu, atal bakoitzaz, maleruski, nahi genukeen baino laburrago hitz eginez bada ere.

Guilcherren filmak, antzinako dantzarien oroigarri

Jardunaldiari hasiera ematea Mône Guilcherri egokitu zitzaion, bere aita Jean-Michelek 1962 eta 1976 artean egindako filmak ekarrita. Jean-Michel Guilcher britainiarra zen. Frantziako Estatuko mutur batetik bestera etorri zen Zuberoako dantzak ikertzeko, baina ordurako eginak zituen beste eskualde batzuetan hainbat azter-

keta. Lan egiteko maneran ere bakarra zen garai hartan. Filmatzea, besteak beste, ez baitzen ohikoa.

Guilcherrek ez zituen dantzak dantza hutsagatik ikertzen, etnografia lan bat burutzeko baizik. Baserritar kulturaz zeukan jakinmina; dantza, hortaz, komunitate baten kultur ariketa den heinean aztertzen zuen. Euskal Herriaz den bezainbatean, Barkoxen egin zituen, hain justu, lehenengo inkestak eta filmazioak. Pelikula hasi eta hantxe agertu ziren Barkoxeko, Iruriko, Sohütako... irudiak. Zuri beltzeko dantzariak, banaka edo taldeka, batzuetan kaletar jantzi arruntez beztiturik. Musika ez zen, eta horrek areagotu egiten zuen antzinatasun sentsazioa.

“Dantzan agertzea edo ez agertzea
beste kontu bat da, baina
emazteen ekargia beti izan da,
bestela ez zen izango inauteririk”

MIXEL ETXOKOPAR, MUSIKARIA

Jauziak nola

Bigarren saioan, hitzaldia eskaini zuten Mixel Etxekopar kantari eta musikariak eta Patrick Queheille

Minutu gutxian, lau belaunaldi dantzan

Jean Michel Guilcherren filmak irekitako lehenbiziko atetik, iragana sartu zitzaigun bete-betean Barkoxen bildutako, eta harrezkeroztik ez zen egun osoan gure-gandik aldendu.

Filmeko pasarte batek bereziki hunkitu zituen han bildutako asko: Alexis Picotchet eta Pierre Üthürry, artean 80na urte inguru zutela, dantza jauzi bat egiten ageri dira Barkoxen, 1972an. Biak hala biak XX. mendeko lehen erdiko dantzari handiak izan ziren. Haboro dena, Üthürry omen zen bere garaian onena, Marcel Bedaxagar zubero-tar kazetari eta dantzari ohiak azaldu zigunez.

Baina, gaineratu dezagun, film osoa izan zen hunkigarria, besteak beste ikusleen artean zeudelako bertan agertzen ziren dantzarietako zenbait. Batek

mikrofonoa hartu zuen proiektzioa bukatutakoan, esker oneko hitzak esateko. Arño Bordazaharre *Etxahun* zen, Pierre Bordazahar *Etxahun Iruriren* semea. Biak ikusi ahal izan genituen filmean: semea dantzan, aita txirulari.

Eta gero, Etxekopar eta Queheilleren hitzaldiaren aurretik, Barkoxeko aitzindarien dantzaldian, denboraren jauziak ikusteko aukera eduki genuen, dantzariak ez ezik: zamalzaina, kantiniarsa eta entseñaria, filmean ikusitako Üthürry handiaren arahaurrak ziren (birbilobak, manexentzat). Lau belaunaldiko jauzia minutu gutxian. Hiru aitzindari horien aitatzia ere –Üthürryren semea eta dantzari ohi prefosta–, ikusleen artean zen.

Kanpo dantza maisuak. Zuberoako dantzen berezitasunak, haien mintzagaia. Aurrez, kanpora irten ginen, eta han Barkoxeko bost aitzindari gaztek dantza bi eskaini zizkiguten: Ostalersa eta Barrikada.

Berriz barruan, Etxekoparrek eta Queheillek hartu zuten hitza, jauzien urratsez mintzatzeko lehenik, *points de principe* direlako ez ondoren. Ondo bereizi behar baitira. Jauziak (Aitzina pika, Ostalersa, Muneinak, Zazpi jauziak...) beti borobilean ematen dira eta, Queheilleren esanetan, “erraiten ahal dugu Xiberuan gehienek ezagutzen dituztela; lehen ez zen dantza eskolarik, baina urratsak etxeetan ikasten ziren, eta festa guztietan dantzatzen”.

Jauziok ez dira Zuberoan asmatu. Mendebaldeko Pirinioetan zehar barreiatuta daude, Baztandik Bigorreraino, baina badi-ra aldeak. Urratsen izenak ez dira leku guztietan berdinak, dantzatzeko manierak ere ez. Zuberoak badu bere berezitasuna, eta Queheillek hitzez zein ekintzez azaldu zigun, zutitu eta dantza egiteko espartinak jantzi ondotik: “Zuberoan behar da urratsa ongi zerratu”. Horri garrantzi handia ematen diete zuberotarrek. Lapurtarrek, baztandarrek edo behenafarrek ez bezala, besteak beste. Puntua ongi itxi ezean, “agian manex edo bernes, baina dantzari ona segur ez”, Etxekoparrek esan zuenez.

Badi-ra aldeak Zuberoako eskualde batetik bestera ere. “Gorde beharreko aberastasuna”, azpimarratu zuen Queheillek. Desberdintasunak,

Berezitasun bat badu Zuberoako inauteriak: bera da ospakizunean goi mailako dantza txertatu duen bakarra

gainera, berdin ematen dira jauzietan zein *points de principe*etan. Puntu horiek dira, hain zuzen, maskaradako aitzindariak egiten dituzten urrats gaitzenak, ikusgarrienak. Barrikada, Lagabota, Godalet dantza... horiez osatuta daude. Mône Guilcherrek aipatu bezala, XIX. mendean zuberotar gazteek armadan ikasitako dantza urratsak dira, gero maskarada eta pastoraletara eramanak.

Iraganera so

Bazkaldu ondoren, dantza egitea ere egokitu zen. *Muneinak* eta *Aitzina pika* jauziak egin genituen, eta animak modu horretan berrituta itzuli ginen entzule lanetara. Jean Michel Bedaxagar dantzariaren txanda zen, eta hark ere, nola goizean Guilcherren filmak, iraganera eraman gintuen bere hitzez.

Hitz horietan lehenbizikoak barkoxtar bati buruzkoak izan ziren: Martin Hegobürü-Hegiaphal, 1868an sortutako dantzari bikaina, “armadatik igan den azkena”. Hegobürük XX. mende hasierako dantzari asko trebatu zituen, besteak beste Pierre Üthürry handia. “Dudarik gabe, Hegobürü da Xiberoko dantza berriaren aita, Barkoxek eta Xiberuak egundaino ukan dituzten dantzari ederrenen trebatzailea”.

“Hegobürüekin, nola ez aipa maskarada?”, jarraitu zuen Bedaxagarrek. Gaur egun urtariletik apirila edo maiatzera arteko igande gehienetan egiten da maskarada, baina lehen ez zen hala. Bedaxagarrek gogorarazi zuen urtatsez (urtarrilaren 1ean alegia) hasten zirela, maskarada emaileen herrian, eta

Aitzina Pika ikusgarria

Aitzindariak elkarteak Euskal Herrian barna erakusten dabilen *Aitzina Pika* ikusgarriaren aipamenik ez zen falta izan Barkoxen. Ez da harritzekoa, Jean Bordaxar eta Patrick Queheille elkarteko koordinatzaileak han izanik. Hamabi talde elkartu dira *Aitzina Pika* eskaintzeko, bost emanalditan zehar. 64 dantzari, hamar musikari eta beste hamar kantari. Oraindik baduzue aukera azken emanaldiaz gozatzeko: Amurion, urtarilaren 27an.

Hegoaldekoak ikusle

Nola bizkaitarrak Gipuzkoako sagardotegietara, edo gipuzkoarrak eurak nafar mendietara perretxiko bila, hala joaten dira urtero —ez hain saldo handitan—, Hegoaldekoak Zuberoara maskarada sasoian, igandez igande.

Duela pare bat hamarkada, ez zuten hainbeste lagunek Bidasoaz bestaldeko txangoa egiten. Zuberotarren jarrera ere ez omen zen gaur bezain abegitsua. “Uste dut azken urteetan dantza taldeak, euskal kulturaren inguruan diren jendeak asmoz zabaldu direla”, dio Patrick Queheille *Kanpok*. “Zabaldutako egin behar da, eta beste probintzietan zer egiten den ikusi, baina baita munduan egiten dena ere. Eskualde desberdinen kulturez gose gara nonbait”. Era berean, untsa harturik da orain Hegoaldekoen bisita maskaradetara nahiz pastoraletara.

Bada zer hobetu, hala ere, Queheilleren ustez. “Agian Hegoaldeko jendeak, Xiberuko maskaradetara jiten delarik, ez du untsa ulertzen haren funtzioa. Baina hori guregatik da, zeren eta guk dugu behar esplikatu eta xehetasunak eman. Horri buruz badugu lan bat egiteko, funtzionamendua esplikatzeko xehe-xeheki Hegoaldeko laguner. Badugu zerbait egina, eta hor da Aitzindariak federazioa adibidez”. Bitartean, Zuberoan gaizki hartuak izango dira Hegoaldekoen zenbait jarrera maskaradetan: “Ez dutelarik funtzionamendua ulertzen, so egiten dute eta argazki hartzen dute jokoak errespetatu gabe eta hola. Bada horren amiñi bat”, dio *Kanpok*. Baina “barkatu” egiten ditu jarrera horiek, ez baitira asmo txarren ondorioa, jakintza ezarena baizik.

inaute asteartez amaitzen, leku berean. Bitartean, auzo herrietan ziharduten. Atharratzek eta Maulek, berriz, Zuberoako maskarada guztiak hartzen zituzten, “lehenak lerdos (ostegun gizona), eta bigarrenak igandegizenez, noiz eta dantzariak trebeak direlarik”. Bedaxagarri gizon batek esan zion behin, bi gerlen artean (1930ean edo), bost maskarada izan zirela Atharratzen, “ber mementuan”. Jakina, “orain baino haboro gazte bazen”.

Antzinako kontuetan barna jarraitu zuen Bedaxagarrek, atsegina. Maskaradetako hainbat gertaeraren berri eman zuen, eta horietako bakoitza maskaradaren esanahira eta arimara hurbildu gintuen lehoi bat izan zen. Eta azkenik, hausnarketa bat jaurlatu zuen, erabat gaurkoa: neskatilek salbatu dute maskarada? Goizean Mixel Etxekoparrek esan zuenez, “merezi luke aipatzea emazteen ekarria dantzan, beti izan baitira neskatilek. Agertzea edo ez agertzea, hori beste kontu bat da, baina haien ekarria beti izan da, bestela ez zen izango inauteririk”.

Maskarada ez da uhartea Europan

Azken txanpan, maskaradaren eta Europako beste inauteri batzuen arteko antzekotasunez mintzatu zen Thierry Truffaut baionar ikerlaria. Diapositibaz lagundurik, 30 urtez

egindako azterketa lan eskergaren emaitza erakutsi zigun Truffautek. Hemen adibide soil bi emango ditugu.

Txerreroak, aitzindarietan lehenak, badu Europan kiderik Truffautek esan zuenez. Txerra darabil eskuan, eta hura astinduz sartzen da plazara, Barrikada dantzan. Alegiazko garbiketa hori beste zenbait lekutan ere ematen da, jakina. Ituren eta Zubietako zantzarrean, joaldunek txerra bana daramate eskuan. Beste toki batzuetan, erratz xume bat da garbitzeko erabiltzen den tresna.

Hala da Gipuzkoan, Lantzen (Nafarroa) eta baita Europa ekialdeko hainbat herrialdetan ere, esaterako.

Zamalzainaren zaldiak ere baditu “lehengusuak”, eta horren etsenplu asko erakutsi zituen Truffautek. Zaldiak dira Nafarroan, Espainian, Alemanian, Eslovenian, Polonian... Alabaina, irudiek argi erakutsi zuten deus gutxi direla Zuberoakoarekin

alderatuta, bai tamainaz —salbuespenen bat izan ezik— bai edertasunez, eta are gutxiago dantzatzeko trebeziak. Izan ere, berezitasun bat badu Zuberoako inauteriak: bera da ospakizunean goi mailako dantza txertatu duen bakarra. ■

<http://www.dantzan.com/albisteak/badute-segidarik-helbidean>, gai honi buruzko informazio gehiago.

Hainbat belaunaldi batu ziren Eusko Ikaskuntzak antolatutako jardunaldietan, eta teorizatu bakarrik ez, dantza ere egin zuten.

ANTZERKIA

Euskal Herrian antzerkigintzan aritzeko dauden zailtasunak ezaguturik, antzerki areto alternatibo bat sortzeko beharra ikusi zuen Paul Zubillaga aktoreak. Eskaintza ofizial eta komertzialetik kanpo, artearekiko beste ikuspegi baten bila dabilenari zuzenduta dago.

SAIOA LABAKA

Argazkiak: Karlos Corbella

OHIKO ZIRKUITU KULTURALEN GURPILETIK kanpo gero eta aktore gehiagok sortzen dituzte euren proiektu alternatiboak. Aktore hasiberriek zein profesionalak espazio kulturalen edota bide berri eta alternatiboen beharra dute gaur egun. Errealitate honen lekuko da Paul Zubillagak Donostian sorturiko areto alternatiboa: Brandoren Txokoa.

Urte eta erdiko ibilbidea egin du jada Brandoren Txokoak. 2005eko maiatzean ekin zion aktore donostiarrak proiektuari; baita irrika handiz eta baliabide ekonomiko urriekin hasi ere. Euskal Herrian antzerkigintzan aritzeko

“Formatu txikiko aretoa sortu nahi izan dut. Artistentzako gune bat da lokala eta jendeari zirkuitu handietatik kanpo antzerkia ikusteko aukera ematen dio”

PAUL ZUBILLAGA, AKTOREA

dauden zailtasunak ezaguturik, antzerki areto alternatibo bat sortzeko beharra ikusi zuen. Eskaintza ofizial eta komertzialetatik kanpo, artearekiko beste ikuspegi baten bila dabilenari zuzenduta dago txokoa. “Aktore hasiberriek euren lanak ezagutarazteko aukera edota bide bat eman nahi izan diet; formatu txikiko aretoa sortu nahi izan dut. Artistentzako gune bat da lokala eta, era berean, jendeari zirkuitu handietatik kanpo antzerkia ikusteko aukera ematen dio”.

Brandoren txoko alternatiboa

Antzerkira jauzia

Orain hamabost urte hasi zen antzerkia ikasten Zubillaga eta, harrezkero, telebistan (Goenkale, El comisario, Petra Delicado eta Señorío Larrea telesailetan aritua, besteak beste) eta zineman (*A ciegas*, *Menos es más* eta *Yoyes* filmetan) egin du lan. Alfonso Sastrek 1946an idatzirikoa *Cargamento de sueños* obra existentzialistan oinarritutako bakarrikzeta estreinatuz eman zitzaion hasiera Brandoren Txokoan antzerkiaren programazioari, eta, era berean, Zubillagak antzerkigintzan bere lehen agerraldi garrantzitsua egin zuen. “Euskal

Marlon Brando gogoan

Aretoaren izenak
Marlon Brando aktore estatubatuarrari omenaldi txiki bat egiten dio. Zubillagak gustuko izan du beti aktorea eta honek bere garaian interpretazio arau asko apurtu zituela gogorarazi du. Bidenabar, Brandoren Txokoak ere zerbait ezberdina eta alternatiboa izan nahi du. Txokoa hitzak, berriz, lagunak elkartzeko tokia adierazten du. 80 urte zituela hil zen aktore ezaguna, Brandoren Txokoaren ibilbidea zenbaterainokoa izango den ikusteko dago.

Brandoren Txokoan ikusleen artean lanbideko jende gutxi egon izanak arduratzen du Paul Zubillaga

Herrian ez didate antzerkia egiteko aukerarik eman, eta jendeak zugana noiz joko duen zain gelditu beharrean, neroni hasi nintzen antzez-lana prestatzen. Aktore gisa aurrerapauso bat eman behar nuen, antzerkia egiteko gai nintzela erakutsi. Arriskatu beharra dago”. 50 saio eskaini dituzte lehen urtean Brandoren Txokoan, eta aretoan ez ezik Bartzelonan eta Burgosen ere ibili dira. Halaber, Nafarroako Taiga taldea aritu zen Shakespearearen obra bat antzeztzen eta Candido Uranga aktorea ere bertan izan zen Bernardo Atxagaren *Henry Bengoa, Inventarium* bakarriketarekin. Ikuskizunak eta antzeztan asteburu guztietan ikusgai egotea da Zubillagaren helburua. Jendearen harrera ona izan dela esan digu Zubillagak eta aktore gisa bizi izandako esperientzia oso ona izan dela. Faltan nabaritu duena, ikusleen artean lanbideko jende gutxi egon izana da.

Antzerki emanaldiak eskaintzeaz gain, antzerki ikastaroak eta tailerrak ere eman

Antzerkia Vs. Publikoa

Txikia da kutxa beltza eta publikoan 35 pertsona sar daitezke. Eszenatokia lurraren pare dago, ikusleengandik oso gertu, eta jendearenganako komunikazio zubia eraginkorra izan dadin aproposa da lekua; antzerkia zuzeneko kontua dela aintzat hartuta. “50 pertsona izan ditut publiko gisa, baina baita bi pertsona ere. Momentu gogorak izaten dira horiek; ikuskizuna bertan behera utz dezaket, baina ez dut egin. Hori izango litzateke errazena. Ez da ikuskizunik bertan behera gelditu jende faltagatik” ziurtatu du Paul Zubillagak.

izan ditu Paul Zubillagak, aktoreen prestakuntza ere helburu baitu proiektuak. Gainera, hainbat kontzertu, hitzaldi eta bakarriketara eskaini dituzte aretoan.

Ibilbide bakartia

Egitasmo hau aitzindaria da Donostian. Hiri-buruko Gros auzoko San Frantzisko kaleko etxabea, 21. zenbakian dago aretoa. Areto nagusiak, aktoreentzako aldagelak eta kafea hartzeko makina duen itxarongelak osatzen dute.

Brandoren Txokoak egin duen ibilbidea ontzat jo digu Zubillagak: “Antzerki areto alternatiboaren ideia aspalditik nuen buruan eta proiektua abian jartzea lortu dut. Are gehiago, berau mantentzea lortu dut eta oso zaila izaten da hori. Aintzat hartu beharrekoa da bakarrik aritu naizela egitasmoarekin eta ez dudala inongo diru laguntzarik jaso”. Bestalde, lanbidearen aldetik jaso duen harrera nahiko pobrea izan dela azpimarratu digu Paul Zubillagak. Bere iritziz, antzerkigintza-ren munduan norberak bereari soilik begiratzeko joera nabarmena dago.

Lanbidearekin kritiko

Antzerkigintza-ren munduaz kezkatuta dago aktore donostiarra. Alde batetik, egungo kultur politika ez du begi onez ikusten. Bizpahiru antzerki talde soilik bultzatzen direla salatu du; aktore berak ikus daitezkeela, hortaz, beti oholtzarik oholtza. Aktoreen mundua zaila dela dio, eta antzerki talde edota konpainia handietan sartzea ez dela batere erraza; are zailagoa da aktore sortaileek euren ikuskizunak aurkezteko lekua topatzea.

Bestalde, lanbidea faltsua izatera iristen dela ohartu da urteak pasatu ahala. Aktoreen arteko laguntza eta batasuna eskatzea ondo iruditzen zaio Zubillagari, baina, finean bakoitzak bere buruari eta bideari erreparatzen dionez gero, ezerezean gelditzen da dena. Umiltasuna faltan nabari du antzerkigintza munduan eta antzerkiaren inguruko hausnarketa serioa egiteko premia handia ikusten du.

Hori guztia dela-eta, Brandoren Txokoa irekitzeko pausoa eman zuen Zubillagak; beste bide bat hartzea erabaki zuen. “Donostian artearen beste ikuspegi bat ematea beharrezkoa dela pentsatu nuen. Antzerkia egiteko gogoak daukat eta, era berean, gazteei eta aktore hasiberriei lagundu egin nahi diet, gerora begira esperantza izan dezaten. Areto bat irekitzea erraza da, berau mantentzea da zaila, eta are gehiago bakarrik ari bazara. Ahal dudana egingo dut Brandoren Txokoa irekita egon dadin; itxiko banu, ez nioke neure buruari barkatuko” ■

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Rock eta elektronika proiektu pertsonalagoan

Honako hau da EH Sukarra eta Loreleiren sortzaile Mikel Gorosabel Norton-ek autoekoizpenaren alde egiten duen bigarren saiakera. Era berean, EH Sukarrarekin alderatuta izaera desberdina duten kantuak plazaratzeko baliatu du. Iaz Barne Records sortu eta Norton Kluben estraineko lana kaleratu zuen. Eibarko musikari geldiezin honek ez du albo batera utzi ezaguna egin duen rock gitarreroa, tartean txiki-txikitik gozatutako hard-rocka, eta ezta bere kantuetan hain ohikoak diren melodiak ere. Orain, aspaldian bere arreta deitzen duen elektronikako elementuak batu dizkio emaitzari, modu xumean, baina giro eta ukitu berezia emanez. Arreba Aintzira, Loreleiko Mikel Irisarri eta Radikal Blues taldeko Sergio Rodriguezek lagunduta sei kantuz osatutako lana prestatu du, eta zuzenean jotzeko irrikan dago. ■

KLUB-A
Norton Klub
BARNE RECORDS
Iraupena: 27'49"
8,20 euro

NORTON KLUB

«EH Sukarra bihotzean daukat, baina Norton Klub da gaur egungo zaletasunak transmititzen dituen»

Zer ematen dizu Norton Klubek, EH Sukarrak ematen ez dizuna?

Norton Klub da nire egungo zaletasunak transmititzen dituen taldea. EH Sukarra, berriz, bihotz barruan daukat. Jatorrizko hirukotea gara, astean behin entseatzeko dugu eta beti gaude jotzeko prest.

Oraingoan ere Asier Serranok hainbat hitz idatzi ditu... Erosoa da zuretzat beste batek idatzitakoa abestea?

EH Sukarraren hirugarren diskotik Asierrek ia letra guztiak idatzi ditu. Hala ere, lan honetan lau letra nireak dira. Asierrek idatzitakoa gustura abesten dut, aspalditik harremana daukagulako. Gainera, emozioa transmititzen dute.

Ibilbide luzeko musikariek kanta askoren hitzak gogoratu behar izaten dituzue...

Bai, eta ariketa zailagoa da zureak ez badira. Nik ardura handiagoa izaten dut hitzekin, musikarekin baino. Nirea musika egitea da, letrista baino musikaritzat dut nire burua.

Oraingoan zure ohiko rock gitarreroa, pop-rocka eta elektronika landu dituzu. Azken horren zaletua zinela bagenekien...

Gogo handia neukan elektronika ere apur bat probatzeko. Niretzat oso alor intrigantea da, eta hasi naiz zerbait ikasten: sintetizadoreak, organikoak ez diren instrumentuak... Bestalde, ahotsaren melodiarekin

konforme gelditzen naizenean, jakin badakit abestia non hasi eta non bukatu; kontrolpean dudala.

Dagoeneko bigarren lana autoekoitzi duzu. Merezi du ahaleginak?

Bai. Nahiz eta jakin gaur egun diskoak saltzea oso zaila dela. Horren kontziente izan behar duzu, eta ahalik eta gehien zuzenean jo. Ni musikari esker bizi naiz, baina beste gauza asko eginda.

Bizi ahal izango zinateke musika jo gabe?

Ez. Gorputzak eskatzen dit musika idatzi eta jotzea. Sentsazio indartsuak bizi izaten ditut prozesuan zehar. Adibidez, *Maitte banana*, kantu bat egitearen gainekoa da. Entseguak ere asko motibatzen naute, eta baita zuzenetako adrenalinak ere.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Maitalea eta beste antzerki-lan batzuk

Harold Pinter

ELKAR

204 orrialde

15,05 euro

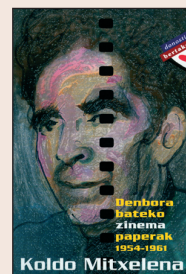
Nobel sariaren bost antzerki-lan

Jokin Zaitegi sariketa irabazi zuen Iñigo Errastik eta hari esker euskaratu ditu iaz literatur Nobel saria irabazi zuen Harold Pinter antzerki-idazle ingelesaren bost lan: antologiari izenburua ematen dion *Maitalea*, eta *Lebengo denborak* Harold Pinteren hasierako etapari dagozkio eta pertsonen arteko inkomunikazio arazoak lantzen dituzte. *Alaska moduko bat*, *Festa giroan* eta *Mendiko bizkuntza* lanak, berriaz, geroagokoak dira eta arazo sozial eta politikoak erarik gordinean agertzen dituzte. Harol Pinter Londresen jaioa da, 1930ean. Aktore hasi zen antzerkian, bere lanak sortu eta zuzen-

teari ekin zion arte. Ideologia ezkertiarra du, eta inperialismoaren eta zanpaketa ororen aurka agertu izan da, batzuen mirespena eta besteen arbuioa jasoz. ■

Mitxelenaren zine kritikak

Alberdania argitaletxeak Euskara-ren Donostia Patronatuaren laguntzaz plazaratu duen *Denbora bateko zinema paperak 1954-1961* liburuan Koldo Mitxelenak garai hartan *Egan* aldizkarian argitaratu zituen zinema kritikak agertzen dira, euskara batuan emanak. Koldo Mitxelenak aitortzen duenez, beti izan zen zinemazalea, eta poz handiz onartu zuen *Eganeko* aldizkari zine kritikak egitea proposatu izana. Hain zuzen ere, *Egan* izan zen euskaraz lehenbiziko aldiz zinemagaiak jarraiki astindu zituen aldizkaria. Koldo Mitxelenaren kritikak jasotzen zituen liburua 1981ean kaleratu zen aurreneko aldiz, Bilboko Nazioarteko Zinema Labor eta Dokumentalari esker. Oraingo edizioan, kritika horiez guztiez gain, argitalpen hartarako Koldo Mitxelenak prestatutako hitzaurrea ere eskaintzen da. ■

Denbora bateko zinema paperak. 1954-1961

Koldo Mitxelena

ALBERDANIA

101 orrialde

8 euro

Euskal Herrian barna

Santiago Yaniz

SUA

142 orrialde

32 euro

Euskal paisaiak agertzen dituzten liburua eta DVDa

Euskal Irrati Telebista eta Sua argitaletxearen artean plazaratu duten lana da *Euskal Herrian barna. Viaje a la tierra de los vascos*, euskal geografiako paisaiarik gogoangarrienak erakusten dituen kaxa modukoa. Samaniego herria eta Toloñoko medilerroa, zorabioa sortarazten duen Itxinako mendigunea, Elizondoko herria lainopean, Sorginetxe izeneko trikuharria arratsean, San Roke eta San Sebastian baselizak gauzez... eta beste hamaika irudi liluragarri. Kaxa ireki eta, batetik, Santiago Yanizek bere argazkiekin osatutako liburua aurkituko du erosleak, eta bestetik EITBk eskainitako *La mirada mágica* saioaren hainbat irudi jasotzen dituen 50 minutuko DVDa. Lau hizkuntzetan editatu dute: euskaraz, gaztelaniaz, frantsesez eta ingelesez. ■

Bizirik irauteko proposamena

Euskaldunok, bizirik iraun nahi badugu, Galo Martinez Urtaran arabarrak *Txalapartaren oihartzuna. Euskaldunon komunitatea gorpuzteko jai* lanean egiten digun proposamena onartu eta aurrera eraman behar dugu, bestela, desagertu egingo omen gara. Hori dio euskararen gaineko saiakera honen egileak behintzat. Galo Martinez Urtarani euskararen egungo egoera oso kezagarria iruditzen zaio eta horregatik egiten du haren azterketa sakona. Berak dioenez, euskara hilzorian dago; globalizazioa eta etorkinen hirugarren uholdea kolpe latzak omen dira euskararen osasunerako. Euskarak iraun dezan, euskaldunok jaiak antolatzea proposatzen du. Euskal komunitatearen sena biziberritzeko erarik onena hori omen da. Baita emakumeen askapenerako, lurra zaintzeko eta etorkinekin harreman solidarioak sortzeko ere. ■

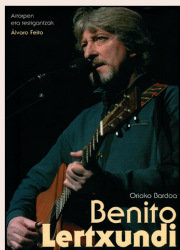
Txalapartaren oihartzuna

Galo Martínez Urtaran

GORBEIA TALDEA

94 orrialde

9 euro

Benito Lertxundi. Orioko Bardoa
Alvaro Feito
 LA VOZ DEL FOLK
 472 orri./ 50 euro
 11,50 euro

Benito Lertxundiren aitorpenak eta kantak

Mikel Markezek euskaratu duen Alvaro Feitoren *Benito Lertxundi. Orioko Bardoa. Aitorpen eta testigantzak* liburu mardulean egileak Orioko kantariaren ibilbide artistikoaren analisia egin du, 60ko hamarkadaren erdialdean hasi zenetik, Ez Dok Amairuko garaiekin segi eta geroztik gaur arte bakarrean eraman duen bide emankorraren errepasoa eginez. Benito Lertxundiren diskografia osoa aletzen du Alvaro Feitok: hasiera bateko amodio eta protesta kantuak, eta geroko kantu tradizionalak, Zuberoako folklorea, euskal poeten lanak musikatzeara eta Benito Lertxundi beraren sor-

kuntza lanak. Liburuan Orioko kantariaren bizitzako argazki dokumentu harrigarriak agertzen dira. ■

Orioko kantariaren berrogeita hamar kantu ezagunenak

LaVoz del Folk argitaletxe madrildarrak kaleratu duen *Zergatik utzi kantatzeari?* liburuan Benito Lertxundiren berrogeita hamar kantu ezagunenak daude jasorik, kantu bakoitzaren doinu, gitarrarako akorde eta hitzak eskainiz. Hitzen testuak euskaraz eta gaztelaniaz agertzen dira. 140 kantu inguru grabatu ditu Benito Lertxundik gaur arte, baina kantu horietariko batzuek bertsio berriak ezagutu dituzte, 1998an E u s k a d i k o Orkestra Sinfonikoarekin grabatu zuen *Abuen sinfonikoa*, esate baterako. ■

Zergatik utzi...
Benito Lertxundi
 LA VOZ DEL FOLK
 180 orrialde/ 18 euro

IÑIGO ARANBARRI

«Kazetaritza ardurasuaren bindikapena izan da nirea»

Nola sortu zen zure sail hura?

2004ko udan iritsi zen *Berria*-koen gonbitea. Egunkariaren eguneroko martxa jarraituko zuen norbait nahi zuten. Baina ez beste egunkari batzuetan atera ohi den *press ombudsman* delakoa bezalakoa, irakurlearen defendatzailea zuzendaria- ren defendatzailea bihurtzen delako. “Zorrotzago jo behar duk, errukirik gabe, baina eskularruekin, estiloarekin” esan zidaten. Are gehiago: “Ez ahaztu —zioten— prentsaz aritu, baina batez ere *Berria*-n bertan egiten ditugun makurrez”. Inork hartu gabeko arriskua probatu nahi zuten. Egurra etxeari, etxetik. Erokeria hutsa. Osasugarria inondik ere, ordea.

Eta nola joan zitzaizun zereginetan?

Demekaro nintzen fokupean. Egin, ahal nuena egiten nuen. Nazioarteko gai baten trataera baldarra hemen, hitz baten hautu desegokia han. Gaiak, ez ziren atertzen. Xenofobia, klasismoa, naziotasuna, jatorkeria, abertzalekeria. Hura zen emana: tituluak, argazkiak, idazkera, publizitatea, agenda... Boxeolari subjetoa nintzen eta, idazkera ardura eta gaitz, ez nuen inoren izenean idazten, neurean ez bazen.

Eta zein izan da bi urte horietako balantzea?

Gogoetok biluziegi utzi nautela uste dut. Ideologia, izerdi lurruntan datorkit azalera. Ez zen hau hasierako asmoa. Ez dago, baina, honezkero, atzera egiterik. Garena gara, eta ez nuke nahi inork esaterik ez geniola honi guztiari aurre egin. Ez genuela kezkarik erakutsi etxean bertan erasotzen digun hitz bortxatuagatik, idazkeragatik, pozoituri-ko ideologiagatik. Kazetaritza ardurasuaren bindikapena izan da borrokaldi bakoitza.

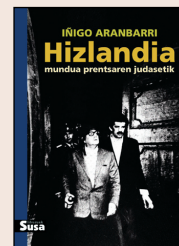

egileari galdezka

Iñigo Aranbarrik *Berria*-n kaleratutako lanak

Susa argitaletxearen eskutik Iñigo Aranbarrik kaleratu duen *Hizlandia. Mundua prentsaren*

judasetik liburuan, egileak bi urtez igandero-igandero *Berria* egunkarian kaleratu zituen artikuluen bilduma agertzen da. Artikulu horietan komunikabideetatik orohar, baina batik bat egunkari eta aldizkarietatik irakurleei iristen zaizkigun “perla” horiek salatzen zituen. Iñigo Aranbarri guztiz konbentziturik zegoen honetaz: kazetaritza aberkoiaren urrezko garaia ezagutzea tokatu zaigula zinez. Eta hedabideen kontrola eta berrien manipulazioa ezinbesteko tresna bihurtzen direla iritziz publikoa sortu eta bideratzeko orduan. Eta batzuetan oharkabea, besteetan intentzio guztietan, kazetariak parte hartzen duela, bere hitze-kin, manipulazio horretan. *Bazterketa soziala bizkuntzatik hasten da*, salatzen zuen Iñigo Aran-

Hizlandia. Mundua prentsaren judasetik
Iñigo Aranbarri
 SUSa
 216 orri./ 15 euro

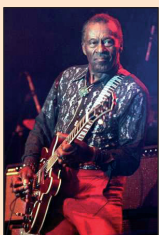
barrik bere artikuluetako batean. Alegia, aukeratzten ditugun hitzen bidez erakusten dugula mundua. Eta maiz zabaltzen dugun berriaren “iturriak” nortzuk diren jakitea asko komeniko litzatekeela. *Zeintzuk dira “iturriak”?* galdetzen zuen Iñigo Aranbarrik, berehala erantzuteko: *Polizia. Eta hala, aldatzen doan bertsio ofizial bera da agentziak itxura batera behin eta berri- zorroztuko duena.* ■

Ezpalak

JON TORNER

Mikel Laboak kontzertua eskainiko du Martxoaren 7an Tolosako Leidor aretoan. Aurtan hiruzpalau kontzertu emango ditu Laboak eta ziuaren Tolosakoa izango da aurrenekoa.

Chuck Berry estatubatuarra (Missuri, 1926) Barakaldoko BECen kontzertua emango du hilaren 29an. Rock & rollaren aitzindarietako bat den musikariaren kontzertuak 200.000 euroko aurrekontua izango du eta 7.000 lagun inguru bilduko ditu. Chuck Berryren emanaldia hasi aurretik Los Haskis talde bizkaitarra eta Ause-ron anaiak igoko dira taula gainera.

Mikel Zubeldiak irabazi du Zumaiaiko Udalak antolatutako Julene Azpeitia XIX. Ipuin lehiaketa, *Udal zoologikoa* lanarekin. Zubeldiak 3.000 euro jasoko ditu. 1.500 euroko bigarren saria berriz, Irati Elorrietarentzat izan da, *S.I. eta deserriko bur- builak* ipuinarengatik.

Carlos de Haesen (Brusela, 1826-Madril, 1898) grabatu eta marrazkiak ikus daitezke Bilboko Arte Eder Museoa, hilaren 28a arte. Paperean egindako 57 obra bildu ditu erakusketak. Paisaiak dira protagonista.

Mikel Duverti eman diote Eusko Ikaskuntzak eta Baionako Herriko Etxeak oho- rezko Euskal Kultura saria, euskal kulturari buruz egindako ikerketengatik. Denis Laborde ikertzaile eta etnologoa eta Zoe Bray antropo- logoa ere saritu dituzte, egindako lana esker- tzeke asmoz.

Death of a President filmak irekiko du Fipa jaialdia

FIPA Ikus-entzunezko Ekoizpenaren Nazioarteko Jaialdia urtarrila- ren 23tik 28ra bitartean ospatuko da Miarrizten. Hogeigarren edizioa irekitzeko George W. Bush AEBetako presidentearen hilketa irudika- tzen duen *Death of a President* filma proiektatuko dute. Dokumentala- ren eta fikzioaren arteko lan hori Gabriel Range britainiarra zuzen- du du. Film horrez gain, beste 150 obra inguru izango dira ikusgai Miarrizten. Emanaldiak sei ataletan banatuko dituzte: fikziozko lanak, telesailak eta telenobelak, sorkuntza dokumentalak eta saiake- rak, erreportaje luzeak eta obra sozialak, musika eta ikusgarriak eta, azkenik, programa motzak. Informazio gehiago: www.fipa.tm.fr.

Bilboko arte eszenikoen egoera aztertuko dute dokumental batean

ANTZERKIA, musika eta dantza arloetako hainbat langile, enpresa eta adituk Bilboko arte eszenikoen egoera aztertuko duen dokumentala egingo dute. Arte eszenikoen arloko eragile guztien iritzia jaso nahi dituzte eta besteak beste, 2003-2006ko Kulturaren Euskal Plana eta arte eszenikoek Bilbon duten egoera aztertuko dituzte. Hilabete

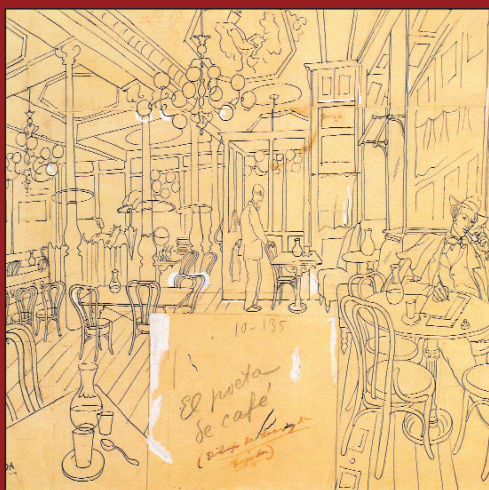
Joxemari Carrere antzezleak *Hika* aldizkarian: «Kulturaren eta, ondorioz, antzerkiaren arazo nagusienetako bat da kudeatzai- leek ez dutela beren politikaren menpe dagoena ezagutzen. Osa- tzen dituzten egitasmoak, planak, aurreikuspenak, egitarauak eta antzeko burutazioak bulego batean baino ez dituztela buru- tzen, protagonismoa eurak baino ez dutela, benetan antzerki lan- gintzan daudenak baztertuz (...) Inork ez du imajinatzen poliki- roldegi bat kirol konpetizioak daudenean bakarrik zabaltzea. Baina hori da antzokiek gerta- tzen dena».

Iñaki Zubizarreta Irusoin ekoiz- tetxearen euskara arduradunak *Noticias de Gipuzkoan* esanak: «Garai batean 150 filmetik gora bikoiztu zen urtean; gaur egun ez da 25era iritsiko (...) Hezkuntzan eginiko aurrerabidea kontuan harturik, kezkatzekoa da ikus- entzunezkoaren martxa motela. Astean 200 bat film ikusteko aukera dugu telebistetan (ETB2k

asko laguntzen du kopuru horre- tan); euskaraz bat (edo batere ez asteotan). Zinema aretoetan are murriztagoa da proportzioa».

Joxemari Iturralde idazleak elkarriz- ketatu zuen *Deiak*: «Liburu bakoiz- tziari eskatzen duen denbora eta ahalegina eskaini behar zaio (...) Idazle batzuek 'txurruak egiteko makina' ez dute inoiz itzaltzen, eta gau eta egun jarduten dute txurre- rian etengabe. Baina txurruak berehalaxe hoztu eta gogortu egi- ten dira. Horretatik ez dago jate- rik. Irakurle asko berehalaxe ohar- tzen dira horretaz».

Iñigo Muguruza musikariak *Berrian*: «Komeni da, adibidez, ez ahanzte El Corte Inglesek ez dituela saltzen Soziedad Alkoho- likaren diskoak. Zentsura kasuak gogoratu egin behar ditugu, bes- tela, gertatutakoa berriro ikustera behartuta gaude (...) Nik ez dut ezer esango Internetetik musika hartzen duen gaztearen kontra; finean, gazteria osoaren kontra jartzea litzateke».

Saenz de Tejadaren marrazkiak Artiumen

Carlos Saenz de Tejada artistak Espainiako gerra hasi aurretik *La Libertad* egunkarian plazaratutako marrazki originalen erakusketa dago ikusgai Gasteizko Artium museoan. Tangerren jaiotako artistaren familiak Artiumen esku utzi zuen 2006ko martxoan Carlos Saenz de Tejadaren funtsaren gordailua. Erakusketa otsailaren 18a arte egongo da zabalik. Era berean, egun horretaraino *Eskuratu berriak* izeneko erakusketa ere jasoko du Artiumek. 2004. eta 2006. urteetan Gasteizko museotik igaro diren berrogei artelan bildu ditu erakusketak. Hogeita bi artistek egin dituzte margolan, eskultura, argazki, bideo eta instalazio horiek.

honetan hasiko dira elkarrizketak egiten eta emaitza martxoan aurkeztea espero dute.

Gasteizko Santa Maria katedrala ezagutzeko bisita gidatuak

2000. URTEAN hasi ziren egiten Gasteizko Santa Maria katedralako zaharberritze lanak erakusteko bisita gidatuak. Orduz geroztik 500.000 lagunek bisitatu dituzte obrak. Aurten historiari, arteari, arkitekturari eta arkeologiari lotutako beste hamabi eduki erakutsiko dituzte bisita gidatuetan, indusketa lan berriak, hilobi museo berria eta maketa erakusketa tartean. Azken sei urteetan katedrallean izan diren bisitariei esker ona agertzeko asmoz, urtarrilaren 15etik otsailaren 28ra doakoak izango dira bisita gidatuak. Santa Maria katedralako zaharberritze lanak 2012. urterako amaitzea espero dute.

Pablo Milanes, Miguel Bose eta Laurie Anderson Kursaalean izango dira

DONOSTIAKO Kursaal auditorioaren zazpigarren denboraldiko Musika Berriak egitarauaren baitan, hiru musikari nabarmentzen dira: Pablo Milanes (otsailaren 1ean izango da Donostian), Miguel Bose (ekainaren 9an) eta Laurie Anderson (ekainaren 26an). 2007ko denboraldiko egitarau oparoa osatuko duten izenen artean Robert Fripp Genesis taldeko burua eta Tounami Diabete daude.

Animabasauri 2007.

Basauriko Nazioarteko III. Animazio Zinemaldia martxoaren 23tik 29ra bitartean ospatuko da. Lanak urtarrilaren 31 baino lehen bidali behar dira, VHS edo DVD formatuan. Film luze onenak 6.000 euroko saria jasoko du eta film labur onenak 1.000 eurokoa. Lehiaketaren inguruko informazioa eta inskripzio-orria www.animabasauri.com web gunean eskura ditzakezue.

Krea. Betoñoko (Gasteiz)

Karmeldarren Komentu Zaharra eraberritu eta kultur espresio garaikideen inguruko Krea (www.kreared.com) zentroa irekiko dute bertan. Obrak 2009a arte ez dituzte amaituko, baina aurtan hainbat ekintza egingo dira Vital Kutxak sustatutako eraikinean.

Haur eta gazteentzako liburu-denda.

Teresa Echegaray eta Gonzalo Ortigosak El cuento-Ipuina liburu-denda ireki dute Donostiako Gros auzoan, Migel Imaz kalean. 3 eta 14 urte bitarteko haur eta gazteei zuzendutako liburuak bildu dituzte bertan, baina ipuinak gustuko dituzten helduek ere obra klasiko eta nobedade interesgarriak aurkituko dituzte. Txikienen artean irakurketa sustatu asmoz, El cuento-Ipuina liburu-dendak hainbat ekimen (ipuin kontalarien emanaldiak...) antolatuko ditu.

Denbora-pasak

ANA ZAMBRANO

Hitz gezidunak

ALDI BATEAN GABE	PERTSONAIA- REN IZENA EDARI ALKOHOLIKO	JARAMON		LOKATZ, BASA EDARI NAHASKETA	TXIKI ARGIZARIA, EZKOA	ANITZ PERTSONAIA- REN ABIZENA
MILA KILO HUTS, AKATS				ZILEGI TENPERATU- RA ALTU		
			BAKARRA ETENALDI	JANTZI BATEN ATZEALDE BANA		
KONTSONAN- TEA ÚTZI	HABE, HARROIN GIZASEMEAK			INDAR- UNITATEA MULTZOKA		
		MENDIKO BABES-ETXE ... EMAN, ONARTU			ALUMINIOA BERDE	
ZUZENKETA NORBAIT MOMENTUKO			ZEKEN, ZIKOITZ ALDEAK, EREMUAK			ESKASA, MURRITZA
				AZAL UHARTE		
ÑO, TORI! ZENTUZ		ESPEKU- LAZIOA UDALERRI NAFARRA			EUSKAL MUSIKA TALDEA NEKA, AKI	
			HERRI NAFARRA SUARI DARIONA			ROENTGEN IZAN EZIK, SALBU
BERRIKETA KOKOTEAN HARTUTAKO KOLPEA				LANBIDE OXIGENOA		
					AR SORTZAILEA	

Marrazopa

Bila itzazu beheko hitzak (adibidea jarraituz) eta hizkiak dauden laukiak koloreztatu. Marrazki bat agertuko zaizu. Hizki batek ezin du bi hitzetan parte hartu.

ABARASKA	GANBARA	EMAZTE
BIRIKI	LANTEGI	HATZA
ESNEKI	MIAKETA	MALDA
SARRERA	IRABAZI	ABIATU
GAIZKI	ABERRI	

F	G	R	E	I	L	J	A	L	H	X	T	P	A	R	E	J	F	D	I	S	B	N	H	U
D	T	S	A	P	S	A	B	N	U	E	A	I	S	T	S	G	U	D	H	E	M	A	I	O
F	G	E	L	A	K	R	A	B	E	G	U	T	A	D	E	I	T	E	P	G	O	N	Z	E
E	H	A	I	U	O	S	R	I	A	Z	A	X	H	S	R	B	U	N	F	S	J	U	A	I
A	L	Z	E	I	N	H	I	K	I	E	S	R	R	U	S	T	I	G	Z	O	U	E	N	F
I	A	X	D	R	F	J	R	R	A	E	M	T	E	I	A	S	J	M	K	E	T	I	S	L
U	R	Z	B	A	G	S	I	E	B	H	A	Z	A	B	T	S	A	S	F	Z	X	O	R	G
K	E	O	N	M	E	I	Z	I	R	A	T	Z	A	M	U	L	R	R	G	U	H	R	X	E
P	X	S	A	I	G	A	K	I	A	B	A	Z	E	A	L	E	H	E	R	A	S	E	R	U
D	G	T	K	K	S	X	A	G	J	N	L	I	S	A	D	G	X	J	N	E	U	E	K	F
E	Z	J	Z	E	N	U	N	L	I	K	U	A	T	B	I	G	Z	R	P	T	X	T	P	O
F	U	A	N	N	S	L	B	O	Z	G	N	B	E	Z	N	E	T	R	K	L	D	I	A	L
I	R	K	U	B	E	I	A	R	F	E	R	R	K	T	P	T	B	N	S	A	Z	G	U	F
A	Z	O	I	G	P	M	U	A	M	K	D	I	A	N	A	N	O	Z	S	K	E	E	K	I
E	U	J	L	X	B	Z	S	E	L	I	P	M	S	Z	L	J	E	S	M	F	Z	H	S	M

Kike Amonarrizzen umorea

6				4			5	1
						7		3
		7			2			6
			6				2	8
	3						1	
7	6				3			
1			9			5		
9		5						
2	4			3				9

- Lasai, Orga bat behar duzu beraz?
- Beno, gauzak nola dauden ikusita...
- Konformel! Bi behar al dituzu?
- Hara...
- Ulertu dut. Hirurak bidaliko dizkizut!

Soluzioak

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

G O I T I K B E H E R A

1. Igeri egiten duena.	1. Ezin asmatuzko, ikertezin.
2. Elkartasunak, erkidegoak.	2. Ezkerreko.
3. Lizarrako merindadeko herria.	3. Labainkada, laprastada.
4. Ibiltzera behartu.	4. Irtenarazi.
5. Sukaldeko tresna.	5. Liskarra, istilua.

I	G	E	R	I	L	A	R	I
I	K	Z	E	L	K	A	T	S
I	R	R	E	R	I	O	A	N
I	A	B	I	L	A	R	A	Z
I	L	T	A	D	Z	I	N	A

6	9	8	3	4	7	2	5	1
5	2	4	8	1	6	7	9	3
3	1	7	5	9	2	4	8	6
4	5	9	6	7	1	3	2	8
8	3	2	4	5	9	6	1	7
7	6	1	2	8	3	9	4	5
1	9	7	3	9	2	8	5	6
9	8	5	7	6	4	1	3	2
2	4	6	1	3	5	8	7	9

	B	A			L	T	P
B	A	R	I	K	K	O	K
	T	O	N	A	H	A	I
M		Z	S		B	I	N
	R	E	N	T	B	E	D
L	A	G	A	A	T	E	R
		I	N	O	R	D	O
Z	U	Z	E	N	T	Z	E
S	E	N	O	T	E	O	R
	K	A	L	A	K	A	L
K	O	K	O	T	E	K	O

[illegible]

Z E R B I T Z U A

**Beti
hurbilago.**

Zerbitzu integrala,
pertsonezizatua,
hurbila eta
etengabea.
Horixe
da gure
konpromisoa.

ZINKUNEGI OPTIKA

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ARGAZKIAK ETA TESTUA:
JUAN TXO AGIRRE

Beasain (Gipuzkoa)

Igartza, gaurko industriaren lehen katebegia

Igartza da Beasaingo nortasun historikoaren erreferentziazko monumentua. Herriko ekonomian garrantzia handia duen industriaren erroak antzeman daitezke burdinolan eta errotan; gizartearen antolaketaren aztarnak jauregian; bidegurutze modura izan duen garrantzia Dolareko bentan eta zubian; erlijio-sinesmenen erakusle dira ermita eta gurutzea. Eta Oria ibaia beti egon da presente Beasaingo bizitzan, bere energia eskaini duelarik kanalaren eta aldaparoaren bidez aprobetxatu ahal izateko. Igartzako monumentu multzora bixita egin da, ezagutu ahal izango dugun ondarea erakutsiko dizuegu hemen.

Burdinola eta errota. XV. mendekoak dira burdinolaren lehen aipamenak. Errota, berriz, 1740koa da eta hiru ehotarri pare ditu.

Beasain Oria ibaiaren arroan dago, Goierriin, eta N-1 ere Oriari segika egin zutenez errepide hori da Beasainera ailegatzeko ohiko bidea. Trenez ere iritsi gintezke, noski, Beasaingo ekonomia trengintzak bizkortu baitu urteetan.

Igartzako burdinolan izan ziren Beasaingo industriaren hastapenak, XV. mendetik aurrera burdina landu zen han. XIX. mendean burdinolen krisialdian irauten asmatu zuen eta handik erne zen 1892an "Maquinista Guipuzcoana" trenbide makineria ekoizteko. Hara hor etenik gabeko katea: Igartzako burdinolatik gaurdaino handitzen ari den trenbideko industriara.

Igartzako burdinola

Euskal Herriko burdinola hidraulikorik ospetsuenetakoa Igartzakoa

izan da. Neurritz ez da handiena baina antzinako komunikazio bide nagusietako batean dago. Horrek ekarri zizkion ospea eta erregeen bisitak.

Burdinolaren gora-beherak eta egin zizkioten berrikuntzak, XV. mendez geroztik dokumentatuta daude. Baita 1782an Frantzisko Ibero arkitektoak egindakoa ere, ia gaur arte iraun duena, alegia.

XX. mendean burdinola hori industri pabilioi berrien azpian gelditu zen, lurperatuta; eta gerora, arkeologia indusketa batzuk zirela medio, hondakinak berreskuratu eta estalkiak eta hormak berreraiki ahal izan dira.

Burdinola barrutik bisita daiteke eta bertan hiru zati agertzen dira: aldaparoaren amaierako gunea, urak mugiarazten zituen turtukiak zeuden

lekua; tailerra, burdina lantzen zen lekua; eta ikaztegiak, egur-ikatzatza biltzen zen lekua.

Igartzako errota

Burdinolatik hurbil eraikita dagoen errota 1740. urtekoa da eta gari, labore eta arto-irinak ekoizteko erabiltako errota hidraulikoaren ezau-garririk petoenak ditu.

Errotaren neurriak nabarmentze-koak dira, laboreak ehotzeko hiru ehotarri pare baititu. Kanpotik duen estetika barroko garaiko arkitektura tradizionalarena da: hormak zurituta daude eta eskantzuak, arkuak eta leihoak katigatutako harlanduzkoak dira.

Ondo-ondoan errotariaren etxebizitza dago, XIX. mendeko erdialdera eraikia. Errota bisitako ibilbidearen zati da eta ehotzeko

2007ko Antzerki-Garaia Beasain

Beasaingo Usurbe Antzokian : 22.15ean

El perro del hortelano
de Lope de Vega
Urtarrilaren 19an : gaztelerez

Eva vs. Eva
Urtarrilaren 26an : euskaraz

Nasdrovia Chejov
Otsailaren 23an : gaztelerez

Emakumeak bere oheetan
Martxoaren 9an : euskaraz

BEASAINGO UDALA

Beasain bidegurutze egiten duen zubia, eta Igartzako jauregiaren fatxada, zein patioa.

JUANAN RUIZ / ARGAZKI PRESS

Igartzako jauregia

Maria Igartzakok eraiki zuen XV. eta XVI. mendeen artean. Euskal Herri osoan zurez eginiko jauregi arkitekturaren adibide bakanetakoa da eta hortik bere garrantzia. XV. mende bukaeran Gipuzkoako hiribildu eta kontzejuen Ermandadeak suntsitutako dorretxe zaharra zegoen lekuan eraikitakoak dira gaur egun ikusten ditugunak. Barruko patio handi baten inguruan (ikus goiko argazkia) antolatuturik dago eraikin osoa. Gainean duen solairuari eusten dion zurezko zutabe egitura handia ikus daiteke goiko oinean.

Zuraren erabateko erabilpen hori, eraikuntzan igartzan den teknika eta egituren hegalkak, Erdi Aroko eraikuntza teknikaren lekuko dira, gero Errenazimenduko joera berriek bazter utzitako lan moldeak. Beheko oineko harrizko hormetan arku zorrotzak eta bao bikiak zabaltzen dira. Zurginek maisutasun handiz eraiki zuten jauregi hau, zurezko piezak zenbakituz eta inguruetako basoetan oraindik ere badiren haritz handiak erabiliz.

makinaria guztia abian nola jartzen den ikustea oso interesgarria da. Ekialdeari atxikita badu eraikuntza bat, barruan energia elektrikoa sortzeko egindako turbina zahar bat daukana, joan den mende hasierakoa.

Igartzako benta

1611n Igartzako Andreak Martin Abaria arkitektoari eraikin berri bat egiteko agindu zion.

Helburua sagardoa ekoizteko dolareak bertan jartzea zen, eta baita Igartzatik igarotzen ziren ibiltariei eta haien zamabereei atsedonlekua eskaintzea ere. RENFERen trenbidea egin arte garraio ibilgailu nagusiak zeintzuk ziren gogoratu beharra dago: zalgurdiak eta zamabereak.

Sagarrei zukua ateratzeko dolarea konterbatu egin da eta trikotez egindako fatxadak Beasaingo teilerian eginak diren arren, Uztaritzetik etorri ziren teilaginek egin zituzten.

Zubia

Bidegurutzea izateak egin zuen Igartza garrantzitsu. Eta hori, bertan eraikitako zubiari esker gertatu zen: Arrasate, Bergara eta Zumarragatik zetorren bidea eta Agurain, San Adrian eta Seguratik zetorrena elkarrekin elkartzen zituelako. Garai hartan ia bide guztiak lurrezkoak ziren eta azpiegitura nagusiak ibaiak zeharkatzen zituzten harrizko zubiak ziren.

Igartzako gaur egungo zubia XVII. mendean berritu zuten eta garai hartakoa da zubiaren fabrika gehiena, baita daukan bizkar-itxurako profila ere. Harlandua eta korronteari aurre egiten dion Erdiko zubi-branka nabarmendu behar dira. Bidaia-errei batetik bestera pasatzeko aukera ematen zien. Ezkerreko horma-bularraren ondoan, ibaiaren ibilgura jaisten den arripala dago eta Igartzatik igarotzen ziren mandoei eta zamabereei hor ematen zieten edaten.

Leku horretatik igarotzen da Santiago bidearen adar bat eta Igar-

tzako Santiago elkartek Santiago-rako bidean hortik igarotzen diren erromesei egiaztagiriz zigilatu bat ematen die.

Belengo Andre Mariaren ermita

XVII. mendean eraikia da, bi isurialdeko teilatua du eta barruan Belengo Andre Mariaren aldarea dago, bera baita Igartzako leinuaren zaindaria. Horrez gain, Beasaingo Andre Maria Zeruratuaren Parroki Elizan ere badu beste kapera bat, garai hartako erlijio jaieraren lekuko.

Igartzako gurutzea

Bidegurutzean bertan harrizko gurutzea dago, zutabe toskanarra du, aurrealdean Jesukristo gurutziltzatua irudia du eta atzealdean Andre Maria Zeruratuarena. Martin Albisu apaizak eman zuen gurutze hori eraikitzeke agindua, 1599an; Beasaingo parrokiako apaiza zen eta hura eraikitzeke behar adina diru utzi zuen ondaretan. ■

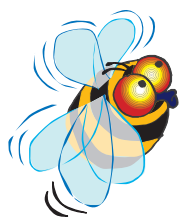
ZIZTADAK

*Erlamandoen lasterketa,
erlauntzara itzulera eta erlezain burutsua.*

*Egin zaitez **3 jolas** hauen bidez
erle esploratzaile prestua.*

>>> 5 urtetik gorakoentzat

Eskaerak:

© 943 371 545

www.argia.com

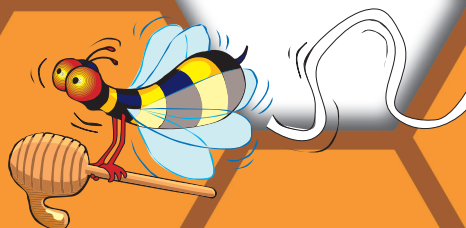
denda@argia.com

Prezioa:

33 €

ARGIAren
harpidedunek:

-%15

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

INGENIARITZA

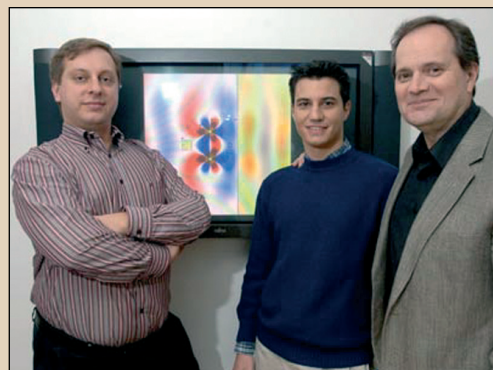
Energia haririk gabe kargatzea

MASSACHUSETTS-EKO (AEB) Teknologi Institutuan (MIT) Marin Soljacic zuzendutako talde bat gailu elektronikoen energi beharrak haririk gabe konpon daitezkeela frogatzen saiatu da. Horretarako eremu elektromagnetikoen alorra ikertu dute. Egun Internetera haririk gabe konektatzea posible da, WiFi sistemen bidez adibidez, baina gure eskuko telefonoa kargatu ahal izateko beti entxufe baten beharra dugu.

Zientzialariek eta ingeniariak aspalditik dakite energiaren transmisioak ez duela derrigor kablerik behar; motore elektrikoe-tan eta transformadore elektrikoetan dau-den harilkatuek indukzio magnetikoen bidez garraiatzen dute energia; horietan harilkatu

igorlea eta harilkatu hartzailea baitaude, eta lehenetik zirkulatzen duen elektrizitateak bigarrenen korrante elektrikoa sorrarazten baitu. Bi harilkatu horiek oso hurbil baldin badaude ere, ez dute elkar ukitzen.

Irrati-uhinak ere aurkitu ziren eta badakigu erradiazio elektromagnetiko bat baino ez den argia, eguzkiak Lurra berotzeko erabil-

Marin Soljacic, ezkerrean, bi lankiderekin.

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

Diabetikoa ote zara, zerorrek jakin gabe?

JENDE asko dago, uste duguna baino askoz ere gehiago, diabetikoa izanda, horren berri ez duena. Izan ere diabetesak, beste gaitz batzuek bezalaxe, urte asko ematen ditu isilean, inolako sintomarik eragin gabe. Horregatik, gaurkoan diabetesari buruzko azalpen batzuk eman nahi nituzke, oso orokorrak, gure irakurlee-tako askorentzat interesgarriak izango direlakoan.

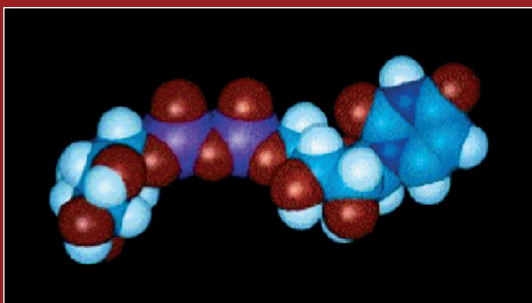
Diabetesa gaixotasun kronikoa da, eta odolean glukosa-ren maila (gluzemia esaten zaiona) igotzen duela du ezau-garri nagusia. Bi diabetes mota daude: Lehen motako diabetesa (edo insulina-mendekoa) 30 urtetik azpiko pertso-netan diagnostikatu ohi da, sarritan umeetan, eta gorpuzak behar adina insulina -odoleko glukosa-maila kontrolatzen duen hormona- ez produzitzeagatik gertatzen da. Bigarren motako diabetesa, berriz, 40 urtetik aurrera agertzen da normalean, eta kasu honetan pankreak insulina sortzen duen arren, gure gorputzeko organoek ez dute

hormona hori behar bezala prozesatzen -sarraila eta giltza desegokiaren adibidea erabiltzen dugu medikuok bigarren motako diabetesa azaltzeko-.

Lehen motako diabetesean herentziak pisu handia dauka. Horregatik garrantzitsua da familian beste senide diabetikorik ba ote dagoen jakitea. Bigarren motako diabetesa, berriz, gainpisuari edo obesitateari lotua dago eta gaixo hauek hobera egiten dute kiloak galdu ahala.

Pixa egiteko etengabeko gogoa (poliuria), gehiegizko gosea (polifagia) edo egarria (polidipsia). Horiexek dira diabetesaren sintoma nagusi eta ohiko-

enak. Baina horiez gain, esplikatu ezin daitezkeen pisu-galerak, ahultasuna eta nekea, suminkortasuna edo ikusmen zirriborrotsua ere hartu behar dira kontuan. Beraz, badakizu, irakurle: aurreko azalpenak irakurri ondoren kezkatuta bazaude, zoaz zure familia-medikuarengana, eta berak argituko dizkizu zalantza guztiak.

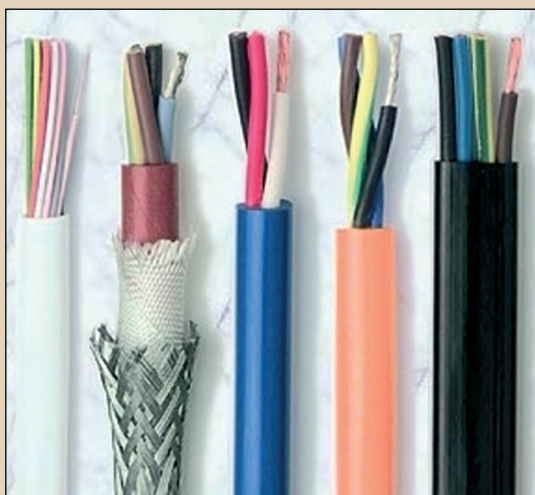

Glukosa da zelulen energia iturri garrantzitsuenak.

tzen duen sistema dela. Argiak berotu bai, baina energia elektriko bihurtzea ez da hain erraza, igorleak eta hartzailea elkar ikustera derrigortuta baitaude; bien artean oztopo bat jarritz gero, akabo energia transmisioa.

Irrati-uhinak eta mikrouhinak antena baten bidez jaso daitezke, baina uhin horiek dispersiorako joera nabaria dutenez, energia zati txiki bat baino ez genuke jasoko kokagune zehatz batean. Hau dela eta, Soljacic-ek eta bere taldeak indukzio magnetikoen bideari jarraitu diote. Distantzia txikitzen funtzionatzen badu, zergatik ez distantzia handiagoetan? Gela bateko bi aldeetan adibidez?

Hauen ustez energia transmititzailer batek eremu elektromagnetiko ez-irradiagarriaz beteko luke gela bat eta aparatu hartzaileek bakarrik xurgatuko lukete energia elektromagnetikoa, eta soberako energia igorleak xurgatuko luke.

Energia haririk gabe erabiltzeko ari dira ikertzen.

Aztertzen ari diren fisikako atala ezaguna da, baina inork gutxik landutakoa. Arrakasta lortuz gero, ordenadore eramangarri bat edota eskuko telefonoa etxeko edozein gelan birkargatzerik izango dira, gela bakoitzean energia iturri bat kokatuta.

Baina aplikazioak industria alorreraino zabal daitezke, robotek pabilioietan libreki higitzerik izango baitute energia arazorik gabe.

Oraingoz ikerketa baino ez da, baina 2007 urtearen hasieran gauden honetan zientziak emango dizkigun sorpresen aurrerapena baino ez da hau. ■

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Hotzarena kenduta

GEURE buruko ganbarako nahasmenak ez dira nola-nahikoak. Negua egun beltzekin lotzen dugu, baina ez eguna, egun-argia luzatzea-ekin, eguzki gehiagorekin. Aurten bada, eguna luzatzen hasia den garai honetara arte itxaron du hotzak bere izotz erretzailea erakusteko: lehor, egunez eta gauez oskarbi, erreka-lainoak eta izotz galantak. Udazkena bakiotarra, tropikala, egin digu eta epelzaleak, geu tartean, gozo. Badira ordea, landare hotzaleak eta areago, zaleak baino gehiago bere bizitzako klimaxeratzeko, lorea-frutua-hazia garatzeko, hotza nahitaezkoa dutenak ere. Hauek bai orain gozo, azken beltzeko neguan.

Kardua neguaren zakarreanean da samurren.

Kardua (*Cynara cardunculus ssp. cardunculus*) loratu aurretik jaten dugu eta, gezurra badirudi ere, neguaren zakarreanean da samurren, leunen. Hotzak beratzen dizkio, agi danean, geroago jan ezean lore bilakatuko liratekeen erreserba gozo lodiak. Erreserba guri horiek ahogozatuta geu loratuko gara hotzetan.

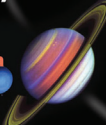
Karduaren bestengusua da orburua (alkatxofa edo artixota), *Cynara cardunculus ssp. scolymus*. Hura bezala hotzak beratzen du hau ere eta beratutako jakien esentzia gero jango dugun lorean pilatuta topatuko du ahosabaiak.

Endibia (*Cichorium intybus var. foliosum*), senide dituen beste barazkiak bezala (uraza edo letxua, eskarola, txikoria...), argitatzetik gordetzean zuritzen da eta eskatzen zaion mikatz arrasto zipitza garatzen du. Lurperatuz edo trenbide-tunelak bezalakoetan landatuz egiten da lan hau. Hotza beharrezkoa du bilakaera hau pulamentuz osatzeko.

Porrua ere bere onenera iritsi da. Uda eta udazken eztietan lerdan hazi dena orain tinkatzera etzango da, ederrenean hostoak are gehiago bilduz. Eta brokuli, azalore, romanesko, ilar, baba... Gu behinik behin bai ederk; hauek denak eskuera, hotzarena kenduagatik gozo...

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Jaioberritan ere handia

XIANYANG (TXINA), K.A. 221. Qin estatu indartsuko errege Zhengek inguruan zituen sei erresumak batzea lortu zuen eta aurrerantzean Txina izenez ezagutuko zuen herrialde berria sortu zen horrela.

Arrakasta militarren ondoren, 38 urteko erregeak dinastia berri bati hasiera eman zion eta estatu berriaren enperadore izendatu zuen bere burua Qin Shi Huangdi tituluarekin (Qin-eko lehen enperadore subiranoa). Modu horretan 200dik gora urtetan luzatutako gatazkari amaiera eman zion. Gaur bezala, Txinak munduko beste edozein herrialdek baino biztanle gehiago zituen orduan: 50 milioi inguru.

Qin-eko erresuma hegemonikoa Txinako lurraldeen mendebaldean zegoen eta Xiangyang zen bertako hiriburua. Zheng erregearen anbizioak apurka ekialderuntz zabaltzen zuten bere boterea, ibai Horiaren (Huang He) eta Urdinaren (Yangzi) emariari jarraituz. Etsaien artean Qi izan zen erortzen azkena; ibai Horiaren ahoan zegoen Qi estatua eta 200 urte lehenago Konfuzio filosofoak bertan zabaltzen zuten bere irakaspen humanistak. Enperadore berriak mendean hartutako gainerako erresumak hauek izan ziren: Han, Zhao, Wei, Yan eta Chu.

Qinen arrakastaren giltza bere antolaketa berritzailean zetan. Nekazal ekoizpen oparoa izateaz gain, jauntxo feudalei boterea kendu zien erregeak eta antolaketa politiko gero eta zentralizatuagoa bultzatu zuen. Funtzionarioek estuki kontrolatutako administrazio zentral eta lokala berehala zabaltzen zuten mendean hartutako lurralde berrietan.

Qin Shi Huangdik lurralde zabala bere agindupean batzea lortu zuen. Harresi Handia eraikiarazi zuen eta bere mausoleoan terrakotazko ejerzito oso bat egin zuten. Handinahia behintzat ez zitzaion falta.

Lehen enperadoreak obra publiko izugarriak eraikitzeke asmoa agertu zuen berehala. Proiektuen artean iparraldeko eta mendebaldeko erresumatan eraikitako gotorlekuak lotzea zegoen; modu horretan, 4.000 kilometroko harresia osatuko zuen, inperio jaioberrira Mongoliako hunoen erasoetatik babestuz.

Errepide sare zabalaren eraikuntza ere bultzatu zuen, oro har garraioaren eta bereziki bere posta sistema aurreratuaren mesederako.

Eta bere proiektu kuttunenarekin ere jarraitu zuen Qin Shi Huangdik. Inperioa batu baino lehen inoizko mausoleorik ikusgarriena eraikitzen hasi zen XianYangetik gertu.

2.000 urtetik gora pasa dira ordutik eta Txinak munduko herrialderik populatuena izaten jarraitzen du. Lehen enperadorearen mausoleoan terrakotazko milaka eskultura topatu zituzten eta ejerzito horretako gudariak, Xianggo gerlariak, souvenir bihurtu dira azken urteotan. Harresi Handia espaziotik ikusten den gizakiak egindako obra bakarra delako ustea oso zabalduta dago oraindik (NASAk espaziotik giza begiak horrelakorik ikustea ezinezkoa dela esan arren).

Qineko lehen enperadore subiranoak, amaigabea zirudien gerratik irten berritan, obra eder horiek eraikitzeke urtetako lan gogorrera behartu zituen milaka eta milaka herritar. Baina ondare eder hori utzita, nork gogoratuko du Qin Shi Huangdi herriari egindako kalteagatik? ■

ARRASTOAK

Bere jaiotzaren 250. urteurrenean Marie-Antoinetten inguruko biografia berri bat eta filma egin dituzte.

MARIE-ANTOINETTE Frantziako azken erreginaren biografia berria osatu du Antonia Fraser errege familetan adituak. Frantsesezko bertsioa duela hilabete batzuk kaleratu zen (Flammarion) eta orain *Maria Antonieta* gaztelarazko bertsioa argitaratu dute (Edhasa). Bere garaian frantziarrek gorrotatu zuten jatorri austriarreko emakume polemiko hau modan

dagoela dirudi. Izan ere aurki ikusi ahal izango da zinema aretoetan Sofia Coppola erreginaren inguruan egin duen filma, Cannesen harrera hotza izan ondoren (200 urtetan ez dirudi frantziarren iritzia asko aldatu denik). Nobedade hauez gain, pertsonaia ezagutu nahi duenak hor dauka halaber Stefan Zweig-ek 1933an idatzitako biografia ederra.

Julen Arzuaga

«Atxilotuen inkomunikazioa oso erabilgarria zaie epaileei»

Areta (Araba), 1972. Bilbon munduratu zen arren, arabar eta aretartzat du bere burua. Abokatutza du lanbidea. Giza Eskubideen Euskal Herriko Behatokiko koordinatzailea da. Torturaren gaia ez da samurra, ezta berau prebenitzeko lanean ari diren gizataldeen izaera ezagutzea ere. Nazioarteko Torturaren Kontrako Munduko Erakundeak (TKME) argitaratu berri duen liburuxka eskaini digu: "Nazioarteko instituzio esanguratsuenek behin eta berriz eskaini ohi dituzte torturak amaitzeko gomendioak...". Torturaren praktika ez da munduan desagertu horregatik.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

"Behatokia euskal herritarren giza eskubideak behatzen dituen ekimena da, estatuek urratzen dituzten eskubideak ezagutarazten ditu nazioartean", diosku Julen Arzuagak. Torturaren Kontrako Munduko Erakundeak (TKME) –280 azpiera-kundek osatua– zuzendari Eric Sotasek tortura prebenitzeko txostena ekarri du berriki Euskal Herrira. Txostenean atxilotuen inkomunikazioa bukatzea, torturak ikertzea, presoek sakabanaketa amaitzea, torturatzailerik kondanatuak ez ematea, eta inpunitatea eragozteko gomendatu dizkio Espainiako Estatuari. Eric Sotasen etorrera, Baltasar Garzonaren proposamena –atxilotuen inkomunikazioa grabatzea– eta Torturaren Aurkako Taldeak (TAT) Elorrioren burututako batzarra hartu ditugu hizpide torturaz jarduteko.

Har dezagun abiapuntuan tortura jasandako hainbat pertsonen Elorrioren, abenduan, burutu zuten batzarra.

Azken hilabetetan torturaren aurkako borroka birkokatu beharra ikusi dugu. Tortura kasu zehatzak –eta une zehatzetan– jasan dituztenek arduratu gara orain arte, torturatua bere egoera sala zezan lagundu dugu. Orain artekoa jardueraren oso teknikoak izan da. Aurrerantzean torturatuek fronte sozialean biltzearen eta inplikatzaren beharra ikusi dute. Torturatuek euren existentzia ikusarazi behar dute, une politiko honetan

Julen Arzuaga

“Gobernuak ez du Protokolo txostena gizarte zibilarekin ez Koordinakundea osatzen dugun talde eta erakundeekin kontrastatu nahi”.

Nazioarteko erakundee-tako kideek lerro lodie-tan deskribatu ohi dute errealitatea. Torturaren gaian, kasurako, urrats bat ematen denean, errealitatea testuinguruz kanpo geratzeko arriskua dago. Garzonen ekime-narekin ere hori gerta liteke. Eric Sotasen eto-rrera eta Garzonen eki-mena denbora berean izatea kasualitatea edo kalkulatu izan den, ezin dugu jakin. Guk Eric Sotasen hitzak ontzat jotzen ditugu. Nazioarte-ko Erakundeek eskatzen

“hemen gaude” esan behar dute euren sufrimendua ahaztu ez dadin eta tortu-ratuak izanaren errekonozimendua lor-tzeko. Elorrioko Arriolako batzarrean premisa eta xede horiek jaso dira.

Eric Sotasek urrats baikortzat jo du Garzonen –atxilotuen inkomunikazioa grabatzeko– proposamena. Nola balo-ratu duzu Eric Sotasen agerraldia?

duten neurrietako bat hori bada, TKMEk publikoki urrats bezala azal-du behar du. Guk agerraldian inkomu-nikazioarekin amaitzeko borondate politikoa behar dela esan dugu, baita ezagutzen dugun testuingurua azaldu ere, Garzonen ibilbidea barne.

Non kokatu behar da Garzonen propo-samena?

EUSKO LEGEBILTZARREKO EBAZPENA

“Ebazpenari erabilera egokia ematea oso inportantea da”

“Nazioartean kategoria batzuk finkatu dira torturatuen aldarrikapenak zehaztera-koan: lehena, aitortza. Bigarrena, errehabilitazioa eta erreparatzea. Hirugarrena: tortura ez errepikatzearen ziurtatzea. Kategoria hauek gatazka guztietan onetsi dira, gatazkak konpondu aldera. Hemen ere torturatuak kategoria horiek hasi dira bere egiten eta euren alde borrokatzen. Zentzu horretan, Eusko Legebiltzarrak atera duen legez besteko proposamena aitortzaren kategoriatzat hartu behar da. Ebazpenari dimentsio eta erabilera egokia ematea oso inportantea da orain: epai-leek, hedabideek nahiz herritarrek ezagutu behar dute Legebiltzarrak erabaki duena. Ebazpena Unai Romano torturatuaren kasuaren eraginez gauzatu da bere-ziki, auziak torturaren aurkako sentiberatasuna handitu du Legebiltzarrean nahiz gizartean. Ebazpenak eskaera hauek egiten ditu: lehena, Espainiako Estatuak tor-turaren praktika dagoela errekonozitzea. Bigarrena, torturapean lortutako frogak eta hauen gainean muntatutako epaiketak ezabatzea. Eta hirugarrenik, inkomu-nikazioa eta Entzutegi Nazionala bertan behera uztea. Unai Romanoren eta Gasteiz-ko beste lagunen epaiketa hasi zen, baina epaileentzako patata beroa zen antza, une politiko honetan ez zaio ‘komeni’ horren bortitza eta agerikoa den kasua age-rraraztea. Kasua atzeratzeko jukutriak erabili dituzte. Noski, Entzutegi Nazionalari ez zaio interesatzen torturaren osagarri hain nabaria duen kasua epaitzea”.

Inkomunikazioaren aurkako bere dis-kurtsua ez da berria, batzuetan pre-sioaren balbula ireki behar du prota-agonismoa bereganatzeko, epaile aurrerakoia agertu nahi izan du beti. Praktikak bestela erakusten du ordea: 200 torturatu baino gehiago pasa dira bere aurretik, jasandakoa azaldu diote, baita aztarna fisikoak argi eta garbi erakutsi ere. Horrelakoetan, epaileak balizko delitu baten berri duenean ikertu behar du edo esku-duntza duen epaileari kasua eman. Garzonek ez du horrelakorik inoiz egin ordea. Harrigarria da, ezta? Begi-bistakoa da: Garzoni ez zaio torturarekin amaitzea interesatzen. Inkomunikazioa oso erabilgarria zaie epaileei. Epaileen hitzetan, tortura-pean ateratako deklarazioak ez omen dira erabilgarriak, eurek ikerketa zien-tifikaren alde egiten dutela diote. Zein da Garzonen ikerketa zientifi-koa? Praktikan torturapean lortutako deklarazioak baliatzen ditu.

Zerbait aldatu da, itxuraz.

Garzonek nazioarteko erakundeeta-tik presio moduko bat sentitu du nonbait eta egoera berriaren aurrean bere burua birkokatu nahi du, neurri hauek jarri ohiko protagonismoari etekina atera nahi dio, baina berak badaki borondate politikorik gabeko neurriak ez direla efikazak izango.

Barne Ministerioak sistemak jartzeko neurriak hartzeko agindua eman dio poliziarri, eta poliziak aldiz “baliabideak ez dituela” esan du.

Aurten bi aldiz proposatu da Espai-niako Kongresuan inkomunikazioaren legea bertan behera uztea, eta bietan, PPK zein PSOEK –terrorismoaren kontrako borrokan lagungarri delako-an– babestu dute atxiloteta sistema hau. Gobernuaren borondate eza begi-bistakoa da. Guk Garzonen pre-bentziorako borondatea zalantzan jar-tzen dugu, baita Estatuak ez duela tor-tura erradikatzeko inolako asmorik adierazi ere. Neurri horiek ezin dira epaile baten erabaki soilak izan, ez Gar-zonenak ez beste inorenak. Tortura erradikatzeko Estatuak borondate politikoa erakutsi behar du, Espainia-ko Estatuak ez du heldutasunik nazio-arteko organismoek ezartzen dituzten gomendioak eta bitartekoak praktikan jartzeko.

Internazionalarekin (AI) ere ez dute kontrastatu. Espainiako Estatuak Herri Defendatzailearen bulegoari –Enrique Mugica Herzog buru duela– eman dio Protokoloa kudeatzeko ardura. Hori guretzat efikazia eta independentzia printzipioen kontra joatea da. Mugica Herzogen izaera eta bulegoa nola kontrolatzen duen ezagutzen dugu. Berak kudeatu behar badu tresna hori, ziur gaude Protokoloak ez duela ezer emango.

Ba al duzue datu objektiborik hori salatzeke?

Mugica Herzogen bulegoak landu duen 1.700 orriko txostenan hiru aldiz azaltzen da tortura hitza. Behin, Torturaren Prebentziorako Komitea eta Tor-

turaren Prebentziorako Elkartearekin bildu dela esateko. Beste behin, Levante aldean operatzen duten mafiako kide batzuek bere biktimak torturatzen dituztela esateko. Tortura hitza ez du Estatuko funtzionarioen praktikarekin behin ere lotzen. Instituzio horrek tortura prebenitzeko duen borondatea begi-bistakoa da.

Protokoloa nazioarteko azpibatzaordeak kudeatuko du. Gobernuak halaber, Leopoldo Torres Boursault batzaorde honen buru izendatu du berriki.

Mugica Herzogen lanarekin kritikoak izateko arrazoiak ditugu eta Torres Boursaulten izendapenarekin ere bai. Torres Boursault GAL auziko fiskala izan zen, ikerketa zailtzen eta oztapatzen saiatu zen. Kasuan inplikaturako hainbat pertsona deklaratzera deitzea

errefusatu zuen, GALen parte hartu zuten froga garbiak zituelarik. Navajas deritzan txostena bere ardurapean zela “galdu” zen, Intxaurrendoko kuartelaren eta narkotrafikoaren arteko lotura frogatzen zuen txostena. Torres Boursaultek historia beltza dauka, bere izendapena torturaren aurka dabilzan taldeen bizkarrera egin da. Protokoloaren kudeaketa taxutzen baino Espainiako Estatua iruzurretan ari da, tortura prebenitzeko urratsak eman beharrean torturaren praktika ezkututzen du. Nazioartean burua garbi agertzeko itxurak egiten ditu, hemen, berriz, komisaldegietako estoldak zabaldu –eta usteldua aireratu– beharrean, ixten ditu.

Bake eta normalizazioa delako garaian aldatzen ote dira torturaren praktikak?

Giza eskubideen defendatzaileok momentu politikoen araberako balorazioa egitea baino, egitateen balorazioa egiten dugu, datuekin lan egiten dugu. Datuak datu, uneon tortura kasuak gutxitu dira. Egoerak laguntzen duen? Bai. Baina, kontuz, batzuek giza eskubideen errespetua –tortura edo presoan egoera adibidez– negoziaketa mahai edo elkarrikizketaren prozesu batekin lotu nahi dute. Guk giza eskubideen babesak egoera politikoen gaindi egon behar duela diogu, ez dela loturarik izan behar, edozein dela egoera politikoa eskubideak errespetatu behar direla. Nazioarteko organismoen printzipioen arabera, estatuak ezin du argudiatu egoera gatazkatsuen existentzia eskubideen urraketa justifikatzeko.

Gatazkak eragindako biktimen erreparatzea aipatzen da uneon. Torturatuen egoera erreparatzeko kontzientzia nola ikusten duzu?

Gai korapilatsua da, torturatuek berauek ez dutelako beren burua erabateko biktimatzat jotzen. “Terrorismoaren biktimak” bezala ezagunak direnen sasi-jarrerekin konparatzea saihestu nahi dute torturatuek, “biktima” hitzarengandik ihes egiten dute. Torturatuak kaltetuak sentitzen dira, estatuen bortizkeriaren kaltetuak ere badirelako. Gatazka bizi duten beste herrialdeetan berebiziko lekua eman zaie torturaren biktimei. Hemen ere, torturatuek lekua eta errekonozimendua bereganatzea urrats garrantzizkoa litzateke. ■

“Torres Boursaultek historia beltza dauka, bere izendapena torturaren aurka dabilzan taldeen bizkarrera egin da”.

Bien bitartean, Torturaren Prebentziorako Koordinakundearen Protokoloa zabaldu da. Azaldu iezaguzu berau.

Nazio Batuen Erakundeak (NBE) torturaren prebentziorako sortu du Protokoloa, bi berrikuntza ditu: batetik, NBEek sortutako lanabes izatea, azpibatzaorde bat daukana, nazioarteko adituek osatua. Bestetik, estatu bakoitzean berau berronesten duen batzaordea diseinatu behar da. Batzaordeak komisaldegietan sartu ahal izateko ahalmena izan behar du, torturatzen ote den konprobatzeko ardura, alegia. Protokoloa “monitoreoa” egiteko bitartekoa da. Koordinakundean, besteak beste, TAT, Etxerat eta Behatokia ari gara. Estatu bakoitzean Protokoloa gauzatzeko modua lantzen ari gara. Protokoloa ondo aztertzea eta erabiltzea gakoa izango da tortura prebenitzeko.

Espainiako Gobernuaren autismoa eta iruzurra salatu ditu Koordinakundeak dagoeneko.

Bai. Protokoloa diseinatzen eta garatzen hasi besterik ez gara egin, eta Gobernuak ez du Protokolo txostena gizarte zibilarekin ez Koordinakundea osatzen dugun talde eta erakundeekin kontrastatu nahi. Esaterako, Amnistia

“Espainiako Estatuak
ez du heldutasunik
nazioarteko organismoek
ezartzen dituzten
gomendioak eta bitartekoak
praktikan jartzeko”

Kontatzeko dutena, gordetzeko daukaguna

ARGITXU CANTERO

Kattalin Lapistoy Uharte Garazikoa da (Nafarroa Beherea), eta bere bizipenak *Gure arbasoak* saioan kontatu ditu, 90 urte izan arren oso gogoan baititu.

Hamasei urtez aritu da Argitxu Cantero Iparraldeko helduenei elkarrizketak egiten, gero Irulegiko Irratian emititzeko. *Gure arbasoak* emankizunean astero elkarrizketa bat eskaintzen dute, eta urte asko bizi izan dituztenek, horixe bera, beren bizia kontatzen dute.

ONINTZA IRURETA

TEODOR GOÑIK baimena eman zion elkarrizketatzeko Argitxu Canterori, baina baldintza batekin, izen-abizenik ez zezala esan irratian. Hala egin zuen Canterok, Goñiren izenik ez zuen eman, baina irрати emankizuna entzun zuten ia denek ezagutu zuten Goñi!

Aldudekoak bazuen hitz egiteko gogoia, baina ez zuen jendeak bera ezagutzerik nahi. Goñik Cantero hunkitu zuen eta honela du gogoan hila den gizona: "Arrantzalea zen, kontrabandoan aritzen zen nahi baduzu, egin behar ez zen guztia egi-

ten zuen. Familia horrela hazi zuen. Deitzen zuten, adibidez, komuniorako eta honenbeste amuarrain eskatzen zioten. Espezialista handia zen, naturarekin, errekarrekin zuen harremana... miwesgarria zen! Arraina sentitzen zuen, errekarako harri guztiak eza-

gutzen zituen. Goñi altxorra da. Orain asko galdua da naturarekiko harremana”.

Hamasei urtean egindako 640 elkarriketetako bat da Goñirena. Beste dezentek eskatu dioten moduan, Goñik ere ez zuen bere burua agertu nahi izan, baina berak kontatzeko zuenak merezi zuen.

Cantero, elkarriketatzeko jende interesgarriaren bila ibili da urte luzez, batik bat Nafarroa Beherean –baita Zuberoan eta Lapurdin zertxobait ere– eta interesekoa den ala ez neurtzeko hiru parametro erabili ditu: batetik, kontatzeko manierari egiten dio kasu, hizkuntza nola darabilen, zein euskalkitan ari den... “Euskal Herrian zaharrek badute istorioak kontatzeko manera bizia, goxoa, batzuetan emozioarekin”. Bestetik, jende batzuen bizia biziki berezia izan da, emankorra, baikorra bai norberarentzat baita gizartearentzat ere. Eta hirugarrenik, garai baten historia, “gure historia, euskaldunena” jaso dute elkarriketatu horiek; 65 urtetik gorakoak denak. XIX. mendearen bukaeran sortu zen bat salbu, gainera guztiak XX. mendearen hastapean jaioak dira, XX. mendearen oihartzuna beraz. Canteroren ustez, elkarriketatuen belaunaldia gure belaunaldiarentzat, eta baita hurrengoentzat ere, oinarria da. Frantziar, Espainiar, eta beraz, Euskal Herrian izugarritzko iraultza bizi izan zuen belaunaldi horrek, industrializazioa sartu zen, argindarra iritsi zen etxetara, denboraren ikuskera aldatu zen...

Intelektualentzat, hizkuntzalarientzat... eta entzule arruntarentzat

Gai asko jorratu ditu Canterok elkarriketetan, jendearen biziaren parte izan direnak, azken finean. Gerra kontuak batetik, Bigarren Mundu Gerra, 36ko Espainiako Gerra eta frantziarren Aljeriako gerra. Kontrabandisten istorioak ere iritsi dira irati

Esan ezin diren estalitako egiak

Poliki-poliki gerturatzen da Argitxu Cantero elkarriketatua izan daitekeenarengana. Lanbideak asko laguntzen dio, fisioterapeuta izanda Baigorri inguruko heldu asko ezagutzen baitu. Irratiko saioa entzuten dutenek ere ematen dizkiote gomendioak halakori elkarriketa egiteko esanez. Elkarriketatua izan daitekeenaren familiari, lagunei galderak egiten dizkie... eta hizketaldia prestatutakoan mikrofonoa hartu eta badoa. Hizketan hasi eta laster ahaztu egiten omen dira mikroa aurrean dutela. Alabaina, batzuek ez dute elkarriketarik onartu. Gai batzuk oso minbera dira, hala nola gerra. Luzaideko batekin saiatu zen 36ko Gerrari buruz hitz egiten, baina ezetza jaso zuen, “anaiaren kontra tiroka aritua zen,

horrela ez da posible hitz egitea!”. Bigarren Mundu Gerran kontzentrazio eremuetan egon ziren bati baino gehiagori galdegin zion eta denek ezetz erantzun. Oraindik bateren bat bizi omen da eta ez du elkarriketa egiteko esperantza galdu. Bigarren Mundu Gerrako desertoreek ere ez dute hitz egin nahi izan. Dena dela, gerra garaletako tabuak erortzen ari dira, “denborak bere lana egiten du”.

Kontrabandistak ere isilik egon dira, oraindik ere lan horretan ari zirelako edo esan behar ez ziren gauzak zirelako. Gero bai, gero onartu dute mintzatzea.

Ipar Amerikara joandako artzaien ere ez zuten dena kontatzeko; han bizitako bakartasuna, sufritutakoa, ez zuten kontatu nahi.

entzuleen belarrietara. Kontu lasaia-go eta baketsuagoak ere bazituen jendeak kontatzeko, hala nola, laborantza kontuak, arrantza, etxegintza, etxeko kontuak –arropa garbiketa errekan, haurren erditzea... Orduko bizimoldea eta oraingoa ez baita bera. Orain ez da ohikoa haurrak etxean izatea, ez doa inor errekararropak garbitzera.

Bildutako hizketaldiak norentzako uste duen interesgarri direla galdetu diogu Canterori: “Intelektualari balio die elkarriketok garai batean kokatzen delako materiala, hizkuntza aditua baldin bazara hor dituzu euskalkiak... baina pertsona arruntarentzat ere bada interesgarri, baduelako kuriositatea. Nire helburua ez da azken hori, baina horientzat ere balio du”. Canterok ez du ulertzen nola ez den aditurik ordaintzen horrelako lanak aztertze, alegia, elkarriketa horietan garai baten testigantza diren makina bat gai dagoe-

la ikertze, denboraren ikuskeraren aldaketa eta emazteen bizimodua, esate baterako. Hori gaiei dagokionez, eta hizkuntzari dagokionez beste hainbeste. Hizkuntza ikerlariak badira, –dio Canterok– Iparraldeko euskalkiak aztertzen dituztenak, baina Hegoaldekoak dira denak, hemen ez da dirurik jarri bertakoek bertako euskalkiak azter ditzaten. Eta berak gustura egingo luke lan hori, nahiz eta aitortu hizkuntza aditua ez dela.

Elkarriketen grabazio guztiak ditu gordeak, baina protagonisten argazkirik ez, ezta bideorik ere. Eta badu pena, hori dena izanez gero lana askoz osatuagoa izango baitzen, baina bi eskuekin ezin gehiago egin. ■

Gure arbasoak saioa Euskal Irratietan (Antxeta Irratia, Irulegiko Irratia, Xiberuko Botza eta Gure Irratia) eta Arrosa Sarearen bidez, Hegoaldeko hainbat irratitan emititzen da.

Babeslea: Eudel

udal^e

EUEDE EUSKADIKO UDALEN ELKARTEA
ASOCIACIÓN DE MUNICIPIOS VASCOS

Udal arteko Euskara Sarea

EUEDEL: Zabalgune Plaza 5 • 48009 Bilbao

Tel.: 94 423 1500 • Faxe: 94 424 3947

e-posta: eudel@eudel.net

www.eudel.net

Bake prozesuak eutsiko dion ala ez, horra zalantza

EFE

Bake prozesuak aurrera jarraituko duen ala ez, hori da zalantzarik handiena ETAk Madrilén egindako atentatu bortitz eta hilgarriaren ondorengo egunetan. Euskal Herrian prozesua eten ez dadin aldeko jarrera sustraitua dagoela sumatzen da, baina Moncloak zer uste duen jakiteko denbora apur bat beharko dela dirudi.

XABIER LETONA

SU-ETENAREN apurketaren ezustea gainditua dago jada, ez da samurra izan inorentzat, baina Madrilgo atentatuaren ondoren igarotako hiruzpalau egunek ematen dute egoera berrira egokitzeko denbora apur bat. Latza izaten jarraitzen du oraindik, eta denon ustean dago latzagoa ere izan daitekeela. Barajasko leherketaren ostean bi zeregin nagusi dira eragile politikoek aurrez aurre dituztenak: batetik, su-etenak

iraun duen bederatzi hilabete hauen kudeaketaren azterketa egitea; bestetik, eta aurretiaz egindako azterketa baliatuz, datozen hilabeteetako zeregin nagusiak finkatzea.

Carlos Alonso eta Diego Armando ekuatoriar gazteen mundu honetako zereginak, aldiz, urtearen amaierarekin bat agortu dira seguruenik. Barajasko T-4an desagertuta daude, eta haiek agertu arte esperantza izpi-

ren bat bada ere, inor gutxik espero du bizirik aurkitzea. Argi dago ETak ez zuela hauen heriotzarik nahi, baina argi dago, halaber, hartutako arriskuak handiegiak izan direla. Beste askotan bezala. Leherkari zama handiko bomba-autoen erabilerak, lehenago edo geroago, bere baitan dakartzan ondorioak dira.

Orain, martxoan ETak aldarrikatutako su-etena hautsita, ikusgai dago

bake prozesua bera lehertua dagoen ala jarraitu egingo duen. Prozesuaren jarraipenean zeresana duten eragile politikoen lehenbiziko adierazpenek —ondo pentsatuak eta sosegatuak, 11-M-n ez bezala— adierazten dute prozesua ez dela apurtu. Batasunatik argi adierazi da mezu hori. Jose Luis Rodríguez Zapatero gobernuburuak ere elkarrizketak eten ditu, baina prozesuak aurrera jarraitzen duela iradoki du; elkarrizketaren eten horrek zehatzago zer esan nahi duen jakiteko denbora pixka bat beharko da. Eusko Jaurlaritzak eta berau sostengatzen duten alderdiak ere, bake prozesuak jarraitu beharraz aritu dira. Uriarte gotzainak, Confedebasken eta beste erakunde garrantzitsu askok ere, beste horrenbeste azpimarratu dute. Espainiako eskuinak bere ohikoan jarraitu du, pozarren gainera, oraingoz ETak arrazoiak eman diolako eta Zapateroren eskutik jarri duen leherkariagatik. Jakina, ETak ere jarrera berri hau zertan datzan eta bake prozesuaren gako nagusiak bere ustez non diren azaldu beharko du.

Funtsean, honakoa izan da iraganeko beste su-eten batzuen apurkete-tatik egon den desberdintasun handia: beste batzuetan, elkarrizketa gabeko ohiko blokeo eta biolentzia egoeraren itzulera onartu eta bultzatu dela, eta oraingoan, aldiz, elkarrizketa eta bake prozesuaren jarraipenaren aldeko mezua nagusitu dela, bai behintzat euskal gizartean. Oraingoan, erreakzioetan, gaitzespena sakona eta ia orokorra izan da, baina ez da horretara mugatu, ezta gutxiago ere; badirudi, beraz, gaitzespen hutsaren dinamika iraganeko kontua dela.

Atentatuaren ezustekoa

Gizartean era guztietako informazioak entzun eta irakurri dira azken asteetan —egia esan prozesu osoan zehar—, ETak su-etenaren apur zezakeela pentsatzeko modukoak batzuk eta halakorik gertatuko ez zela ziotenak besteak. Zapaterok inork baino informazio gehiago izango du, baina argi da atentatuak ezustean harrapatu duela, Alfredo Pérez Rubalcabak atentatuaren egunean aitortzeaz gain, 29an egin zuen adierazpenak oso argi utzi zuen hori. Abenduaren 21ean

Ibarretxe lehendakariak EAEko gizarte eragileen aurrean luzatutako diskurtsoa, ohiko berba baikorretatik harago begira zegoen eta bake prozesuaren egoera txarra onartuta, urtarilean alderdiek egin beharreko ahalegin berriaz jardun zuen. Alderdiek sakon hitz egin dute gatazkaren muintz eta arazo nagusienak identifikatuta eta sakonduta dituzte. Udaizkeanean ez zen alderdien mahaia osatzeko akordiorik erdietsi, baina hurrengo saioan ez zuten berriz zerotik abiatu beharko.

Hala ere, Txema Monterok eta *Izaronek* agerkari elektronikoko sinadura den Juan de Etxanok —San Tomas ingururako su-etenaren apurketa iragarri zuen—, esate batera, oso bestelakoak esan zituzten, eta abokatu bizkaitarrari gogorrak egotzi zaizkio zabaldutako ikuspegi ezkorra medio. Gero, ordea, gertatutakoak arrazoiak eman dio, neurri batean behintzat.

Oraingoan, erreakzioetan, gaitzespena sakona eta ia orokorra izan da, baina ez da horretara mugatu, ezta gutxiago ere; badirudi, beraz, gaitzespen hutsaren dinamika iraganeko kontua dela

Eta atentatuaren ezustekak zer esan nahi du, Rodríguez Zapaterok ez zuela bestelako informaziorik? Abenduaren 31ko *El País*-eko Jose Luis Barberiaren informazioa irakurrita nekez pentsa daiteke halakorik. Honek azaltzen duenez, Frantziako polizi indarrek argi zuten halakorik gerta zitekeela eta tesi hori sostengatzeko zenbait datu ematen ditu. Eta Zapaterok ez al zuen analisi horien berri? Logikoagoa da pentsatzea Zapaterok informazio mordoa duela esku artean, unean uneko egoeraren arabera batzuk sinesgarriagoak egiten zaizkiola besteak baino eta erabakiak horren arabera hartzen dituela.

Abenduaren 31 hartako *El País*-en, halaber, Jose Manuel Romero eta

Ernesto Ekaizerrek sinatutako artikuluan, iraila eta abenduko tartean ETA eta Gobernuaren artean ustez izandako bileren berri ematen zen. Bertan aipatzen zenez, abenduaren 15ean eta 16an egin ziren azken bilera horiek eta gogorrak izan arren, han esandakoetatik Moncloa Jauregian ez zuten ondorioztatu ETak su-etenaren hautsiko zuenik. Batek daki informazio haue-tatik zer den gezurra eta zer egia, baina argi dago Barajaseko atentatuak ezustean harrapa dezan, Zapaterok informazio bati eman diola sinesgarritasuna eta beste bati ez.

Zer gertatu da su-eten garaian?

Ibarretxe lehendakariaren urte bukarako azterketaren galdera nagusia da: “Atzo gertatutakoaren arduradun bakarra ETA da, horretan ez dago zalantzarik. Baina, zer egin dugu besteok?”. Atentatuarenak hoztu ahala, eragile bakoitzak azken bederatzi hila-beteetako irakurketa egingo du, baina irakurketa bateratua ere komeni da, bestela nekez jarri ahal izango dira balizko hurrengo faserako oinarriak.

Gatazka bakoitzak bere ezaugarriak ditu baina bake prozesu bidez gainditu nahi diren gatazka guztiek parametro berdintsuetatik iragan behar dute helmugara onik iristeko-tan: saioa zintzoa izatea, aurkariak aintzat hartzea eta errespetatzea —areago, dagokionean laguntzea ere bai—, etsaien konfiantza irabaztea eta mantentzea, keinu esanguratsuak egitea, denok irabazteko alde bakoitzak zerbait galdu behar duela barneratua edukitzea eta beste halako ugari negoziazio prozesuek bere baitan dituzten ezaugarriak dira.

Esanguratsuak izan dira *El País*-en prozesu hau gertutik jarraitzen duen John Carlin kazetariak abenduaren 10ean eta 11n zehar sinatutako artikuluetan, prozesu honetan bitartekari lanetan aritu diren zenbait pertsonen balorazioak irakurtzea. Nazioartean bake prozesuetan adituak diren lauzpabost pertsonen balorazioak eskaini zituen, tartean Brian Currin, Batasunaren aholkulari hegoafrikarra ei dena. Era denetako iritziak baziren ere —bai ETaren eta bai gobernuaren gustuko ez direnak—, oro har, aditzera ematen zuten Espainiako Gobernu

MARISOL RAMIREZ

JON URBE

Kostako da argazki hauetako irudiak berriz ikustea, batez ere Batasunaren eta PSE-EEren artekoa; PSOE uzkur ageri da, baina alderdi abertzaleek elkarrizketekin jarraitzeko borondatea agertu dute.

zuhurregi aritu dela eta horrela zaila dela bake prozesua aurrera ateratzea.

Ez da adituen beharrik ikusteko Espainiako Gobernuak oso gutxi jarri duela prozesua keinu esanguratsuekin elikatzeke, baina hauek halakorik esatea oso adierazgarria da. Euskal Herritik ikusita, elikatzeke baino kontrako neurri asko hartu dituela ere esan liteke. Gobernuak ez da Estatua, hori ere egia da, Estatua askoz konplexuagoa da, baina argi dago Gobernuak nahiko balu Estatuaren alor desberdinetatik etor daitezkeen sabotaje neurriak baretu edo neutralizatu ditzakeela. Atxiloketa politikari gogor eutsi dio, makro epaiketeki ere berdin, Batasuna ere estutu egin du, Iñaki de Juana auzia kale itsura eraman...

Prozesuaren aldeko ekimenak ere izan ditu, baina ez berau indarrez bultzatzeko bestekoak: fiskal nagusiaren aldaketa, Zapateroren ekainaren 29ko adierazpenak, Otegi espetxeratzea saihestea, PSE-EE Batasunaren bilera eta alderdien mahaiaren prestakuntza lanetan aritzea, Egunkaria auzian bultzatutako fiskalaren jarrera aldaketa... Horiek guztiak keinutzat hartu izan dira, baina bistan da eragin txikiko neurriak izan direla. PSOEek berak ere aitortu du hori PPri buruzko bere bideo ospetsuan, Aznarren alderdiak baino gutxiago egin izana harrotasunez agertuz.

Argi ikusi da Zapaterok zailtasun handiak dituela Espainian, urteetako ETaren jardunak eta komunikabideek ereindako gorrotoa gainditzea ez da samurra, areago PP moduko

alderdi indartsu bat aurrean izanda, baina prozesuak aurrera egitea nahi badu askoz gehiago egin behar zuen edo egin beharko du. Estatu osoa kontrolatu ezin izatea jar daiteke aitzakia edo oztopo gisa, baina zuzenbide estatuaren makurtzea eta halakorik ez. Zuzenbide estatua, besteak beste, hiru botere ezagunen banaketan oinarritzen da eta PSOEek gutxienez exekutiboa eta legegilea bere esku izan ditu bake prozesua elikatzeke.

ENAMen ontzat ematen
da su-etenaren
aldarrikapenaren aurretik,
ETAk eta Gobernuak
zenbait konpromiso
hitzartu zituztela 2005eko
otsailean –bitartekariak
tartean–, eta Gobernuak
ez dituela bete

Ezker abertzaleak ere baditu bere zailtasunak, besteak beste, nagusienetakoa agintaritzari dagokio, Batasunak nekez eraman ahal izango du aurrera Anoetako Adierazpenaren eskemarik ETAk borroka armatuarekin jarraitzen duen bitartean. Gertaerei aurrea hartzea izan liteke, baina iraganera begiratuta esan liteke Batasunak jardun politikorako duen ahalmena berriz murriztuko dela, bai

ilegalizazio kontuengatik eta baita ETaren jardun armatua beragatik ere.

Sakoneko borondateei buruz

Azken finean, bake prozesu honek oraingoz zerbait garbi erakusten badu honakoa da: hemen gatazka politiko bat dago, hau elkarrizketa eta akordioaren bidetik baino ez da konponduko, inork ezin du ezer inposatu, eta, azkenean, euskal gizarteak erabaki beharko du erabaki beharrekoa, jakinik, gaur egun euskal gizarteak hiru esparru juridiko-administratibotan zatitua dagoela. Enuntziatu horrek irakurketa asko izan ditzake eta malgutasunezko irakurketak seguruenik hainbat irtenbide ere bai, baina konponbidea bere baitan dago. Ikusi beharko da atentatu honek esaldiaren mamia esploratzen jarraitzeko betarik ematen duen ala ez.

Eta zein jarrerarekin hurbildu dira enuntziatu horretara alde desberdinak? ETAk martxoan su-etena aldarrikatu zuenean asko hitz egin zen bere ekimen indartsuaren zergatiaz. Espainiako Gobernuak oso gertuko iturriek hala saldu zuten beren jarrera: ETAk azkenean ikusi du borroka armatuaren garaia bukatu behar dela, eta gu prest gaude amaiera horri laguntzeko, hori bai, trukean inongo eduki politikorik onartu barik. Zapaterok horrenbeste erabili izan duen prezio politikorik ez onartzearen teoria, alegia. Bestela esanda, Espainiako Gobernuaren aldetik behin baino gehiagotan saiatu izan den negoziazio teknika: bakea presoen truke.

ETAk 2006ko martxoaren 22an aldarrikatu zuen su-eten iraunkorra eta abenduaren 30ean hautsi zuen, Madrilan jarritako lehergailu bortitzarekin.

Ezker abertzaleko sektore askotan Espainiako Gobernuak iruzur egin duela uste da. Orain arteko ustezko iruzur honi Barajaseko atentatuarekin erantzun dio ETAk. ETAk ez du halakorik publiko egin, baina ENA-Men ontzat ematen da su-etenaren aldarrikapenaren aurretik eta urtebete-ko negoziazioen ondoren, ETAk eta Gobernuak zenbait konpromiso hitzartu zituztela 2005eko otsailean –bitartekariak tartean–, eta Gobernuak ez dituela bete. Hori salatzen zuen ETAk abuztuaren 18an kalera-tutako agirian. Konpromiso horiek Gara-ri filtratu zitzaizkion eta honek uztailaren 10ean kaleratu zituen, eta ezker abertzalean egiazkoak diren sentipen sakona dago. Konpromiso horien artean, besteak beste, ETAk su-etena aldarrikatu eta arma eta leherkarien hornidura ekintzak egitea-ri uko egin zion. Espainiako polizia desberdinek atxilotetarik ez egitea, ezker abertzaleko erakunde politiko-en jarduera ez oztopatzea eta euskal gizarteak erabaki zezakeena errespetatzeko konpromisoa hartu ei zuen Gobernuak.

Oraingora arte ETAk ez du su-etetik desegin aldeztu aurretik agiriz jakinarazi gabe. Oraingoa lehergailuz apurtu du su-etena eta ikusi beharko da bere azalpena zein den eta prozesuak aurrera jarraitzeko zer baldintza jartzen dituen. Erakunde armatua da

bere ekintzen erantzule, eta agerian da hauek euskal politika goitik behera baldintzatzen dutela. Beste hitz batzuekin, baina hori bera aitortzen ari dira prozesuarekin jarraitu behar

Gertaerei aurre hartzea
izan liteke, baina
Batasunak jardun
politikorako duen
ahalmena berriz
murriztuko dela esan
liteke, bai ilegalizazio
kontuengatik, eta baita
ETAREN jarduera
armatuagatik ere

dela dioten guztiek. Ez da nahiko ETAREN jarduera gaitzestea eta bere desagerpena eskatzea, bestela sobera leudeke elkarrizketak, negoziazioak eta bake prozesuak. Une honetan, euskal gizarteak eragile politiko gehienak horretan daude, baina Moncloako jarrera zalantzarria da oraindik.

Anoetako Adierazpena

2004ko otsailean Batasunak aldarrikatutako Anoetako Adierazpena

zertan geratzen den ere ikusi beharko da. Han argi adierazten zen etorkizuna bide politikoetatik jorratzeko borondatea, beti ere Euskal Herrian bizi den gatazkari irtenbide demokratikoa emateko konpromisoa argia bazen. Bizitza politikoak aurrera jarraitzen du eta haustura honek beste eremu askotan ere eragina izango du. Negoziazio saio berri hau guztiz hausten bada, badakigu alde bakoitzak urte batzuetarako bederen sukaldeko mahaiaren gainean zein errezeta jarriko duen. ETAk behin eta berriro erakusten du iraupen gaitasuna –garai bakoitzean bere jarduera gogortuz–, euskal gizarteak behin eta berriz armak uzteko adierazten dionari entzungor eginez. Espainiako Estatuak gero eta errepresio molde gogor eta eraginkorragoak erabiltzen ditu ETA eta ENAM osoaren aurka, baita demokratia egoera eta zuzenbide estatutik at daudenak ere. ETAREN *ingurua* kontzeptuaren mugak malgutu eta zabaltzearen poderioz, gainera, Estatuaren jardunak hainbat alor ukitu ditu.

ETAk Barajasko aireportuan ehunka kilo leherkariz betetako furgoneta eztandarazi zuenetik, ondoko egunetan behin eta berriro begiratu da hemendik Irlandako bake prozesura, hango eruditik argi izpiren bat eskratu nahian.

Irlandako prozesuak bi zutoin nagusi izan ditu: bata, 1994ko Downing Street-eko Adierazpena eta bestea 1998ko uztaileko Ostiral Santuko Akordioak. Lehenaren ondoren IRAk su-etena aldarrikatu zuen eta 1996ko otsailean hautsi egin zuen, zenbaiten ustez orain ETAk egin duenaren antzera, Londresen lehergailu handi bat lehertaraziz. Ondorengo hilabeteetan, IRAk atentatuak jarraitu zuen Irlandan eta Erresuma Batuan, baina 1997ko uztailean bigarren su-etena iragarri zuen, hau behin betikoa. 1998ko apirilean lortu ziren Ostiral Santuko Akordioak. Gaur egun oraindik Irlandan bake prozesua ez da guztiz itxi eta arazo franko dituzte, baina alde biek onartzen dute hura akordio ona izan zela etorkizuneko bizitza eta helburu politikoak garatu ahal izateko. ■

Korea eta Kuba: petroliorik gabeko etorkizun eredu bi

Nekazaritza industrialia –gure arteko “normala” alegia– egiten duen herrialde bati zer gertatuko zaio bat-batean petroliorik eta gasik gabe geratzen bada? Hori jakiteko ez dago hipotesi nahasirik egin beharrik, energi krisia nozitu duten bi herrialde dauzka erezu ezberdin: Korea eta Kuba.

SOBIET BATASUNA HONDORATZEAN,

1989an, haren antzeko sistema ekonomiko eta sozialak zituzten estatuak berekin batera lehertzeaz gain, bi herrialdetan energi krisirik handiena eragin zuen. Ipar Korean eta Kuban.

Ekologistek eta energi krisiaren militanteek behin baino gehiagotan aipatu dituzte Ipar Korea eta Kuba, krisiari erantzuteko eredu kontrajarri gisa. Duela gutxi bi kasuak erkatu zituen Dale Jiajun Wen idazleak *Yes Magazine* aldizkari elektronikoan. 2003an berriz, *From The Wilderness* buletin elektronikoan Dale Allen Pfeiffer-ek izenburu hau zeraman artikulua plazaratu zuen: “Esperientziatik ikasi; Ipar Korea eta Kubako nekazaritza krisiak”.

Pfeifferrek estreina Ipar Korearen kasua aztertu du. Honetan ekonomia nekazaritza industrializatuan oinarritzen zen. Sobiet Batasunaren hondoratzeaz gain, ondoko urteetan, uholde eta lehortek jasan zituen. Baina energiari eza izan da hamazazpi urteotan Ipar Korearen arazo nagusia. Teknologia sobietikoan oinarritutako industria osoa zaharkituta geratu zen berehala, eta eskuragai zegoen energia –elekttrizitatea, ikatza... – nola garraiatu ez zegoen. Besterik ezean, korearrek egurra erre behar izan dute beren beharretarako, eta basoak suntsitutakoan are larriagoak izan dira uholdeak.

1996rako energi kontsumoa bost urte lehenagokoaren %51 zen. Energiarik ezak berekin ekarri zuen laster janaririk eza, eta urteotan hiru milioi korear hil direla uste da. Ipar Koreako nekazaritzak urtean 700.000 tona ongarririk kimiko behar ditu; lehen horien %80-%90 bertan ekoizten zuten, baina krisia iritsitakoan ez dute laurdena baino produzitu. Berehala murriztu ziren uztak, eta horiekin herritarren janariak. Ipar Koreako soroak berriro lehengoratzeko, nahi den adina ongarririk izanez ere urteak beharko lirake.

Abonoez gain gasoila falta da Korean. Hango 70.000 traktoreek eta gainerako motorrek 1990ean 120.000 tona diesel erabili zuten, eta geroztik kopuru horiek 25.000-35.000taraino murriztu dira. Ipar Koreako agintariek markatu dituzten lehentasunetan, militarrek datoz aurrea, eta haien energia beharrak asetakoan geratzen dena banatzen da gainerako beharretarako. 1998an kanpotik joandako begiraleek kontatu zuten alorretan traktoreak geldirik ikusi zituztela, haien ondoan nekazariak eskuz ari zirela lanean, soroetan zereal pila handiak zeudela etxera eramanez.

Koreako laborantza arrozean oinarritzen denez, argindarra beharra handia da erregatzeko ponpatarako. Hauek ere beren herenean aritu dira urteotan lanean. Eta arroz produktioa izugarri urritu da.

Azkenean, energi krisia orokorra da. Argindarra Ipar Korea osoan murriztu da, kalean bezala baserrietan. Ikatza behar denaren erdia baino gutxiago iristen da etxetara baina baita eskola eta ospitaleetara ere. Eta ororen buru, Afrikako herriak txiroenaren pareko gosea dago hemen. Haurren erdiak baino gehiagok dauka desnutrizio sintomak.

Ipar Koreak urte gutxitan modernizatu zuen bere nekazaritza, eta orain lur jota dago. Estatuak daukan diru eta energia pixarra armatan inbertitzea erabaki du, tartean bonba atomiko batean. Pfeifferrek idatzi du: “Energi krisia kudeatzea, garraiobide eta energi iturri alternatiboak bilatu eta nekazaritza organikora itzultzea baino gehiago da. (...) Sistema konplexuek bat-bateko aldaketa gertatzean hondoa jotzeko joera dute eta”.

Kimikarik gabeko nekazaritza

Krisi sakon berari oso bestelako erantzuna eman diote Kuban urteotan. Hemen laguntzaile izan dute klima beroa, gizakia askoz kategoria gutxiagorekin bizirik egotea baimentzen duena. Beste aldetik, herritarren artean Ipar Korean baino zientzialari, ingeniari eta mediku gehiago zegoen.

Nekazaritza ekologikoa lehendik ari ziren aztertzen Kuban, eta krisia iritsitakoan “eskualdeka ikerketa zentroak zeuzkaten –idatzi du Pfeiffe-

Argazkiok Kubako nekazaritzaren hiru irudi erakusten dituzte; aldiz, Interneteko bilatzaileetan Ipar Koreako laborantzako argazkirik ezin da aurkitu. Goiko fotoan La Habanako auzo bateko baratzea ikusten da: horrelako ehunka ortu sortu dira hamabost urteotan Kuba osoan barrena, hiriguneen inguruetan, kaletarren barazki beharrak asetzeko. Behean ezkerretan ageri da hiri-baratzetako batzuei, nekazaritza organoponiko intentsiboa egiten dutenei, ongari, pestizida eta beste gai ekologikoak saltzeko antolatutako denda txikia. Lerroon ondoan, Kubako nekazaritzan 1990eko hamarkada artean irudi topikoa zena: traktore zahar bat tiraka dutela langileak azukre-kainaberak moztera doaz. Lehengaien nazioarteko prezioak hondoratuta eta kubatarren merkatu nagusia zen Sobietar Batasuna deseginik, azukreak askoz garrantzia txikiagoa du orain Kuban.

rrek— eta nekazariari informazioa azkar banatzeko zabalkunde zerbitzuak zeuzkaten”. Kuban iraultzaz geroztik laborantzako hirugarren erreforma handia ekarri zuen energi krisiak 1990eko hamarkadan. Ipar Korearen aldean elikagai gutxi ekoizten zen Kuban, hemen nekazaritzaren %75 azukretan ari zen, eta ordainetan janariaren %60 inportatu egiten zuten kubatarrek. Pestizida gehienak, ongariaren erdia eta azientzako pentsu asko bezala. Petrolio gehiena ere kanpotik erosi behar zen.

Harreman horiek guztiak pikutara joandakoan, janariaren inportazioa erdira jaitsita, kubatarren dieta izugarri urritu zen: kaloriak %36an, proteinak %40an eta grasak %65ean. Herri-tar gehienak argaldu ziren lehen urteetan. Goseari La Habanako

gobernuak erantzun zion batetik ahulnontzako —zaharrak, ama berriak, haurrak...— janari programekin eta bestetik herritarrentzako arrazionamendu txartelarekin.

Baina Kuban nekazaritza osoa birmoldatu zuten eta 1995etik urtero hazi da laborantzaren produkzioa. Fruituetan krisiaren aurreko kopuruetara iritsi dira, barazkiak ere izugarri ugaltu dira eta 2003rako berriro herritarren dieta 2.470 kaloriataraino iritsia zen. Hori, gringoaren blokeoaren gainera, Munduko Bankuaren laguntzarik gabe. “Kubak —idatzi du Pfeifferrek— deuseztu du nekazaritza ekologikoarekin herrialde moderno bat ase ezin dela zioen mitoa”.

Urteotan petrolio behar duen nekazaritza mota utzi eta bestelako eredu batera aldatu behar izan dute.

Lehenengo teknika usadiozkoak berreskuratu dituzte laborariek, baina aldi berean teknologia berriak ezagutu eta biopestizida eta ongari ekologikoak egin eta erabiltzen ikasi dute. Traktoreen ordez idi eta zamarietara jo dute berriro. Azukre-kainaberatan ari ziren granja asko ere txikiagoetan berrantolatuta da. Batzuk “Unidad Básica de Producción Cooperativa” bihurtu dira. Bi mila kooperatiba baino gehiago sortu dira. Eta horiez gain, nekazari pribatuei bidea erraztu zaie, beti ere lurra estatuen jabetza izanik.

Mundu osoan sona handia izan dute Kubako hiri baratzeek. Une batean ortu horietan ekoizten zen kubatarrek kontsumitzen dituzten barazki guztien %60. Agintariek horien jabetza eta funtzionamendua arautu behar izan zuten, eta 2000. urtean 190.000 herritarrek zeukaten baratze zatiren bat.

Horietako hazi, ongari eta bestelako hornikuntzak saldu eta erosteko komertzioa arautu zen, eta barazkien salerosketa ere bai. Pfeifferren datuetan, azientzaren askoz mantsoago dabilta kubatarrek, krisi baten ondoren abelazkuntza ekologikoa antolatzea konplikatuagoa den seinale.

Kuba bezala Ipar Korea bizirik daude, eta bietako bakoitzak segiko du eboluzionatzen, alde batera edo bestera. Baina energi eskasiak nekazaritza modernoan eragiten duen krisiak zer ondorio dituen erakutsi digute. Haste-ko, janaririk eza. Nolakoak izango ziren gure Eguberriak jateko kaloriak %36an, proteinak %40an eta grasak %60an urritu balizkigute? ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Argitalpen honen edizioan lankide:

 kutxa

Fisika, kimika, biologia...

Iruñeko Karlos III.aren etorbideko muturretan Gabonetako bi zuhaitz erraldoi altxatu dituzte, 12na metrokoak, metalez eta plastikoez eginak, non ohiko bolekin eta argi txirikordatuekin batera opari-kutxa dirdiratsuak paratu baitituzte. Inguruko hesiek herritarroi kutxak ukitzea galarazten badigute ere, denok dakigu oparirik gabeko opari-kutxak direla horiek, urre koloreko begiztetatik zintzilikaturik airea baino biltzen ez duten kartoizko ontzi hutsak.

Baina denok dakigu, baita ere, kutxa huts horiek zerbaitengatik eta zerbait adierazteko paratu dituztela hor. Gure gizarteko ikur nagusia bihurtu den oparotasunaren mezulari, balizko zorion baten balioa frogatu nahi dute haien hutsalean, opariaren eta ospakizunak iritsita pozik egon behar dugula gogoraraziz.

Kutxa hutsak errealtate fisiko ukigarriak izaki, gure baitan mundu fisikoaz haratago doazen errealtate ukiezinak sortzeko ahalmen miragarria dute, desirak, sentimenduak, oroitzapenak eta halakoak pizteko gaitasun zolia. Tentagarria da, arras, gabonetako parafernalia hanpatu hori besterik gabe arbuia eta gehiegikeria kontsumistak eta neurri gabeko txepelkeria salatzea, joera horiek jendartean nola nagusitu diren ikusita gero eta indartsuagoa baita gutako hainbatengan Gabonak modu bilduago eta soilagoan pasatzeko gogo. Baina ohartzen naiz, bestalde, pertsonon izaeran doala gure baitako joerak eta pentsamoldeak mundu fisikoan irudikatzea. Eta horrek berdin balio du Eguberritako edergarrien zale bagara nahiz zapi palestinarra gure ideien ikur ageriko gisara eramaten badugu. Edo, heldutasunean ongi sartuta gaudela, jantzien edota orrazkeren bidez oraindik gazte eta modernoak garelako iradokitzen saiatzen garenean.

Azaleko kontua izanagatik estetika inoiz ez baita azalakeria hutsa. Hor dugu zurbiltasuna, adibidez, emakumeon edertasunaren ikur. Badakit hori, batik bat, XIX. mendeko joera estetikoak izan zela, baina nago

MIKEL SÁIZ

bere horretan irauten duela nolabait. Moda-desfileetarako diseinatzaile batzuei neska modeloak, argaltasunez jantzeaz gain, zurbiltasunez apaintzea zenbat gustatzen zaien ikustea besterik ez dugu. Nik pertsonalki egiaztatu ahal izan dut: anemiak jota nengoela jakin gabe oraindik, jende anitzek esaten zidan zein eder nengoela... Osasunak eta kanon estetikoek ez omen baitute zertan eskutik joan.

Burdinarik gabe gelditzen ari nintzela esateko osasun etxetik deitu zidaten asteburu berean irakurri nion Joxemari Iturraderi (*Mugalarri* 396) gorputzean burdina gehiegi edukitzeak sortzen dituen arazo berri. Burdina dosi handietan hartzen hasia nintzela, jakin izan nuen Hemingway gorputzean burdin gehiegi metatzea dakarren hemokromatosia izeneko gaitzak jota bizi zela, eta gaitz horrek, oldartzaile bilakatzeaz gain, depresiora eta suizidiora bultzatu zuela idazle amerikarra. Gero jakin izan dut burdina gehiegirako joera gizonengan handiagoa dela, emakumeetan baino.

Biologiaren arau izanen da hori, emakumeok nerabetasunetik menopausiara bitartean hilero galtzen baitugu odola, eta odolarekin batera burdina ere joaten zaigu. Baina Iturralde bere artikuluan zioen bezala, kimika kontuetan gehiegi edukitzea bezain txarra da eskasia. Nire makalaldiaren harira, emakume pilo batek esan didate anemiaren mugan bizi direla, osasun-egoera arriskugarri horretan ekinez eguneroko bizimoduaren betebeharrei. Harritu egin naiz zein gutxi mintzatzen den horretaz jendaurrean, beste gaixotasun batzuek gure artean duten oihartzunaren aldean.

Burdinaz eta odolaz ari naizela, ezin bazter utzi Margaret Thatcherrek *burdinezko damaren* titulua berretsi berri duela Augusto Pinocheten heriotzean horren aldeko bere hitzekin. Manuel Fragak ere justifikatu du Pinocheten jokabide odoltsua. Biologiak sarri agintzen du, baina horren gainetik pertsonen asmoak eta jite morala daude gehienetan. ■

«
Pertsonalki egiaztatu ahal izan dut: anemiak
jota nengoela jakin gabe oraindik, jende
anitzek esaten zidan zein eder nengoela...
Osasunak eta kanon estetikoek ez omen
baitute zertan eskutik joan
»

ASTE HONETAKO zozketa

Bentazar Nekazalturismoa

Asteburu pasa
2 lagunentzat

Ollerias auzoa
Elosu ARABA

www.bentazar.com

1

Urola Jatetxea

Afaria 2 lagunentzat

Fernán Calbetón, 20
Donostia GIPUZKOA

www.restauranteurola.com

2

My Jok World

3 kamiseta

Txakur kalea, 6
48005 Bilbo BIZKAIA

www.myjok.com

3

Olaberriako kartinga

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Gainera auzoa, z/g
Olaberria GIPUZKOA

www.vilarinomotor.com

4

2 Mokogorri eta Nairobitarra

2 produktu sorta opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

EUSKALTEL EUSKADI

- Mla Apeztexea Loiarde (Hernani)

KIROLPsikologia

- Aitziber Dorronsoro Aizpurua (Deba)

BADAKIT EDIZIO BERRITUA

- Larrako AEK euskaltegia (Bilbo)
- Jose Ramon Furundarena Salsamendi (Usurbil)

SU TA GAR

- Aratz Erreategia (Donostia)
- Jon Goti Mendiola (Usansolo)
- Elena Garaikoetxea (Soraleze)
- Xabier Goienetxe Bereziartua (Lezama)
- Jose M. Epelde Iracalagoitia (Markina - Xemein)

ANDURI LANDETxea

- Olatz Kultur elkarte (Azpeitia)

* Zozketa hauetan urtarilaren 10a arte
parte hartu ahal izango duzue.

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

euskarak
behar gaitu!

æk
heldu

izan zaitez
korrika
laguntzailea

12 euroren
truke

